

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

REVISTA DE LINGÜÍSTICA,
FOLKLORE I LITERATURA

DIRECTOR:

Francesc de B. Moll

TOM XV

1933

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Tom XV. —Núm. 1

GENER-FEBRER DE 1933

[1]

ESCOMESA (1-3)

Alabat sia Déu

Amb aquestes paraules típiques de salutació començà a publicar-se, fa més de trenta anys, el *Bolletí del Diccionari* (Desembre de 1901). Amb les mateixes paraules reprenem avui la publicació del *Bolletí* després de sis anys de silenci imposat per la necessitat de concentrar tot el nostre esforç en la primera sortida pública del *Diccionari Català-Valencià-Balear*.

Per què tornam publicar el *Bolletí*? Per allò mateix que li donà naixença: per impulsar i defensar l'obra del Diccionari de la nostra llengua, que tenim el compromís moral de dur avant fins allà on arribin les nostres forces.

El Diccionari és una empresa de pur patriotisme, i com a tal és una empresa d'abnegació i de sacrifici. L'abnegació i el sacrifici del seu iniciador arribà fins a l'extrem de fondre-hi tota la seva salut, tots els seus cabals, tota sa vida de treball intens; i se n'anà a l'altre món sense el consol de veure la gran obra acabada, i amb l'amargor de l'incertesa del pervenir.

Nosaltres, els continuadors de la seva tasca, no ens hem aturat davant aqueixa incertesa, sinó que hem pres per norma avançar, avançar sempre, més depressa o [2] més poc a poc segons quines sien les possibilitats, però no tornar mai arrera ni aturar-nos sinó en cas de força major i d'obstacle humanament insuperable.

Tenim fe en el pervenir. Bé vé a bronzir al nostre entorn el borinot negre del pessimisme, amb son saluet descoratjador; bé vé a dir-nos que som infantils somniadors, que l'obra del Diccionari està perduda com totes les obres de pura idealitat. Però observam el món, i encara hi veim brollar les clares fonts dels ideals, que el fred del materialisme no arriba a congelar; miram Catalunya i la veim abrandada d'ardorós entusiasme per la seva llengua; miram València, Mallorca i les illes germanes, i veim com s'hi desxondeix també el sentiment de la pròpia personalitat i la consciència de la categoria idiomàtica del seu llenguatge. Totes aquestes manifestacions de caràcter idealista, cultural i patriòtic són bona prova que l'ambient no és hostil a una obra d'idealisme, de cultura i de patriotisme com és la del Diccionari, i ens donen la confiança en l'èxit venidor d'aquesta empresa que hem anomenat *d'abnegació i de sacrifici*.

Malgrat aquest optimisme (que tal vegada és virtut i tal vegada és el nostre capital defecte), hem de regonèixer que existeix una circumstància adversa: el prejudici i l'apassionament d'una part del públic envers de la nostra obra. El Diccionari ha de lluitar contra les conseqüències d'aquest apassionament i d'aquest prejudici, que han produït el recel i l'animadversió principalment entre els catalans del continent.

Aquest *Bolletí* vé a complir una missió conciliadora i restablidora de la veritat sobre el Diccionari; vé a demostrar que el Diccionari no és l'obra tendenciosa i anticientífica que alguns han volgut suposar, sinó que és fet amb tota la sinceritat, amb tot el rigorisme i desapassionament que ha de tenir una obra tècnica.

Amb el *Bolletí* venim també a complir una tasca instructiva. El camp de la gramàtica i de la lexicologia és [3] tan extens, son tantes les idees que cal exposar i les errors que urgeix rectificar sobre el nostre llenguatge, que

se fa sentir més de cada dia la necessitat d'una publicació periòdica assequible a tothom, on les persones interessades en conèixer bé el mecanisme de la llengua trobin exposades les idees bàsiques, corregides les concepcions errònies i resoltos els dubtes referents a la manera de parlar i escriure la llengua catalana.

El Bolletí aspira a esser aqueixa revista orientadora; per això dedicarem bona part de les seves pàgines a lliçons divulgadores de gramàtica, a articles d'investigació sobre problemes lingüístics, a publicació de documents d'arxiu aprofitables per l'història de l'idioma, i a contestar en una secció especial a les consultes que els nostres lectors ens facin sobre punts relacionats amb el nostre matern llenguatge.

En el moment de començar aquesta tasca, ens plau donar el «Déu vos guard» més amical a tots els homes de bona voluntat qui parlen català o qui estimen aquesta llengua.

LA REDACCIÓ

[4]

Mn. Antoni M. Alcover (4-28)

Dia 8 del corrent Gener s'ha complert el primer aniversari de la mort de l'iniciador i realisador del *Diccionari Català-Valencià-Balear* i fundador d'aquest *Bolletí*: Mn. Antoni Ma Alcover i Sureda.

Coincidint aquesta luctuosa data amb la reaparició del *Bolletí*, és just que aquest dediqui en les seves pàgines la recordança i l'homenatge degut a la figura enyorada del Mestre desaparegut d'aquest món.

No intentarem donar ací una ressenya completa de la seva vida. La seva extraordinària capacitat de treball s'aplicà a tan vàries disciplines, els seus múltiples càrrecs el feren intervenir en tantes empreses, i fonc tan discutida en moltes ocasions la seva actuació, que una exposició raonada i documentada de la seva vida demanaria l'espai de molts de centenars de pàgines. Per això, esperant que algun dia tendrem lleguda i oportunitat d'escriure'n la biografia amb l'extensió desitjable per posar en clar molts d'episodis polítics, literaris i religiosos d'aquests cinquanta anys darrers, ens limitarem avui a donar una sumaríssima notícia dels aspectes culminants de la vida plena i fructífera de Mn. Alcover.

A) PRINCIPALS DATES DE LA SEVA VIDA

- 1862 (2 febrer) -Neix a la possessió de Santacirga (Manacor).
- 1875 -Comença els estudis de llatinitat a Manacor.
- 1877 -Ingressa en el Seminari de Mallorca.
- 1880 -Comença a col·laborar en el setmanari «La Ignorancia».
- 1885 -Publica la primera edició de les «Contarelles». [5]
- 1886 -És ordenat de prevere.
- 1887 -És nomenat Vicari de Manacor.
- 1888 -És nomenat catedràtic d'Història Eclesiàstica en el Seminari.
- 1890 -Pren la Llicenciatura en Teologia.

1893 -Pren la Llicenciatura en Dret Canònic.

1893 -Publica el llibre «Desatinos de un protestante».

MR. ANTONI M.^A ALCOVER

* 2 FEBRER 1862 - † 8 GENER 1932

1895 -És nomenat catedràtic de Llocs Teològics.

1896 -Publica el primer tom de l'«Aplec de Rondaies Mallorquines».

1898 -És elegit Vicari General pel bisbe Campins.

1900 -És elegit President de la Comissió Editora Lul·liana.

1901 -Publica la «Lletra de Convit a tots els amadors de la llengua catalana».

1901 -Comença a publicar el «Bolletí del Diccionari».

1902 -És elegit membre de l'Acadèmia de Belles Arts de les Balears, i de la de Bones Lletres de Barcelona.

1902 -Publica el llibre «Las cosas en su punto».

1903 -Publica el llibre «Questions de llengua y literatura catalana».

1904 -Fa el Sermó de la Conquesta, en mallorquí, després d'un segle i mig de fer-se en castellà.

1905 -Guanya per oposició la dignitat de Canonge Magistral.

1905 -És Mantenedor en els Jocs Florals de Barcelona.

1906 -Presideix el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

1907 -Fa un llarg viatge a Alemanya, Itàlia, França i Suïssa, on se posa en contacte amb els principals filòlegs.

1910 -S'encarrega de la direcció del setmanari «La Aurora».

1911 -És elegit President de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

1915 -És elegit Vicari Capitular S. V. [6]

1917 -Ruptura de relacions amb l'Institut d'Estudis Catalans.

1918 -Publica el primer Manifest contra l'Institut.

1918 -És Mantenedor en els Jocs Florals de València.

1919 -El Govern espanyol subvenciona el Diccionari.

1919 -Pren part en el II Congrés d'Història de la Corona d'Aragó.

1919 -Intervé activament en el Centenari del naixement d'En Quadrado, i publica el llibre «Don Josep M. Quadrado, Sa vida i ses obres».

1921 -És nomenat membre honorari de *Iberoamerikanisches Institut* d'Hamburg.

1921 -És nomenat Degà de la Seu de Mallorca.

1922 -Publica el seu estudi «Los Mozàrabs baleares».

1922 -És elegit Corresponent de l'Acadèmia de l'Història.

1927 -Comença la publicació del Diccionari.

1930 -Publica la «Vida abreviada de Sta. Catalina Tomassa».

1930 -S'acaba el primer tom del Diccionari.

B) MN. ALCOVER, APOLOGISTA I POLEMISTA CATÓLIC.

Les primeres manifestacions de l'activitat literària de Mn. Alcover tingueren lloc en el camp del periodisme catòlic. Abans de complir vint anys començà a col·laborar en el setmanari *L'Ignorància* i en la revista *Museo Balear*, publicant-hi articles literaris, quadros de costums i poesies en mallorquí. L'any 1884, quan se fundà el setmanari de batalla titulat *El Tambor*, l'invitaren a col·laborar-hi; ell acceptà, i en aquelles columnes es dedicà a propugnar les doctrines tradicionalistes, que sentia intensament per pròpia convicció i per tradició familiar. Prengué per guia i mestre el gran periodista Dr. Sardà i Salvany, que en aquelles saons movia fort rebombori [7] amb el famós llibre *El liberalismo es pecado*, i prest fonc un fustigador terrible i temut dels *mestissos* o afiliats al partit de la *Unió Catòlica*, i se concità llurs ires.

Els seus articles i poesies de caràcter polític-religiós eren tan mals de pair pels unionistes, que li feren perdre valuoses i arrelades amistats. En 1884 llegí públicament a Manacor i a Palma una valenta poesia titulada *Cançó dels bons catòlics*, tota de to antiliberal, que fonc causa d'un gran refredament de la paternal amistat que li professava el literat i gramàtic Tomàs Forteza i feu que l'insigne Quadrado li negàs el «Déu vos guard» per espai d'alguns anys. En canvi, la *Cançó* donà un gust fora mida a tots els integristes, i el Dr. Sardà afirmà d'ella que podia ben posar-se entre les millors composicions que ha produïdes en els temps moderns l'inspiració cristiana.

L'activitat periodística de Mn. Alcover continuà desplegant-se en les columnes de *El Centinela*, fundat l'any 1887, i en les de *El Áncora*, diari catòlic dirigit de D. Miquel Maura fins a 1886 i que dos anys més envant fonc posat sota la direcció de Mn. Alcover, qui seguí allà les seves campanyes integristes, fins que l'any 1890, per indicació del bisbe Cervera, deixà dita direcció per dedicar-se a l'estudi acurat de la teologia i l'història

eclesiàstica i poder explicar sòlidament aquesta darrera assignatura en la seva càtedra del Seminari.

En el mateix any 1890 fundà, en unió d'altres escriptors mallorquins, una revista exclusivament religiosa titulada *El Eco del Santuario*, en la qual col·laborà assíduament; però la publicació fonc de poca durada (1890-1891).

Fins aleshores la labor apologètica i polèmica de Mn. Alcover havia tingut un caràcter de marcada limitació en els temes, car se tractava quasi sempre de disputes de partit entre les vàries sectes polítiques del camp catòlic. El repòs d'aquelles lluites, dedicat a profundisar els estudis eclesiàstics i principalment els d'història de la [8] religió, el capacità per la seva futura actuació de polemista en camps més amples.

L'any 1892 sortí a combatre els protestants de Capdepera amb un opuscle titulat *Desatinos de un protestante puestos en solfa por un aficionado al solfeo*, en què exposava amb gran contundència i vivacitat les principals errors i flaqueses del protestantisme, especialment la interpretació privada dels Llibres Sants.

Deu anys més tard, essent ja Vicari General, hagué de tornar escriure copiosament contra les errors del famós clergue Pey-Ordeix i dels seus deixebles urbionistes, i publicà un volum de més de 500 pàgines titulat *Las cosas en su punto*, en defensa del bisbe i de la Cúria eclesiàstica de Mallorca; i en el decurs del seu Vicariat prestà sempre gran atenció a les campanyes de la premsa catòlica, contribuint poderosament a la fundació de la benemèrita i poc compresa *Gaceta de Mallorca* i intervinguent en la vida de diversos periòdics, sempre procurant que fossin feels interpretadors de la doctrina i sumissos respectadors de la jerarquia eclesiàstica.

Però la tasca més intensa, eficaç i discutida que realisà Mn. Alcover com a apologista va esser la dels seus darrers anys de Vicari General (1910-1916) en les pàgines del popular setmanari *La Aurora*, que durant molts de mesos redactà ell tot sol quasi íntegrament, omplint centenars de columnes de prosa polèmica, escrita en aquell estil seu tan personal, amb aquell regust de folklore que el feia altament pintoresc i inconfundible, i

amb aquella acumulació de proves documentals que feien d'ell l'adversari més temible en les lluites periodístiques. L'objecte d'aquelles formidables campanyes de *La Aurora* era rebatre les afirmacions que els periòdics anticlericals de Mallorca formulaven contra l'Església i contra els seus ministres; i cal regonèixer que aqueix objecte se conseguí amb excés, car no sols quedaven incontestats degudament els escrits d'*En Revenjoli* (pseudònim de Mn. [9] Alcover) sinó que els periòdics que atacava anaren perdent força i quasi tots acabaren per desaparèixer.

C) MN. ALCOVER, HISTORIÒGRAF I ARQUEÓLEG.

Els estudis històrics foren sempre una de les ocupacions predilectes de Mn. Alcover; tal vegada la part més sòlida de la seva formació científica era la referent a història eclesiàstica i balear. Això s'explica per haver-s'hi dedicat de molt jove, metòdicament i amb estreta disciplina, exigida per la seva càtedra del Seminari i per la necessitat de contestar a una multitud d'objeccions i afirmacions errònies sobre aquests temes.

La seva primera obra de caràcter històric fou la sèrie d'articles titulats *Estudios sobre la historia de Mallorca antes del siglo XIII*, publicats en el *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana* (any 1893 i següents) i reunits després en un volum de 340 pàgines. És un treball de crítica sobre falsos crònicons i altres fonts adulterades de l'història dels primers segles de la Mallorca cristiana.

En les seves campanyes de *La Aurora* hagué de tractar sovint qüestions d'història i demostrà la seva erudició, especialment sobre la Inquisició espanyola.

De l'any 1898 fins pocs anys abans de morir fou catedràtic d'història de Mallorca en el Seminari, i per ús dels seus deixebles escrigué unes *Lecciones d'Historia de Mallorca*, que romanen inèdites. Reuní gran còpia de materials per una *Bibliografia històrica de Mallorca*, dels quals donà una

mostra l'any 1921 en una conferència pronunciada en el Museu Arqueològic Diocesà.

En el II Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, celebrat a Osca l'any 1919, prengué part Mn. Alcover amb un extens i ben documentat estudi sobre els musaràbics balears, que després publicà en la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* sota el títol de *Los [10] Mozárabes Baleares, Lo que nos dicen de su existencia la sana crítica histórica y la filología*. Prenint per base els noms de lloc mallorquins anteriors a la Reconquesta, dedueix l'existència de població romànica i cristiana; però davant el silenci dels documents coetanis de la Reconquesta i davant altres raons, considera improbable que aqueixa població cristiana perduràs fins poc abans de venir el Rei En Jaume, el qual no degué trobar vestigis d'ella en tota la terra baleàrica. D'aquest estudi se feu una tirada especial en el mateix any 1919 (Madrid), i en 1930 se reedità a Palma en ocasió del centenari de la conquesta de Mallorca.

La part científica i literària de la celebració d'aqueix centenari fou projectada i dirigida de Mn. Alcover, qui formà un pla d'estudis històrics molt complet i comanà els temes a un nombrós estol d'investigadors. Certs apassionaments i altres circumstàncies lamentables foren causa que no se duguessen a terme molts d'aquests treballs i que bona part dels que se feren sien romasos inèdits. L'entusiasta iniciador de les festes centenàries hi contribuí amb una sèrie d'estudis, dels quals únicament arribaren a publicar-se el ja citat sobre *Los Mozárabes baleares* i un opuscle titulat *Las fuentes históricas de la Reconquista de Mallorca*, utilíssima ressenya bibliogràfica per orientar els investigadors sobre aquella gesta.

També se distingí Mn. Alcover com a cultivador de l'Arqueologia i de l'Arquitectura. Essent Vicari General hagué de preocupar-se de la construcció d'esglésies i prengué a son càrrec la direcció d'algunes d'aquestes construccions. En sos primers viatges per Catalunya estudià atentament les manifestacions de l'art romànic, al qual cobrà gran afecció, i aplicà els coneixements adquirits a la construcció de les esglésies de Son Carrió, Calonge, Son Negre i altres de menor importància, i en sos darrers

anys encara formà el pla i dirigí la construcció [11] de la bella capella romànica de Santa Maria de la Pedra Sagrada, erigida en el camp de batalla de Santa Ponsa en commemoració de la primera victòria del rei En Jaume en terres de Mallorca.

L'any 1919 se celebrà el primer centenari del naixement d'En Josep Mª Quadrado, i Mn. Alcover hi cooperà molt eficaçment i publicà un llibre de 400 pàgines titulat *Don Jusep M. Quadrado, Sa vida i ses obres*, dedicat a estudiar la personalitat del gran polígraf menorquí. Aquest llibre no se pot dir una biografia completa, perquè se limita a enumerar sumàriament els principals esdeveniments de la vida d'En Quadrado, prescindint completament de la part anecdòtica i de la documentació íntima, és lo que té més valor biogràfic. En canvi, dedica gran espai a estudiar determinats aspectes del pensament filosòfic i polític de l'insigne historiador, i sobre tot a resumir el contingut de les seves obres.

En 1930 se celebren amb gran esplendor les festes de la canonisació de Santa Catalina Tomassa, i Mn. Alcover publica la *Vida abreviada* de la «Beateta», escrita en estil popular, que obtingué un gran èxit.

Té interès per l'història eclesiàstica moderna de Mallorca la *Vida del Rdm. i Il·lm. Sr. D. Pere Juan Campins i Barceló, bisbe de Mallorca* (Palma, 1915), escrita de Mn. Alcover el mateix any de la mort d'aquell prelat. I encara és més interessant, perquè narra fets religiosos i polítics avui difícils de conèixer, el treball titulat *L'apostolat del Dr. Sardà a Mallorca*, que és quedat inèdit i que té un especial valor autobiogràfic.

D) MN. ALCOVER, FOLKLORISTA

Un dels aspectes més interessants i profitosos de l'activitat de Mn. Alcover és el de folklorista. No és que fos un *tècnic* del folklore, en el sentit modern d'investigador dels orígens de les tradicions populars i de les [12] relacions entre les d'uns pobles i les dels altres; era folklorista en el sentit més modest, de *col·lector* de material folklòric. Però si aquesta labor és més modesta que aquella, no és per això menys meritòria ni de manco

preu. La tasca del folklorista-col·lector és el fonament de la del folklorista-erudit; de l'autenticitat i vàlua dels materials replegats, dependeix l'exactitud i transcendència dels estudis comparatius que damunt aquells materials se poden emprendre. I cal regonèixer que els elements recollits per Mn. Alcover en el seu *Aplec de Rondayes Mallorquines* i en les *Contarelles*, són elements autèntics, fidelíssimament transportats de la vida del poble a les pàgines del llibre, i són elements preciosos, no sols per llur propi valor històric-literari, sinó perquè era imminent llur total desaparició i constitueixen un tresor salvat per sempre en el moment en què anava a quedar enterrat definitivament dins la fossa de l'oblit.

Poc abans de morir, el mateix Mn. Alcover recontà minuciosament, en les pàgines de la revista alemanya *Zeitschrift für romanische Philologie*, tot el procés de formació i desplegament del gran *Aplec de Rondayes Mallorquines*. Segons confessió pròpia, la seva passió per les rondalles li vingué de la lectura dels *cuentos* de Antonio de Trueba; s'agradà d'aquelles rondalles castellanes escrites en estil popular, i concebé l'idea d'imitarles. De tot d'una les escrigué en castellà (puis això era en la seva adolescència, quan encara no l'havia pres la febre regionalista que l'havia d'abrandar tota la resta de sa vida). Llegí aquells escrits seus son íntim amic i condeixeble Josep Miralles (avui Arquebisbe-Bisbe de Mallorca), qui li desaprovà allò d'escriure quadros de costums mallorquins en castellà, demostrant-li la incongruència i ineficàcia de tal procedir. Convençut N'Alcover, començà a escriure en mallorquí i ja no se n'aturà mai.

Per l'elaboració de ses *Rondayes* seguia Mn. Alcover aquest procediment: feia contar la rondalla a una [13] persona que la sabés per tradició oral, i anava anotant l'argument així com sortia de boca del narrador; després donava forma a l'argument, mantenint aquest inalterat però brodant-lo amb els recursos de son estil, que estava tan en consonància amb la manera de parlar del poble mallorquí. Quan replegava una rondalla de llavis de dos o més narradors, aprofitava de cada un aquells detalls estilístics o expressius que podien donar interès i amenitat a la narració.

Com Mn. Alcover sentia intensament l'esperit popular, en tal manera que ell mateix podia servir de subjecte d'estudi folklòric, les rondalles que escrivia conservaven tota la frescor i naturalitat de la conversa del poble, intensificada encara per la vivacitat d'estil pròpia del col·lector. Això explica la gran acceptació que han obtingut dins tota Mallorca, on no hi ha quasi ningú que no haja gaudit de la seva lectura, on milers de nins han après de llegir la nostra llengua en llurs pàgines, i on Mn. Alcover ha exercit i seguirà exercint per medi de les *Rondalles* el més fecund apostolat de renaixença regional. En 1887, quan Mn. Alcover no havia publicat mes que el tomet de *Contarelles*, el patriarca de les lletres catalanes En Marian Aguiló ja escrivia, referint-se al seu fill Àngel que era aleshores un infant: «Si l'Angelich surt mallorquinista, com voldria, ho deurà an el seu Jordi des Recó».

En Jordi des Recó: aquest és el pseudònim amb què Mn. Alcover firmava les seves rondalles i contarelles, i que s'ha fet famós a Mallorca i fora de Mallorca. Actualment s'estan publicant en els Estats Units, en exquisida edició, les més suggestives rondalles d'*En Jordi des Recó*, traduïdes correctament a l'anglès per l'entusiasta mallorquinista californià George E. Dane.

Fins avui hi ha publicats dotze toms de *Rondalles Mallorquines*, d'alguns dels quals hi ha segona i tercera edició. En els darrers anys de la seva vida, Mn. Alcover [14] redactà encara una sèrie de rondalles que ompliran alguns volums més. La darrera que escrigué, titulada *Tres germans*, du la data de 15 de setembre de 1931; aquesta i altres que n'hi ha d'inèdites, les publicarem en aquest *Bolletí*.

El volum de *Contarelles* (primera edició, 1885; segona, molt augmentada, 1915), conté una partida de narracions originals, senzilles d'argument però encantadores per llur estil i riquíssimes de lèxic, i llargues i documentades descripcions dels costums mallorquins referents a la Quaresma, Setmana Santa, Pasqua, Nadal, *ses matanses*, etc., que són una font abundosa d'informació folklòrica.

E) MN. ALCOVER, AMADOR DE LA NOSTRA LLENGUA.

Entram a parlar de Mn. Alcover en l'aspecte més visible i transcendental de les seves activitats: en son aspecte d'amador i apòstol de la llengua catalana.

El fervorós enamorament de la nostra llengua començà a encendre's en Mn. Alcover quan, adoptant-la per escriure les seves *Contarelles*, s'adonà de la gran força expressiva del llenguatge mallorquí. Com els temes folklòrics, que eren per ell els predilectes, exigien una constant observació i anotació del vocabulari popular, el jove escriptor manacorí anà cobrant afecció a aqueixa tasca i concebé ja de bona hora, anc que d'una manera rudimentària, l'idea de fer amb el temps un diccionari mallorquí. Per bona sort, essent encara estudiant contragué estreta amistat amb l'excel·lent poeta i gramàtic Tomàs Forteza, home de sòlida formació humanística i d'una cultura filològica extraordinària per aquella època en què no eren entrades dins Espanya les noves idees de la Romanística. En Forteza fonc l'iniciador i orientador del jove Alcover en els viaranys de la nostra filologia: ell li feu conèixer la clàssica Gramàtica de l'alemany Diez, [15] l'alligonà i aconsellà en els primers treballs d'investigació lingüística que feu N'Alcover, i sobre tot ell li infongué el vertader concepte de l'amplitud del mallorquí com a llengua literària, fent-li veure la seva identificació amb el català continental i alliberant el seu esperit del prejudici provincial i dialectalista, que en aquell temps era general a Mallorca fins i tot entre la gent il·lustrada.

Si les seves relacions amb En Tomàs Forteza prepararen el futur filòleg, la seva amistat amb literats tan eminents com Mn. Costa i Llobera, En Miquel dels S. Oliver, En Joan Alcover, En Pere Orlandis i En Mateu Obrador contribuí poderosament a mantenir viu el foc sagrat de l'amor a la llengua nostra i tingué decisiva influència en la formació del futur apòstol del catalanisme.

Concebut d'una manera concreta el projecte del Diccionari de la Llengua Catalana, i exposat públicament l'any 1901 en la famosa *Lletra de*

Convit, desplegà des d'aquell moment una activitat prodigiosa per atreure la gent de totes les terres catalanes a col·laborar a la gran obra; feu repetits viatges d'estudi i de propaganda per totes les comarques de Catalunya i de València i per tots els pobles de les Balears, replegant a tot arreu estols de col·laboradors entusiastes, despertant amb les seves conferències i al·locucions els ideals catalanistes i conquistant-se per la seva fogositat d'expressió la simpatia de tots aquells qui sentien els mateixos ideals. El prestigi de què s'aureolà dins tota Catalunya la figura de Mn. Alcover fonc extraordinari: *l'Apòstol de la llengua catalana* era el títol que tothom li donava, i quan l'any 1906, se celebrà a Barcelona el Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana, organitzat i presidit per ell, les honors que Catalunya en pes li tributà foren realment apoteòsiques i delirants.

Poques vegades s'ha vist una ascensió més ràpida i més elevada d'un home damunt les aclamacions de tot un poble. Era ben justificat el nom de *Pere l'Ermità de [16] la llengua catalana*, amb què els literats catalanistes el designaven; perquè vertaderament totes les cohorts catalanistes el seguien amb el mateix entusiasme, amb la mateixa fe providencialista amb què els pobles de Normandia seguien el predicador de la primera Creuada.

En les seves trescades pel territori català, anant a la cerca de col·laboradors, topà amb la falta de preparació científica dels que s'inscrivien com a tals i sentí la necessitat de formar un cos de filòlegs capacitats per estudiar amb profit els problemes de la nostra llengua. Per satisfer aquesta necessitat, proposà a l'insigne Prat de la Riba que la Diputació pensionàs tres joves catalans per fer els estudis de filologia a Alemanya, aprofitant l'amistat del professor de la Universitat de Halle Dr. B. Schädel; la pensió fonc concedida, i a ella se degué que Catalunya pogués tenir els tres filòlegs Barnils, Montoliu i Griera, que han aplicat a l'estudi del català els mètodes moderns de la lingüística.

Al fundar-se en 1911 la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, Mn. Alcover en fou elegit President, i en el si d'aquella institució s'esforçà per dur avant l'obra del Diccionari. L'any 1915, a instàncies dels

altres membres de la Secció, qui invocaren la conveniència de dur la calaixera a Barcelona per afavorir la candidatura d'En Prat de la Riba en les eleccions municipals, consentí que el gran aplec de cèdules lexicals fos transportar a l'Institut. Però prest sorgiren fondes divergències de criteri i de caràcter entre Mn. Alcover i sos companys de Secció, i després de la mort del gran temperador d'asprors, Prat de la Riba,¹ aquelles divergències s'agudisaren i es feren més virulentes, fins al punt que la [17] convivència arribà a esser impossible. Mossèn Alcover se separà de l'Institut, publicà en aquest *Bolletí* enèrgics manifesta contra la Secció Filològica i contra els directors de la política catalanista, i se retirà a Mallorca amb la preciosa calaixera, fermament resolt a portar avant per son compte l'empresa del Diccionari.

Havent perdut el favor del catalanisme oficial, no trigaren a fer el buit al filòleg mallorquí molts dels catalans que fins aleshores eren estats els seus amics i col·laboradors. El mateix públic que a principis de segle l'havia elevat a una altura excessiva, rebaixà la personalitat de Mn. Alcover a una profunditat terriblement exagerada. Les viles i ciutats de Catalunya, que feia tants d'anys eren per ell un camí triomfal, foren d'allavors endavant el camí del seu Calvari: l'amor se convertí en odi, l'admiració en menyspreu, les lloances en burles, l'ajut en obstrucció. Amb una sinceritat que l'honra, el filòleg català Mn. Antoni Griera ha feta, després de mort Mn. Alcover, aquesta confessió: «En la vida i en l'obra de Mn. Antoni Mª Alcover hi veim, fins a cert punt, la figura rediviva del gran mallorquí el beat Ramon Lull; com aquest lluita, combat, se sacrifica per la seva gran obra que tots han d'estimar i han de comprendre, i en vida mortal com altre doctor il·luminat passa el martiri que li depara la divina Providència, en el qual tothom, qui directament, qui d'una manera indirecta, tots els catalans li hem tirat la nostra pedra».²

¹ Nota (1) de l'original: Les admirables condicions de polític d'En Prat de la Riba i el seu profund coneixement del caràcter de Mn. Alcover i de la manera com calia tractar-lo, se revelen clarament en les cartes del President dirigides a Mn. Alcover, que se guarden en la col·lecció epistolar de l'Obra del Diccionari i que algun dia donarem a la publicitat.

² Nota (1) de l'original: *El Correo Catalán*.

En mig de l'escampadissa d'amistats catalanistes que seguí la publicació dels Manifests de Mn. Alcover contra l'Institut, ell tengué la pensada d'acudir al Govern de Madrid sol·licitant una subvenció suficient per donar impuls a la preparació del Diccionari. Posat en pràctica aqueix pensament l'any 1920, les Corts votaren una subvenció anual de 25.000 pessetes, amb la qual pogué Mn. [18] Alcover posar en moviment un nombrós estol de col·laboradors, que en pocs anys feren més de dos milions de cèdules lexicogràfiques de llenguatge viu i escrit; afegit aquest important material al primitiu aplec, que pujava un altre milió de cèdules, quedà formada la gran col·lecció lexical que actualment és la base del *Diccionari Català-Valencià-Balear* en publicació.

La redacció definitiva d'aquesta immensa obra se començà en 1925, i a principis de 1927 sortiren a llum els primers fascicles. Però l'any 1926, en el moment crític d'haver d'empendre la publicació, el Govern espanyol suprimí la subvenció que feia sis anys estava consignada en els pressuposts, i Mn. Alcover se trobà de bell nou abandonat a les seves pròpies forces, que en matèria econòmica eren ben escasses. Malgrat d'aquest seriós entrebanc, ell no reculà: emprengué resoltament l'estampació del Diccionari, hi abocà els seus estalvis de tota la vida, s'hi endeutà i s'hi arruïnà completament, amb una abnegació heroica i digna de tot l'agraïment dels estudiosos i amadors de la llengua catalana.

F) MN. ALCOVER, FILÒLEG

Quan resolgué d'empendre l'obra del Diccionari i exposà el seu pla en la *Lletra de Convit*, Mn. Alcover posseïa un tresor gran d'entusiasme, però li faltava la preparació científica. Les orientacions que havia rebudes del mestre Tomàs Forteza no passaven de les generalitats i eren insuficients per regir l'elaboració metòdica d'una obra tan complicada. Ell ho comprengué, i formà el propòsit de capacitar-se estudiant les obres principals de la lingüística romànica.

En el Desembre de 1901 començà a publicar el *Bolletí del Diccionari*, amb intenció de fer-lo servir de medi de propaganda i de comunicació amb sos col·laboradors; però aviat hagué de dedicar les seves pàgines a [19] la publicació de treballs científics. Un article titulat *Catalunya bilingüe*, aparegut a un periòdic de Madrid, en el qual se negava l'independència del català, mogué Mn. Alcover a escriure una refutació raonada, i la publicà en el tom I del *Bolletí*. Aquesta refutació resultà extensíssima, formant un volum de 350 pàgines titulat *Questions de llengua y literatura catalana*, i Mn. Alcover hi abocà tot el fruit dels seus primers estudis filològics, fets principalment damunt les obres de Milà i Fontanals, Diez, Villemain, Baret, Morel-Fatio i Meyer-Lübke.

L'aparició de les *Questions* fonc saludada per la crítica i el públic català amb explosions d'entusiasme; aquell llibre va esser proclamat «obra mestra», «glòria de Catalunya» i el seu autor considerat des d'allavors com el més excels filòleg de Catalunya i d'Espanya. Realment l'obra contenia un cúmul d'erudició extraordinari i tractava per primera vegada moltes de questions interessants; però s'hi noten les errors i confusions pròpies d'una formació científica incipient i autodidàctica.

En el volum II del *Bolletí* publicà Mn. Alcover son segon treball important sobre lingüística: *Antecedents de la llengua catalana*. És un resum de les teories dels principals filòlegs pre-romanistes sobre les antigues llengües ibèriques i sobre el basc, per refutar la tesi llençada infundadament per Mn. Marian Grandia, que la primitiva llengua catalana era semítica i que la nostra gramàtica i lèxic tenen per fonament l'hebreu.

Dins el mateix tom II se troba un altre treball de replega interessant, titulat *Per què serveix la toponímia*. Aquí Mn. Alcover addueix una multitud de noms de lloc i de família de Catalunya comparats amb llurs similars de València, de les Balears i d'altres regions, i il·lustra aqueixa comparació amb abundoses notes sobre l'estructura de dits noms. Posteriorment reprengué varies vegades la tasca de presentar col·leccions de noms toponímics i de llinatges en llurs mútues relacions. [20]

Mentrestant anava perfeccionant els seus estudis de filologia, aprenia l'alemany i se posava a estudiar els grans tractats escrits en aquella llengua, entrava en relacions d'amistat i d'intercanvi científic amb els professors Schädel, Hadwiger i altres, i adquiria una coneixença extensíssima de totes les variants dialectals de la nostra llengua per medi dels seus viatges d'estudi del parlar viu per totes les comarques. Fruit excel·lent d'aquesta intensificació de sos estudis fonc el seu treball titulat *Una mica de dialectologia catalana*, inclòs dins el volum IV del *Bolletí* i dedicat a comentar, corregir i completar les notícies que els hispanistes francesos Morel-Fatio i Saroïhandy havien donades sobre el català en la segona edició del *Grundriss der romanischen Philologie* de Gröber. Amb el comentari de Mn. Alcover «queda fundada la dialectologia catalana, —diu Meyer-Lübke—³ i qualsevol qui s'ocupi dels dialectes catalans l'ha de pendre per punt de partida». D'aleshores ençà publicà alguns altres treballs dialectològics ben interessants.

L'any 1908, en el mateix tom IV del *Bolletí*, començà a tractar la qüestió de la pronúncia del llatí, limitant-se de tot d'una a defensar que era més lògic que els catalans pronunciassen el llatí a la catalana que no a la castellana. Tres anys després enfondí en l'estudi d'aquest tema, i tragué com a conclusió que la pronúncia del llatí no és una qüestió *nacional* sinó exclusivament *històrica*, i que no s'ha de pronunciar el llatí a la catalana ni a la castellana ni a la italiana ni a la francesa, sinó a la llatina, a la manera com el pronunciaven els ciutadans de Roma en el segle d'August. Propugnà diverses vegades aqueixa pronúncia històrica en les pàgines del *Bolletí* i en la conferència que donà l'any 1919 a l'Acadèmia de Jurisprudència de Madrid i que se publicà en un opuscle amb el títol [21] de *El latín como punto de partida para el estudio científico de las lenguas romances*. La pronúncia històrica del llatí, que topa amb la tenaç oposició de la rutina i dels apassionaments partidistes,⁴ arribarà a triomfar perquè representa la

³ Nota (1) de l'original: *Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen*, 1925, pàg. 129.

⁴ Nota (1) de l'original: L'oposició encara és viva també a França. Veiau l'interessant opuscle *La prononciation du Latin*, de J. Marouzeau (Paris, 1931).

veritat científica; i Mn. Alcover tendrà la glòria d'esser estat a Espanya el primer defensor d'aqueixa pronúncia llegítima, racional i unificada.

L'any 1907 feu Mn. Alcover un llarg viatge per Alemanya, Àustria, França, Itàlia i Suïssa, en el qual entaulà relacions personals amb els principals professors de filologia romànica i assistí a lliçons d'aquesta ciència a la Universitat de Halle i a altres centres científics importants. En 1912 i 1913 va fer nous viatges a dites nacions i a Bèlgica i Anglaterra, sempre amb el fi de posar-se en contacte amb els representants capdals de la lingüística.

En 1908 se fundà per iniciativa i sota la direcció del Dr. Schädel la *Société de Dialectologie Romane*, amb delegacions a tots els països romànics, i Mn. Alcover fou designat per ostentar la delegació dins els de llengua catalana.

Des de la fundació de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (1911), ell la presidí, com hem dit, i dins ella treballà eficaçment per impulsar els estudis de llengua i literatura, fins que la ruptura amb aquella institució determinà la seva retirada a Mallorca.

L'obra del Diccionari, que fou l'ideal de tota sa vida i la finalitat a què se dirigien tots els seus treballs dins el camp de la filologia, demostra en l'amplitud de la seva concepció i en el procediment de la seva preparació el concepte que Mn. Alcover tenia de lo que havia d'esser la labor lexicogràfica. Ell no intentà fer un diccionari literari o acadèmic de la nostra llengua, sinó un diccionari que contengués íntegrament tot el tresor lexical de [21] l'idioma; no es proposà elaborar el diccionari de la llengua tal com voldríem que fos, sinó tal com és en la realitat viva dels dialectes i tal com surt en els autors i documents catalans de tots els segles. Mossèn Alcover no tenia res de gramàtic en el sentit de preceptista; no era altra cosa que un filòleg, un investigador de la realitat broixa del llenguatge i un defensor de la llegitimitat literària de totes les formes dels mots, mentres no fossen mots de procedència forastera. Era enemic declarat de l'academisme, i arribava en això fins a l'exageració.

En resum: a la personalitat de Mn. Alcover com a filòleg li poden trobar defectes de formació, produïts principalment per haver-se iniciat en aqueixa ciència en edat madura, quan l'elasticitat de l'intel·ligència ja decau; però tothom li haurà de regonèixer el gran mèrit d'esser estat el fundador de la moderna filologia catalana i el primer mestre i orientador, directe o indirecte, de tota l'actual generació de lingüistes que tant han fet progressar els estudis filològics a la nostra terra.

G) ALCOVER I L'EDICIÓ LUL·LIANA.

Devés l'any 1896, per instigació del Sr. Jaume Ll. Garau, Mn. Alcover convidà els seus il·lustres amics Miquel dels S. Oliver, Estanislau de K. Aguiló, Pere Orlandis i Miquel Costa i Llobera, a emprendre la publicació de les obres de Ramon Llull en llurs textos originals, que En Jeroni Rosselló havia començada feia deu anys i que havia hagut de suspendre per malaltia incurable. En 1900 s'hi uní l'insigne bibliòfil paleògraf Mateu Obrador i Bennàssar com a director tècnic de l'edició, i en un parell d'anys deixà enllestits els tres volums iniciats d'En Rosselló. Havent format N'Obrador un pla complet de publicació de les obres lul·lianes, els qui formaven la Comissió Editora Lul·liana toparen amb la falta d'un editor adequat; i havent presentades condicions els impressors [23] Amengual i Muntaner, els membres de dita Comissió no volgueren contreure la responsabilitat econòmica de l'edició, i aquesta hauria quedada enrocada si Mn. Alcover no se fos ofert als impressors per respondre de les despeses de publicació. Amb la garantia personal de Mn. Alcover se començà la nova sèrie de volums d'obres de Ramon Llull segons el pla de N'Obrador, qui feia la feina tècnica de transcripció i confrontació de manuscrits i qui va esser substituït, després de mort, per En Miquel Ferrà i més envant per Mn. Salvador Galmés.

De l'any 1906 fins al 1917 se publicaren onze toms lul·lians, sempre sota les ordes i responsabilitat de Mn. Alcover. Si avui podem llegir el

Blanquerna, el *Llibre de Contemplació* i les altres obres de Ramon Llull en sa llengua original, ho devem a l'entusiasme i activitat del canonge mallorquí. Aquesta activitat i entusiasme han estat tan mal agraïts, que durant els dotze darrers anys de la seva vida hagué de rebre Mn. Alcover les més greus ofenses i sofrir les persecucions més implacables, precisament de part dels qui volen representar el lul·lisme mallorquí. Hi ha escrita sobre això una història llarga, ben documentada i molt edificant, que si se publicava serviria admirablement per donar a conèixer els miracles que certs *santi de guixi* saben fer.

H) DARRERS ANYS DE MN. ALCOVER

La vida agitada, plena de lluites i conflictes, necessàriament havia d'arribar a consentir la forta complexió de Mn. Alcover. Principalment de l'any 1921 ençà, una cadena contínua de disgusts i preocupacions afeixugà la seva existència i el feu envellir prematurament. Dia 10 de març de 1928 li pegà el primer atac de feridura, i d'aleshores ençà tots els qui el tractàvem vèiem que anava perdent força i facultats.

La qualitat que no perdé ni sentí minvar mai, fou la [24] laboriositat, l'estupenda capacitat de treball que el caracterisava. Fins que l'atacà la malaltia de la mort, observà sempre el mateix règim de vida, el mateix horari de treball, que consistia en llevar-se a les quatre del matí i fer feina tot lo dia fora les hores de menjar i l'hora diària de passeig; i encara, durant molts d'anys el seu menjar i el seu passeig eren aprofitats per escoltar la lectura de llibres i revistes que no tenia temps de llegir a altra hora.

L'obra més important (després del Diccionari) que dugué entre mans els darrers anys, fou *l'Exercici de l'Hora Santa*, extensíssima sèrie de meditacions sobre el pecat i els novíssims, plena de doctrina ascètica. Aquesta obra roman inèdita, i el dia que se publiqui omplirà una partida de toms.

Publicà algunes altres obretes religioses, com el *Camí de la Creu* i la versió de la *Preparació per la Mort* de St. Alfons Mª de Liguori.

També escrigué fa pocs anys el llibre que hem citat més amunt, sobre *L'apostolat del Dr. Sardà a Mallorca*; i dos dies abans de morir estava treballant encara en la recopilació de notícies històriques sobre la Seu de Mallorca, que havien d'esser la base d'una monografia.

Una altra de les profitoses activitats que desplegà Mn. Alcover aquests darrers anys amb especial interès, fonc l'organització dels cicles anuals de conferències en el Museu Arqueològic Diocesà, on acudia un públic nombrosíssim i se feia una labor positiva de divulgació de temes d'història i art.

Després del primer atac apoplèctic, els metges li prohibiren fer treball intel·lectual intens; per això hagué de deixar la redacció del Diccionari. Però com era impossible reduir-lo al repòs absolut, li permeteren dedicar-se a treballs més lleugers; entre altres, a escriure rondalles. Ell tenia encara sense redactar en forma definitiva una bona partida de rondalles, l'argument de les quals estava sols anotat sumàriament en els quaderns de notes. Se [25] posà a escriure-les en net, i pocs mesos abans de morir donà per acabada aqueixa tasca, deixant en disposició de dur a l'impresament tot el material folklòric que tenia inèdit; i era de veure amb quin delit, amb quina frescor d'estil donava forma a aquestes darrerrenques produccions de son esperit, i amb quina deliciosa alegria i jovialitat gaudia de la lectura que els seus íntims fèiem de les rondalles que anava escriguent.

Malgrat el seu optimisme innat i la seva gran confiança en les pròpies forces i en la resistència de sa robusta complexió, els dos darrers anys de la seva vida anava donant-se compte de la gran capavallada que havia presa, i comprenia que ja no li seria possible refer-se. L'hivernada de 1931 li fou molt mala de passar, però encara confiava que en venir el bon temps d'estiu cobraria forces; més l'estiu arribà, i en lloc de reforçar-se se sentí decaure; aleshores perdé tot es les esperances de millorament, i jo qui el tractava a totes hores havia de fer ús diàriament de tots els arguments de

l'optimisme per esvair les seves preocupacions sobre la curtor del temps que li quedava de vida.

Unes breus paraules que deixà escrites tres mesos abans de sa mort, proven que ell se sentia acabar i demostren també la serena i sòlida preparació de son esperit sincerament religiós per acceptar la mort en qualsevol moment. De dia 11 a dia 17 d'Octubre de 1931 féu els exercicis espirituals que acostumava de fer cada any en completa reclusió. Seguint el seu costum de sempre, escrigué en una llibreteta de notes les seves íntimes meditacions i propòsits formulats durant els dies d'exercicis, i en l'oferiment i invocacions introductòries dels exercicis posà aquestes belles paraules, que pinten íntegrament el seu caràcter:

«Me sembla que aqueys exercicis seran els darrers que faré. Tench 69 anys complits, me trop mont flux dels genolls, pas pena ferm del caminar; casi no puch dir [26] missa. Es ver que no tench cap malaltia, que estich bé del cos, tench delit, ganes y fam de treballar; però veig y comprench que no puch esser llarch y que no'm queda gayre temps de rossegar per aqueix mon».

«Senyor, vós me donàreu la vida, la me conservàreu tants d'anys, sempre ab tan bona salut. Jo esper que me donareu una bona hora per sortir d'aqueix mon. Quant volgueu, Senyor. In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum...»

L'hora de sortir d'aquest món no se torbà a arribar. Dia 6 de Gener de 1932, en bona diada dels Reis, poc després de dinar, li pegà violentíssim el tercer atac d'apoplexia, que, amb tot i haver-se aplicats tots els remeis de la ciència, posà fi a la seva vida al cap de quaranta vuit hores. En aquells dos dies i dues nits que durà la seva agonia, no parlà amb ningú ni pogué contestar a les preguntes que li feien; únicament va parlar amb Déu, puis els qui el voltaven li sentien recitar treballosament i repetides vegades el *Miserere mei Deus*, el Parenostre i altres oracions.

I) SEMBLANÇA MORAL I INTEL·LECTUAL DE MN. ALCOVER

La semblança moral de Mn. Alcover se pot resumir en aquests cinc mots: «fou infant tota sa vida». Efectivament, la seva nota distintiva era la franquesa i l'ingenuïtat en un grau vertaderament infantil. Aquesta franquesa, aquesta ingenuïtat eren la font de la seva simpatia i foren també la font de les seves enemistats i lluites; eren lo més encantador i al mateix temps lo més perillós de la seva persona.

Quan ell parlava, ho feia amb absoluta sinceritat: sense plànyer l'elogi i la paraula agradosa quan la creia justa, però sense preocupar-se de cercar pal·liatius ni eufemismes quan havia de dir coses agres o feridores. Desconeixia completament el dissimul; sentir-lo parlar, era [27] llegir com en un llibre obert allò que duia dins son cor.

Una altra nota distintiva de l'esperit de Mn. Alcover era la força de voluntat. Cosa que ell es proposava, l'havia de dur avant encara que tothom s'hi oposàs, mentres ell cregués anar dret. El seu caràcter impulsiu i tenaç, unit amb la seva visió purament rectilínea dels procediments, fonc causa de les violentes topades que tengué amb molts dels qui el tractaven: uns per no esser francs ni devots de la línia recta, altres per no voler transigir en res, altres per no saber o no poder usar els medis aptes per convèncer-lo, molts dels seus amics arribaren a convertir-se en contraris.

S'ha dit públicament, no fa gaire, que els qui estaven «enfront» de Mn. Alcover hi estaven «en gran part per tenir motius absolutament respectables que els impedièn aquella plenitud total d'adhesió a què calia sacrificar, per estar al seu costat, tota llibertat d'esperit i de crítica, conseqüència lògica del propi criteri». Nosaltres que estiguérem al seu costat molts d'anys, podem afirmar que mai haguérem de sacrificar ni una engruna de la nostra llibertat de pensament, ans al contrari, en moltes ocasions la nostra lliure expressió aconseguí que Mn. Alcover modificàs radicalment el seu criteri. Per tractar amb ell, no calia sacrificar res; lo que calia era saber tractar-lo.

Intel·lectualment era Mn. Alcover fortament analític; la seva capacitat per la síntesi era escassa, o molt diluïda dins la tendència sempre activa a l'anàlisi. Això explica el caràcter expansiu del seu estil, abundós de repeticions i de sinònims; d'aquí venia també el seu detallisme i minuciositat en els treballs d'investigació i en les cites, condició que li fou molt útil per la tasca tan detallista de la replega de vocabulari i que li donà fama d'esser home que agotava les matèries.

En l'aspecte religiós, era un creient incommovible i un sacerdot exemplaríssim. De jove havia militat en [28] l'integrisme més extrem, però l'experiència li feu rebaixar el to i l'alliberà de les estridències i exageracions, sense deixar d'esser fervorós en la fe catòlica. Fa pocs anys, parlant d'una carta que D. Miquel Maura li havia escrita en sos primers temps de lluites integristes i a la qual ell replicà en to polèmic, escrivia: «Ara no la hi refutaria, sinó que la'm faria meua, no perquè haja desertat de l'integrisme, sinó perquè els anys i els desenganys m'han fet modificar molt el temperament».⁵

En resum: la fisonomia moral de Mn. Alcover és plena de simpatia; era un bon home en tota l'extensió del mot. El seu gran amic Dr. Rubió i Lluch parlava amb tota justícia, quan, en una carta interessantíssima (any 1917), li deia: «Podrà V. equivocar-se, a vegades, en els medis que emplea; però la seva honradesa, desinterés i salut d'ànima, en un mot, ¿qui haurà qui la posi en dubte?»

Quan sien passats alguns anys i se sia esvaïda l'atmosfera passional en què s'ha mogut la vida de Mn. Alcover, comprendrà tothom com era de prodigiosa la seva activitat, amb quina absència d'egoisme la prodigava, i quins tresors espirituals s'amagaven sota la rústica escorça de la seua ingenuïtat.

FRANCESC DE B. MOLL

⁵ Nota (1) de l'original: Alcover, *L'apostolat del Dr. Sardà a Mallorca*, cap. III.

CRONICA (29-31)

"Obra impulsora del Diccionari"

Per iniciativa dels nostres bons amics Mn. Joan Rotger, Canonge, i D. Joan Mulet, advocat, s'és constituïda una Lliga de propagandistes que, sota el nom de *Obra Impulsora del Diccionari*, se proposa fomentar l'expansió i la consolidació econòmica del *Diccionari Català-Valencià-Balear*.

Els susdits senyors formen la Comissió Central de dita *Obra*, que exercirà la seva acció per medi de Delegacions a tots els pobles de Mallorca, Menorca i Eivissa, i és probable que més envant s'estengui a les regions continentals.

Per conseguir la seva finalitat, l'*Obra Impulsora* procura la inscripció del major nombre possible de persones a les següents agrupacions:

- 1) Lliga de Socis Protectors del Diccionari;
- 2) Subscriptors del *Diccionari*;
- 3) Subscriptors del *Bolletí*;
- 4) Anunciants en el *Diccionari* i en el *Bolletí*.

1) Reben el títol de *Socis Protectors del Diccionari* aquelles persones que contribueixen al sosteniment del Diccionari en una d'aquestes dues formes:

CLASSE A: fent, en el moment d'inscriure's, un donatiu no inferior a 500 pessetes;

CLASE B: pagant una quota periòdica no inferior dues pessetes mensuals.

El títol de Soci Protector dóna al seu posseïdor aquests drets: 1) rebre gratuïtament un exemplar de tots els quaderns del *Diccionari* i del *Bolletí* que se publicaran; 2) adquirir amb descompte del 20 per cent els nombres endarrerits del *Diccionari* i del *Bolletí*, les *Rundayes* i altres publicacions

adherides; 3) la inscripció del [30] seu nom en el Llibre d'honor que se publicarà oportunament.

2) Els subscriptors del *Diccionari* reben aquesta obra en fascicles bimestrals al preu de dues pessetes cada un.

Llur quota queda, doncs, reduïda a una pesseta mensual.

Endemés, els subscriptors del *Diccionari* tenen dret a rebre el *Bolletí* per tres pessetes anuals.

3) Els subscriptors del *Bolletí* reben mensualment un nombre d'aquesta revista, al preu extremadament mòdic de cinc pessetes anuals.

4) Els Anuncis que se publicaran en les pàgines de cobertes del *Diccionari* i del *Bolletí*, se regeixen per la següent tarifa de preus, que s'entenen per les insercions fetes durant tot un any:

Pàgina sencera	100 pessetes
Mitja pàgina	60 pessetes
Un quart de pàgina	35 pessetes
Un octau de pàgina	20 pessetes

Els anunciants de pàgina sencera rebran gratuïtament els nombres del *Diccionari* i del *Bolletí* en els quals se publiquin llurs anuncis.

"Lliga de Socis Protectors"

La benemèrita Lliga de Socis Protectors del Diccionari, fundada per acréixer els recursos econòmics de la nostra obra, ha experimentat ara darrerament un considerable augment del nombre dels seus adherits. Podem afirmar que la part més selecta del públic mallorquí ens ha honrats amb la seva inscripció.

Per falta d'espai, deixam avui de publicar els noms dels Socis Protectors inscrits fins avui. En el nombre pròxim els publicarem, per tal de manifestar-lis el nostre agraïment i proposar-los com exemplars d'amor a la cultura i a la nostra llengua.

Subvencions al Diccionari

En sessió de dia 13 de Desembre de 1932, l'Ajuntament de Palma de Mallorca acordà, per 21 vot [31] contra 5, incloure en els pressuposts de l'any corrent una subvenció de 1.000 pessetes per ajudar a cobrir les despeses de publicació del *Diccionari Català-Valencià-Balear*.

L'Excma. Diputació de Balears, en sessió de dia 31 de Desembre de 1932, acordà concedir a la mateixa obra una altra subvenció de 1.000 pessetes.

Ens plau donar públicament les gràcies als senyors presidents d'ambdues corporacions, als regidors que formen la Comissió de Cultura de l'Ajuntament i als diputats que integren la Comissió d'Hisenda de la nostra Diputació provincial.

Notes bibliogràfiques (31-32)

En aquesta secció donarem compte d'aquelles obres que ens sien enviades i que tenguin interès per l'estudi de la llengua i literatura catalanes

Institució Patxot. *Bibliografia Catalana. Premsa*. Materials aplegats per JOAN GIVANEL I MAS. Vol. 1 (Agramunt-Barcelona). Barcelona, 1931. —Un gros volum de 557 pàgines.

La benemèrita Institució Patxot, patrocinada de l'insigne patriota català Rafel Patxot i Jubert i dedicada a fomentar edicions i obres de cultura, ha augmentada la sèrie de les seves meritòries empreses publicant aquesta detallada bibliografia de la premsa en català. Pot calcular-se el treball immens que representa, sabent que l'aplec complet consta de més de

2.500 títols de publicacions periòdiques catalanes, i tenint en compte les grans dificultats que ha de vèncer el col·lector d'exemplars de periòdics endarrerits, que ordinàriament no solen esser conservats.

Cal regonèixer, emperò, que la tasca no podia esser comanada a persona més competent que l'eruditíssim investigador Joan Givanel i Mas, a qui se deu la replega i classificació de materials i la redacció d'aquesta interessant obra.

L'aplec de notícies dels periòdics catalans és classificat per orde alfabètic de noms de les poblacions on se feia la publicació, i dins ell, per orde [32] cronològic d'aparició dels primers nombres de cada periòdic. El volum I sols arriba, en l'orde alfabètic de poblacions, fins al nom de *Barcelona*, el qual inclou naturalment una sèrie de títols mes extensa que totes les altres ciutats plegades. De cada periòdic se dóna el títol, el subtítol o lema, la descripció de la capçalera, el tamany de la fulla, el nombre de pàgines i de columnes, el preu, el domini, el peu d'impremta, la data del primer i últim nombre publicat o conegut, etc. També se dóna una idea sumària del caràcter i finalitat de cada publicació, moltes vegades copiant part del seu article-programa; i d'un gran nombre de periòdics se reproduïx en fotogravat un facsímil de la portada. En el primer volum apareixen ressenyats 1.230 periòdics, que abracen un espai de temps que va de l'any 1792 fins al 1925.

Desitjam veure aviat acabada aquesta bella publicació, per la qual felicitem sincerament l'autor i col·laboradors, tot agraint a l'Institució Patxot l'exemplar de què ens ha fet present.

Altres obres rebudes en la nostra Redacció

La forma del relatiu català, pel P. Josep Calveras, S. J. Publicacions de l'Oficina Romànica. Biblioteca Balmes, Barcelona, 1931. —145 pàgs.

Why women have less brain than men, as recorded by the merry Majorcan scholar En Jordi des Recó and englished for your edification by G. Ezra Dane. 1932. —8 pàgs.

Mémoires de la Société Néo-philologique de Helsingfors. IX. Helsinki, 1932, Helsingfors. —340 pàgs. —Conté un extens treball de Arvid Rosenqvist sobre l'influència francesa damunt la llengua mig-alt-alemanya en la primera mitat del segle XIV, i un de Oiva J. Tallgren-Tuulio sobre *Locutions figurées calquées et non calquées*.

Per falta de lloc deixam pel nombre venidor els següents originals:
Lo que mes admirava en el Dr. Alcover, article del Dr. Josep Pou i Batlle.

Tres germans, rondalla pòstuma de Mn. Alcover.

Consultes de llenguatge, I. Sobre el mot «manca».

Llista dels «Socis Protectors del Diccionari».

Els primers «Socis de Mèrit del Diccionari».

Impremta Mn. ALCOVER

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Tom XV. -Núm. 2

MARÇ DE 1933

[33]

La vida del Reverend Mestre Ramon Llull

segons el manuscrit 16432 del British Museum (33-39)

Els fols 24v-31r del manuscrit 16432 del British Museum de Londres contenen el text català d'una Vida del reverend mestre Ramon Llull, escrita per un contemporani seu i segons la narració autobiogràfica que el mateix Mestre féu a instància i sol·licitació reiterada d'alguns devots deixebles.

D'aquesta biografia, coneguda amb el nom de Vida Coetània, se coneixen varies versions llatines, una de elles existent dins el manuscrit 15450 de la Biblioteca Nacional de París, que fou llegat a la Sorbona en 1336 per Tomàs le Myesier, canonge d'Arras i gran amic i deixeble de Ramon Llull.⁶ És possible que el mateix Tomàs d'Arras fós l'autor de la Vida Coetània; de totes maneres, sembla fora de dubte que l'original d'aquesta fou en llatí i que el text català n'és una traducció.

Recentement el P. B. de Gaiffier ha publicat una bona edició crítica del text llatí (Analecta Bollandiana, XLVIII, 130-178).

⁶ Nota (1) de l'original: Cfr. Jordi Rubió, en *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, vol. III, 77.

[34]

El text català de la Vida Coetània fou publicat per primera vegada per Mn. Salvador Bové en el Boletín de la Academia de Buenas Letras de Barcelona, tom VIII (1915), pàg. 89-101. En el mateix any 1915, en ocasió del sisè centenari de la mort del Doctor Il·luminat, el publicaren en el Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana (tom XV, pag. 349-357), copiant-lo segurament de l'edició de Mn. Bové.

Llegint la Vida Coetània en aqueixes dues edicions, ens cridaren l'atenció alguns mots posats entre parèntesi, com indicant que estaven esborrats de l'original i havien estat suplits pel transcriptor. Ens picà la curiositat de comprovar l'autenticitat de tals suplidures, i férem una confrontació del text amb una fotocòpia del manuscrit del British Museum, guardada en l'arxiu de l'obra del Diccionari. La confrontació ens demostrà l'exactitud de quasi totes les paraules suplides, però quan l'estenguérem a la resta del text poguérem notar que la transcripció estava lluny d'esser tan feel com hauríem desitjat: les variacions de grafies eren molt copioses, la forma d'alguns mots havia estat alterada considerablement i fins hi havia paraules que el copista havia mal interpretades i substituïdes per altres mots. Així per exemple, en el fol 26 v, després d'haver al·ludit al llibre lul·lià titulat Art de trobar veritat, el manuscrit diu que Ramon Llull «anassen la via de Genoua hon lo dit llibre inuentiu de la veritat trenslada en morish»; doncs en l'edició de Bové diu «hon lo dit libre inuentiu del vernacul trenslada en morisch», fent usar a l'anònim traductor medieval el mot vernàcul, que mai li degué passar per cap d'emprar.

Veient que la Vida Coetània tal com està editada no mereix prou confiança per servir de text de llengua, i considerant per altra part que fins avui ha estat una biografia massa poc divulgada, hem resolt de [35] reeditarla de bell nou, feelment transcrita de la fotocòpia que posseïm del manuscrit de Londres.

En la nostra transcripció hem respectada escurpulosament l'ortografia de l'original. Les modificacions han consistit únicament en interpretar les

abreviatures, en fer la separació de mots aglutinats (excepte en els casos de contracció d'article, de preposició o de pronom) i en augmentar la puntuació per fer més clara la lectura. Pel mateix motiu de claretat hem posat cometes « » en els diàlegs, i per donar més descans a la vista del lector hem posant punt i apart a diversos llocs dels quilomètrics paràgrafs tan propis dels escrits antics.

Per tal de facilitar la lectura a les persones que no tenguen gaire per mà el llenguatge medieval, posarem a continuació del text de la Vida Coetània un vocabulari on explicam aquells mots que podrien resultar mals d'entendre. A més d'això, al peu mateix del text donam en nota l'explicació de certes anomalies, com és ara omissions, llacunes produïdes per corrossió del manuscrit, etc.

Sia el nostre modest treball una petita contribució a l'homenatge universal que enguany se tributa al benaventurat Mestre Ramon Lull en el setè centenari del seu naixement.

F. DE B. MOLL

[36]

[f. 24 v]

ASSI DEUALL SE SAGUEX LA VIDA E ACTES
DEL REUEREND MESTRA RAMON LULL.

ihs. xps.

A honor gloria laor e magnificencia de nostro senyor deu Jhesuxrist. Lo Reuerent e digne de gran memoria mestra Ramon llull del Regne de Mallorques instat e sollicitat vna e moltes veguades per alguns seus deuots refferi e recompta les cosas deual·l scrites hon sa contenen la sua vida conuersio e penitencia molt alta e marauellosa segons que specifficadament deual·l apparra.

Recompta primerament e ans de totes cosas que stant ell sanascal e maior dom del super illustra senyor Rey de Mallorques, com fos en la plenitut de la sua iouentut es fos donat en la art de trobar e compondra cansons e dictats de las follias de aquest mon, stant vna nit dins la sua cambre sobra lo bancal del seu llit ymaginant e pensant vna vana canso e aquella scriuint en vulguar per vna sua anamorada la qual llauors d amor vil e fada amaua, com donchs tingues tot lo seu enteniment encas e ocupat en dictar aquella vana canso, remirant a la part dreta vahe nostre senyor deu Jhesuxrist pengant en creu molt dolorat e apassionat. Lo qual vist hac gran temor en simatex e lexant totes aquelles cosas que tenia enfre les mans [f. 25 r] anàs metra en lo llit e vas colgar.

E lo sent dema de mati leuant sa, no curant de la visio que la nit pessada hauia hauda, torna a dictar aquella vana e folla canso que comensada hauia, e com altra veguada aquella hora e en aquell loch matex tornas a ascriura e a dictar aquella matexa canso altra veguada nostro senyor li aparech en creu en aquella forma [37] matexa, de la qual visio ell molt pus spauentat que no de la primera, lexades totes cosas, anas metra

en lo llit. Jatsia per axo aquella folla voluntat ell no lexa, ans be apres pochs jorns tornant ell en acabar aquella canso e no curant daquellas visions marauelloses fins que tersament quarta e quinta li aparech, per les quals aparicions axi souinegades ell molt spauentat cogita que volien dir aquelles visions ten souinegades, e lo stimol de la consciencia li dictaua que nostro senyor Deu Jhesuxrist no volia altra cosa sino que lexant lo mon totalment se donas a la sua seruitut. E com d'altra part arguis en simatex esser indigne de servir lo, atesa la vida que fins en aquell dia hauia tinguda, stech molt acongoxat tota aquella nit pregant nostro senyor quel illumina, e remirant en simatex la gran mansuetut paciencia e misericordia la qual nostro senyor ha en vers los peccados, confortas e hac vertedera confiansa ab nostro senyor que no obstant la vida que fins en aquell jorn hauia tinguda, voluntat era de nostro senyor que ell totalment sa donas en sa seruitut.

E com ja per aquest proposit e desliberacio fos enflamat e enses en la amor del cruxifix, cogita quin acte quin servici poria ell fer que fos acceptable e plasent al appassionat. E pensant en asso ocorrech li lo dit del Euuangeli qui diu que maior caritat ne amor negun no pot hauer en vers laltre que posar la vida per aquell, e per tant lo dit reuerend mestra ell ja tot enses en ardor de amor vers la creu dellibera que maior ne pus plasent acte no podia fer que tornar los infels e increduls a la veritat de la sancta fe catholica, e per allo posar la persona en perill de mort.

E com llongament sobra asso ell hagues ppensat, tornat dins simatex dupta ell esser apte ne dispost a ten alt ministeri, car considerant esser illiterat com en sa jouentut nelex hun poch de gramatica no hagues apres, e considerant aquest ten gran deffalliment deffectiu en ten alt ministeri e contrari desso que ell desijaua, comensa hauer [38] tanta dolor que quasi isque de simatex, e pensant aquestes cosas ab pensa dolorosa confia e pensa que encara per auant ell faria libres huns bons e altres millors successiuament contra les errors dels infaels. Asso pero hague ell per inspiracio diuinal, car com ell era en simatex no podia pensar com ni en quina manera ell ordinaria los dits libres com no hagues sciencia, e pensant

mes auant que jatsia ell asso fahes, pus no sabia la lengo morischa o arabicha que res no li aprofitaria. e mes auant considerant ell esser sol en aquest ten gran exercici, e per asso ell pensa que anas al sant pare e als princeps dels xristians a impetrar ques fahessen diuerses monastirs ahon homens sauis [f. 25 v] e literats studiassen e aprenguessen la lenguo arabicha e de tots los altres infaels per so que posquessen entre ells prehicar e manifestar la veritat de la sancta fe catholica.

Aquestes donchs tres cosas fermament dins la sua pensa delliberades, ço es de posar la sua vida per honor de Jhesuxrist e de fer los libres dessus dits e de fer construhir e edifficar diuerses monastirs axicom demunt es dit, partis d aqui lo dit reuerend mestra e anassen a la sglesia qui no li era molt luny, e aqui prostrat en terra suplica lo apassionat ab lagremes que li plagues portar a bona fi e conclusio aquellas tres cosas que dins la sua anima hauia delliberades; e acabada la sua oracio tornant sen en sa casa, com los negocis mundanals lo tinguessen encara empetxat, stech per tres mesos que ab diligencia no posqué en les dites cosas treballar, mas vinent la festa daquell glorios cyeraff mossenyer sent ffrancesch e hoynt lo Reuerend mestra lo sermo de hun bisbe qui en la dita festa predicaua, dient e recomptant com lo glorios mossenyer sent ffrancesch laxades totes les cosas mundanals se era totalment donat al seruici de la creu, fonch tocat dintre les suas entramenes e dellibera que venudes les suas possessions ell fahes atretal. E de fet, lexada certa part de bens per sustentacio de la muller e infants, [39] anassen a la esglesia de sent Jacme e a nostra dona de rocha tellada⁷ e a diuersos lochs sants per suplicar a nostro senyor quel endressas en aquells tres proposits que hauia delliberat fer.

(Continuarà)

⁷ Nota (1) de l'original: Nostra Senyora de Montserrat.

Documents de la nostra llengua (39-40)

TRES GERMANS⁸

(La darrera rondalla que escrigué Mn. Alcover)

Això era un pare i una mare que tenien tres fiis.

Com foren homos fets, determinaren d'anar-se'n a córrer el món, i des cap de vint anys s'havien de tornar aplegar a ca-seua per veure quina carrera haurien feta.

Es major se'n va a un convent de molta de fama; se fa frare, sortí molt llest, desxondit i travessadís; i tan amunt se va fer que arribà a esser Bisbe.

Es segon s'apunta per soldat, i sortí tan valent i acorat i tot li va dir tan en candela, que se posa a pujar i pujar, i sempre amb tanta de sort que arribà a General.

Però es darrer encara fonc es més sortat. Se posa per criat a ca'l Rei, que només tenia una fia. Era taiat de lluna per totes ses feines, garrit i bon al·lot, fins an es punt de que a ca'l Rei tothom estava seny a perdre per ell. I qui hi estava més era la senyora Princesa, que s'enamorà d'ell, i amb ell l'hagueren de casar, per sortir-ne amb una vegada i no parlar-ne pus.

Com féu vint anys que havien deixat ca-seua, hi tornaren per fer a sebre sa carrera que havien feta.

S'hi presenta es major, vestit de Bisbe, amb tota sa majestat i acompanyament que li corresponia; i ja ho crec que tothom li féu una gran rebuda: el reberen amb rams i paumes. [40]

S'hi presenta es segon, vestit de General, amb tota sa guàrdia de majors i de soldats que pertocava, i tothom li anà barret envant i peu enrera, fent-li sa cortesia que era del cas.

⁸ Nota (2) de l'original: La me contà el sen Toni Lèu, de Son Servera.

Es darrer se presenta desfressat de pobre. Negú el se volgué mirar, i per compassió li donaren una granera perquè al manco agranàs i se guanyàs es pa.

Però ell atabacà la gent de bona manera: duia es vestit de Rei amagat, i un dematí surt de s'auberjó a on l'avien aficat, i sortí vestit de Rei.

Com el veren, tothom romangué fred i astorat i sense paraula.

Crida tota sa gernació davant son pare i sa mare. Compareix tot Son Servera per veure què succeiria.

I el Rei diu an es germà major:

—Mira, tu, de Bisbe passes a capellà llis!

Diu an es germà segon:

—Tu, de General passes a soldat ras!

Davant aqueixes dues descàrregues tothom romangué sense polsos, i tothom boca closa per no esser-hi demés; però es més atxul·lats foren es germà major i es germà segon, que no sabien a on s'havien de posar.

A la fi sa mareta des tres germans, que ja anava amb sos morros per sa terra, se revest de coratge i crida:

—Senyor Rei, fii meu: vos deman com a mare, i ho heu de fer per amor de Déu, que per aquesta vegada perdoneu aqueis germanets vostros, perquè sé cert que no hu han fet per mal.

Tot Son Servera demanà lo mateix, i a la fi el Rei diu:

—No res, ho perdon tot, i lo que és estat siga estat. I Déu nostro Senyor mos perdon a tots, i al cel mos vegem.

I tothom cuidà estellar-se de manballetes i esclatar d'alegria.

I el Rei se n'anà a reinat damunt tot el seu reinat, i el Bisbe a governar la seua diòcesi, i es General a cuidar-se de ses seues tropes.

I jo me'n vaig venir amb un capellet de vidre, i ets al·lots pes camí imaquets i maquets! i no me'n deixaren bocí.

ANTONI M. ALCOVER, PRE.

Ciutat de Mallorca, 15 setembre 1931.

Consultes de Llenguatge (41-43)

1. —*Acab de llegir la frase «ha dimitit per manca de salut». ¿Es correcte el mot manca? A mi no m'agrada perquè em sembla mal format i fill de l'afany desmesurat de fugir del castellà. ¿Què diríem d'algú que digués: «per roba d'un rellotge ha estat detingut»? Si no volem sortir-nos del verb robar, hem de recórrer a un derivat d'aquest verb: «per robatori d'un rellotge». Així també sembla que, si no volem eixir-nos del verb mancar, hauríem de dir «per mancança de salut» o usar algun altre derivat. ¿Què me'n deis? —J. S.*

CONTESTA

El mot *manca* usat com a substantiu, com en la frase «per manca de salut», és de formació moderna. En català antic, bé surten usats sovint el verb *mancar* (el trobam en el *Tirant lo Blanch*, en l'*Spill* d'En Jaume Roig, en les *Transformacions d'Ovidi* traduïdes per Francesc Alegre, etc.) i el seu derivat *mancament* amb el significat de 'carència', 'minvada' i 'falta moral'; però mai apareix usat el substantiu *manca*. Per trobar aquest, hem de recórrer als escriptors del segle actual o als de la darrereria del segle passat:

«No es més gran per manca de medis ni de voluntat...» (Emili Vilanova, *Escenes barcelonines*, 190);

«Minva cada die el bestiar boví per manca de pastures» (J. Massó Torrents, *Croquis pirenenes*, 13);

«El llum se m'apagava per manca d'oli...» Joaquim Ruyra, *La Parada*, 25).

La falta de documentació antiga de la paraula *manca* ja fa sospitosa la seva puresa. La sospita creix quan observam que es tracta d'una paraula

desconeguda del poble; en el llenguatge vulgar no hem sentit mai dir «per manca de salut», sinó «per falta de salut». El poble emprà bells derivats de *mancar*, per exemple *mancada*, [42] *mancança*, *mancament*; però el postverbal *manca* no és popular.

El consultant demana si *manca* és un mot mal format; i en aquest punt no gosàrem a contestar afirmativament. El fet que de *robar* no se formi el postverbal *roba* («per roba d'un rellotge») no implica que de *mancar* no es puga formar *manca*. Cada verb té les seves preferències per determinades derivacions, i no sempre una forma derivativa que s'adapta bé a un verb és igualment adaptable a un altre. Els postverbals en *-a* (com *manca*) no són certament abundants, però tampoc no són inusitats: per exemple, els substantius *compra* (postverbal de *comprar*), *puja* (de *pujar*: «els queviures han fet una puja»), *erra* (de *errar*: «bé'm regonech he fet gran erra», diu En Carbonell en la *Dansa de la Mort*), etc.

En principi, doncs, *manca* no és un mot rebutjable. Però si baixam de la teoria al cas concret, trobarem que no té res de recomanable, puix que en definitiva prové d'allò que el consultant anomena encertadament «afany desmesurat de fugir del castellà». Explicarem el cas.

En català hi ha els mots *faltar* i *mancar*, que quasi sempre són sinònims; en castellà únicament hi ha *faltar*. La tendència dels escriptors catalans a evitar els castellanismes ha fet que donassen la preferència a *mancar*, senzillament perquè *faltar* coincideix amb el castellà. (Val a dir, però, que el català *faltar* no és cap castellanisme, sinó una paraula llegítimament nostra que ja apareix a documents catalans del segle XIII, anteriors a tota influència castellana). Com al costat del verb *faltar* hi ha el substantiu *falta*, al preferir *mancar* a *faltar* els escriptors han sentit la necessitat de posseir un substantiu equivalent a *falta*, i a imitació d'aquest han format el mot *manca* en virtut d'aquesta proporció: així com a *faltar* correspon *falta*, a *mancar* deu correspondre *manca*. Així s'ha format aquest substantiu, que no té realitat en la llengua viva ni té l'autoritat de l'ús antic.

El cas de la formació artificial (o més ben dit, artificiosa) de *manca*, és semblant al de la formació del mot *parla* («la nostra parla»). Al castellà

hablar correspon el català *parlar*; i així com el castellà té, al costat del verb *hablar* un substantiu *habla* («el habla de Castilla»), els literats catalans han adoptat un substantiu *parla* que fa «pendant» amb el verb *parlar*. [43]

Això que hem dit, ¿significa que s'ha de declarar incorrecte i inadmissible el mot *manca*? Ens guardarem d'arribar a una conclusió tan rotundament negativa; però sí que hem de declarar que no és un mot de gaire netedat d'origen ni que contribueixi gens a embellir i depurar l'estil. Pel nostre gust, el substituiríem per son sinònim *falta*, que té tots els avantatges de la popularitat i de la documentació clàssica.

FRANCESC DE B. MOLL

CRÒNICA (43-46)

Els Socis Protectors del Diccionari

La benemèrita *Lliga dels Socis Protectors*, fundada per ajudar econòmicament al *Diccionari Català-Valencià-Balear* i per procurar una major rapidesa en la publicació, pren increment de cada dia.

Fins avui se són inscrits en dita *Lliga* els senyors i entitats següents:

DE LA CLASSE A

Sr. Ferran Alzamora, Palma. —Sr. Enric Pérez Capdevila, Barcelona. —Sr. Alfons Par, Barcelona. —Sr. Ramon Fortuny Moragues, Palma. —Sr. J. M. P., Palma. —Caixa de Pensions per la Vellesa i d'Estalvis. —Senyor Francesc Greus Tarazona, Madrid. —Excma. Diputació de Balears. —Excm. Ajuntament de Palma de Mallorca.

DE LA CLASSE B

Sr. Narcís Bofill, Palma. —Sr. Josep Calatayud, Sóller. —Sr. Pere Tous Nicolau, Palma. —Sr. Bernat Coll Barrios, Palma. —Sr. Ramon Morey, Binissalem. —M. I. Sr. Joan Rotger Niell, Palma. —Rd. Sr. Llorenç Quintana, Palma. —Sr. Bartomeu Simonet, Santa Maria del Camí. —Sr. Andreu Buades, Palma. —Sr. Joan Coll Barrios, Palma. —Rd. Sr. Josep Pou Batlle, Girona. —Rd. [44] Sr. Andreu Pont i Llodrà, Lluçmajor. —Alfred Llompart, Palma. —Rd. Sr. Gabriel Estelrich, Palma. —Rd. Sr. Bartomeu Cortès, Palma. —Sr. Miquel Arbona Oliver, Sóller. —Sr. Jaume Pinto Pericàs, Palma. —Senyor Jeroni Massanet Beltran, Palma. —Rd. Sr. Mateu Bauzà, Vilafranca de Bonany. —Sr. Antoni Mulet Gomila, Palma. —Sr. Salvador Beltran Font, Palma. —Sr. Jaume Busquets Mulet, Palma. —Sr. Joan Servera i Camps, Manacor. —Rd. Sr. Pere Amorós Esteve, Palma. —Senyor Francesc de P. Massanet, Palma. —Sr. Melcion Massot, Palma. —Sr. Francesc Socias Clar, Palma. —Senyor Joan Marqués Luigi, Palma. —Sr. Pere Sampol i Ripoll, Palma. —Sr. Nicolau Primitiu Gómez, València. —Sr. Jaume Muntaner, Palma. —Sr. Joan Mulet Roig, Palma. —Sr. Joan Ferrer, Palma. —Sr. Ricard Bruquetas, Catarroja. —Sr. Faust Morell i Gual, Palma. —Molt I. Sr. Antoni Canals, Palma. —Rd. Sr. Andreu Caimari, Palma. —Sr. Joan I. Valentí, Palma. —Sr. Elvir Sans, Palma. —Rd. Sr. Guillem Bennàsser, Campos. —Rd. Senyor Miquel Ramis Alonso, Sineu. —Sr. Bartomeu Cruellas, S'Esgleyeta. —Rd. Senyor Llorenç Parera, Palma. —Sr. Miquel Ferrando, Palma. —Sra. Maria Salom de Jaume, Puigpunyent. —Rd. Sr. Guillem Miralles, Carnpanet. —Sr. Antoni Oliver Frontera, Palma. —Societat «Lo Rat Penat», València. —Sr. Pere Cruellas Mas, Palma. —Sr. Jaume Puig Barceló, Andratx. —Centre Valencianista, Bocairent. —Rd. Sr. Francesc S. Forteza, Palma. —Sr. Pere A. Matheu, Campos. —Sr. Joan Ballester, Campos. —Sr. Francesc de S. Aguiló, Palma. —Ateneo de Palma. —Sr. Bernat Ruiz Sabater, Palma. —Sr. Antoni Oliver des Calderers, Sant Joan. —Rd. Sr. Joan B. Munar, Montuïri. —Sr. Andreu Ferrer Ginart, Palma. —Senyor Lluís Pascual, Artà. —Sr. Bernat Morales Sanmartín, València. —Rd. Sr. Jordi Vanrell, Deià.

Els "Socis de Mèrit del Diccionari"

Per estimular l'activitat dels propagandistes que la Obra Impulsora del Diccionari va escampant, s'ha instituït el títol de «Soci de Mèrit del Diccionari», que s'atorga als que obtenen *cinc punts* en l'adquisició de subscriptors o protectors de la nostra obra.

Pels efectes d'obtenció de l'esmentat títol, se computarà com un punt, qualsevol de les següents adquisicions: [45]

1. Una inscripció de Soci Protector;
2. Una subscripció al Diccionari;
3. Dues subscripcions al Bolletí;
4. Anuncis per valor de 60 ptes.

Havent assolit els cinc punts reglamentaris, han obtingut el títol de SOCI DE MÈRIT els propagandistes que es segueixen:

M. I. Mn. JOAN ROTGER i NIELL. Palma.

Srta. MARIA BAUZÀ i ROSSELLÓ. Vilafranca.

Srta. MARGALIDA MUNTANER i LLOMPART. Palma.

Srta. LEOCÀDIA OLIVER I JAUME. Palma.

Srta. MARGALIDA PROHENS I BALLESTER. Campos.

Mn. ANTONI VENY I BALLESTER. Palma.

Col·laborador il·lustre

L'insigne Dr. Leo Spitzer, professor de filologia romànica de la Universitat de Colònia (Alemanya) ens ha escrit felicitant-nos cordialment per la represa de la publicació del *Bolletí* i ens ha promès un article per publicar en un dels pròxims nombres d'aquesta revista.

No cal dir quina satisfacció tindrem de veure'ns honrats amb la col·laboració d'un savi tan prestigiós com el Dr. Spitzer, que és un dels estrangers que treballen més profitosament en la investigació de problemes de la llengua catalana.

Ratificant el nostre pacifisme

En el primer nombre del *Bolletí* (2a època), diguérem que aquesta publicació venia a complir «una missió conciliadora» per contrastar al recel i animadversió que a certes esferes hi puga haver envers de l'obra del Diccionari.

Aquesta i altres manifestacions que fèiem en el nostre article-programa eren una professió de pacifisme, de renúncia prèvia a l'esperit de polèmica sistemàtica. No deguérem faltar a aqueixa professió, quan hem rebut de dins Mallorca i de la mateixa Catalunya espontànies mostres d'aprovació per la serenitat i imparcialitat amb què redactàrem la necrologia de Mn. Alcover que ocupava les pàgines de dit primer nombre.

Però la biografia d'un home tan batallador, per no esser sensiblement incompleta, havia de contenir [46] necessàriament qualche al·lusió a les seves lluites. L'al·lusió hi era, en la nostra nota necrològica, i davant ella alguns bons amics s'han alarmats, creient que entra en els nostres propòsits la continuació d'aquella sèrie de polèmiques que ompliren tantes planes del *Bolletí* en els darrers anys de la seva primera època.

Ens interessa sortir a l'encontre a tal suposició. Cal esvair tota temença puix que les nostres intencions no poden esser més pacífiques i el nostre ideal no és altre que fer d'aquest *Bolletí* un portaveu dels estudis, agradosos i serens, de llengua, literatura i cultura popular, en bona amistat i col·laboració amb tots els estudiosos, de qualsevol escola sien. Conservant, naturalment, la nostra completa independència de criteri i la nostra llibertat d'acció, tenim voluntat sincera de contribuir a la unió i convergència de tots els esforços particulars cap a una finalitat tan elevada

com es el desvetlament col·lectiu de l'amor i estudi dels valors espirituals de la nostra terra.

Amics morts (46-48)

Mons. Juli Carsalade du Pont

Dia 30 de Desembre de 1932 féu son traspàs a l'eterna vida aquest venerable prelat, bisbe de Perpinyà, insigne amador de la nostra llengua i entusiasta propulsor del renaixement catalanista del Rosselló.

Era nat a Simorre (Departament del Gers) el 16 de Febrer de 1847. Fets els estudis de la carrera eclesiàstica, fou successivament professor en el Seminari d'Auch, vicari d'Isle-Jourdain i de Mirande, rector de Mon d'Astorac i de Saint Tierre d'Auch, canonge honorari, secretari de l'arquebisbat, arxiver diocesà, canonge titular, i finalment bisbe de Perpinyà des de l'any 1899.

Les seves activitats d'home de lletres se desplegaren principalment en el camp de l'arqueologia. Col·laborà eruditament a la *Revue de Gascogne*; l'any 1883 fundà els *Archives historiques de la Gascogne*; i deu anys més tard fundava la *Société Archéologique du Gers*, de la qual fou president fins a la mort. En l'any 1896 fou elegit membre corresponent de la prestigiosa *Société Archéologique du Midi*.

A Monsenyor Carsalade se deu la restauració de la cèlebre abadia romànica de benedictins de Sant Martí del Canigó, empresa de gran esforç que li [47] fou premiada per la *Société Archéologique de France* i que tingué son complement en el juliol de l'any passat amb el retorn, a aquella abadia, de la vella campana «Martina» que era a l'esglèsia del Tura d'Olot.

Mons. Carsalade era un fervent catalanista, ple d'entusiasme per totes les obres que significassen enaltiment de la nostra llengua. En els primers

anys d'aquest segle estigué en freqüents i cordialíssimes relacions d'amistat amistat amb Mn. Alcover, i prestà gran protecció a l'obra del nostre Diccionari. Encesa la Gran Guerra, aquella vella amistat prengué certa amargor emanada de la germanofília de Mn. Alcover, però se mantingué viva. En l'arxiu de l'obra del Diccionari conservam la correspondència del bon prelat rossellonès dirigida al canonge mallorquí, en la qual hi ha cartes de vertadera bellesa i d'interés literari, que tenim intenció de donar a la publicitat.

Descansi en la pau del Senyor el venerable bisbe, model de patriotes, que va fer tant i tant pel despertament espiritual de la Catalunya francesa.

Dr. Pere Barnils i Giol

Una altra gran pèrdua sofreixen les lletres i la ciència catalana amb la mort del Dr. Pere Barnils, esdevinguda prematurament dia 30 de gener proppassat.

Nat a Centelles en l'any 1882, de modesta família de teixidors, cursà Humanitats en el Seminari de Vic. Faltant-li la vocació sacerdotal, deixà la carrera eclesiàstica i anà a treballar com a obrer manual a algunes fàbriques de Sant Feliu de Llobregat i de Molins de Rei. Però el seu talent i una extraordinària set d'estudiar feien que dedicàs a la literatura i l'estudi d'idiomes tot el temps que el treball quotidià li deixava lliure. Així anà formant-se una base cultural que l'any 1908 li fou suficient per presentar-se a les oposicions convocades per la Diputació de Barcelona per enviar pensionats a Alemanya a estudiar filologia. Guanyà una de les tres pensions concedides, i cursà profitosament els seus estudis a la Universitat de Halle sota la direcció dels professors Schädel i Suchier, i a la de París al costat de l'insigne Rousselot, fundador de la Fonètica experimental, que el tenia per un de sos deixebles predilectes.

Prengué el Doctorat en Filologia Romànica en la Universitat de Halle (1912) i presentà com a tesi doctoral un interessant estudi *Die Mundart von*

Alicante, que es publicà l'any següent. Tornat a Catalunya, fou un dels fundadors del *Butlletí de Dialectologia Catalana*, on publicà alguns treballs sobre fonètica i etimologies. Fou nomenat Director del Laboratori de Fonètica Experimental de Barcelona, i en 1918 fou honrat amb el càrrec de director tècnic de l'Escola municipal de sordo-muts de la mateixa ciutat. Alguns anys després deixà aquest càrrec per dedicar-se privadament a ensenyança d'anormals, aplicant amb èxit a curar les deficiències de llenguatge, els extensos coneixements que posseïa de fonètica experimental.

Els principals treballs que publicà, tots dedicats a problemes de lingüística són: *Zur Kenntnis einer mallorkinischen Kolonie in Valencia* (en *Zeitschrift für romanische Philologie*, tom XXXVI); *Études de prononciations catalanes* (en *Revue de Phonétique*, toms II i III); *Comentaris a un fragment recitat* (en *Estudis Fonètics*, I); *L'articulació de la k i g mallorquines* (en el mateix volum); *De fonètica catalana* (en el mateix volum); edició i comentari del *Vocabulari català-alemany de 1502*; *Contribució a l'establiment d'un principi d'unitat en [48] la fonètica estàtica i evolutiva* (discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Bones Lletres, 1926).

Dirigí la publicació del volum ja citat de *Estudis Fonètics* i de la revista *La Paraula*, que desgraciadament fou de curta durada. Treballà eficaçment en les oficines lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans i col·laborà copiosament a la nostra obra del Diccionari, per la qual redactà milenars de cèdules.

Les seves relacions amb nosaltres foren sempre d'una gran cordialitat. La independència del seu caràcter li permeté mantenir correspondència amb Mn. Alcover fins i tot en èpoques en què tots els amics catalans se guardaven de mostrar gens de contacte amb el filòleg mallorquí.

Els treballs del Dr. Barnils li donaren merescut prestigi a Catalunya i fora de Catalunya. Fou elegit membre de varies societats científiques de l'Estranger, i en la nostra terra l'Acadèmia de Bones Lletres li obrí les portes i l'Oficina Romànica el tingué entre els membres fundadors de son Consell Directiu.

Amb el Dr. Barnils desapareix un excel·lent investigador de la nostra llengua, un pedagog únic en l'art de fer parlar els sordo-muts, un vertader home de ciència, del qual podíem esperar encara una labor intensa i fructuosa si la Mort no hagués vingut abans d'hora a treure'l d'aquest món. Al cel lo vegem!

Publicacions rebudes en la nostra Redacció (48)

Por mi Patria y por mi Idioma, por Augusto Malaret. Càdiz, 1932. — Interessant opuscle de 31 pàgina, dedicat a anotacions sobre paraules usades en el llenguatge hispanoamericà, especialment en el de Puerto Rico. Propugna l'acceptació de molts de dialectalismes americans en el Diccionari de l'Acadèmia Espanyola.

Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages. Manresa. Any XXIX, núm. 158 (gener de 1933). —Du dos articles de cert interès lingüístic: *Ontologia comarcana*, per J. Guitart, prev. (amb descripció i noms vulgars d'una partida de mol·luscs i altres animals), i *Notes etimològiques* per Antoni Vila, prev., que parla de l'origen d'alguns cognoms i motius existents a Sampedor.

«*Ce fastu?*» Bollettino mensile della Società filologica friulana «G. I. Ascoli». Anno VIII, n. 11-12 (novembre-dicembre 1932). —La Societat Filològica Friulana segueix publicant aqueixa revista, portaveu dels seus treballs pel reviscolament literari del llenguatge rètic que es parla en el Friu!.

Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura. Volum IV. 1931. —Aquest nou Anuari forma un volum de prop de 400 pàgines, que

conté estudis lingüístics de Francesc de B. Moll, Alfons Par, Joan Serra i Vilaró i Josep Calveras, un estudi literari de Helmut Hatzfeld, vàries recensions crítiques de Antoni Griera i Francesc de B. Moll i una extensa *Bibliografia de llengua i literatura catalana*, redactada per R. Aramon, J. Vives i F. de B. Moll. L'Anuari de l'Oficina Romànica és avui la revista filològica més important que se publica a Catalunya.

Impremta MN. ALCOVER

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Tom XV. -Núm. 3

ABRIL DE 1933

[49]

Lliçons elementals de Gramàtica Catalana (49-55)

LLIÇÓ 1a

Preliminars

1. Territori de la llengua catalana. —2. El nom de llengua catalana. —
3. Llengua i dialecte. —4. Dialectes de la llengua catalana. —5. La llengua
literària. —6. Gramàtica catalana. —7. Divisió de la Gramàtica.

1. La llengua catalana se parla actualment per tradició oral en
aquestes comarques:

- A) Tota la Catalunya espanyola, fora la Vall d'Aran;
- B) La Catalunya francesa, constituïda pel departament dels Pirineus
Orientals i dividida en els antics comtats de Rosselló, Vallespir, Conflent,
Capcir i Cerdanya;
- C) La República d'Andorra;
- D) La zona oriental de les províncies d'Osca, Saragossa i Terol,
límitrofe amb Catalunya;
- E) La part més rica i poblada de l'antic Regne de València;

F) Les illes Balears i Pitiüses;

G) La ciutat d'Alguer, a la vorera occidental de la illa de Sardenya.

L'extensió aproximada del territori de llengua catalana és de 56.850 quilòmetres quadrats, i la seva població és de devés 4.500.000 habitants.
[50]

La Vall d'Aran, que administrativament forma el partit Judicial de Viella i pertany a la província de Lleida, no parla català, sinó gascó.

Tota la frontera Nord del territori de la llengua catalana limita amb terres de llengua provençal, gascona i llenguadociana. La frontera occidental confina amb la llengua castellana en sos dialectes aragonès i murcià.

La ciutat d'Alguer parla català perquè els seus habitants són descendents dels pobladors catalans que a mitjan segle XIV hi dugué En Pere IV d'Aragó i que substituïren els sards que l'habitaven. Les comarques que la volten són totes de llengua sarda.

2. Encara que aquesta llengua s'estén a tantes de regions fora de Catalunya, el nom de *catalana* que li aplicam està justificat històricament. Així com el nom de *castellà* (que pròpiament significa 'de Castella') s'aplica a la llengua que es parla a tota la zona central d'Espanya i a l'Amèrica espanyola, perquè Castella fou el centre d'irradiació d'aquell idioma; així també el nom de *català* té son fonament en el fet d'esser estada Catalunya el centre d'on la llengua es propagà a les altres regions: al Rosselló en el segle XII, a les Balears i a València en el XIII, i a l'Alguer en el XIV.

3. Encara hi ha gent endarrerida que dubta si el català, el valencià o el baleàric són llengües o dialectes; aqueixes persones consideren que la llengua és una cosa de més dignitat, d'elevada categoria, a la qual no pot arribar el dialecte si no deixa d'esser dialecte. Aquestes idees són molt falses. Entre llengua i dialecte no hi ha diferència material, sinó únicament diferència de punt de comparació. Tot llenguatge natural és llengua i és

dialecte: és llengua si se considera com un sistema de signes orals ben caracterisat, en relació a un altre sistema de característiques essencialment diferenciadores; és dialecte si se considera com un sistema de signes orals que sols accidentalment se distingeix d'un altre, amb el qual, per [51] tant, forma una mateixa llengua. Així podem dir, per exemple, que el castellà que es parla a Madrid és una llengua respecte del francès de París, però és un dialecte en relació amb el castellà que es parla a Santander; anàlogament el mallorquí és una llengua si el comparam amb el castellà, amb el francès o amb l'italià, i és un dialecte si el consideram en les seves peculiaritats respecte del català de Barcelona o del valencià.

En totes les llengües existeixen dialectes, és a dir, formes de llenguatge més o menys diferents unes de les altres, però que les seves divergències no són prou fortes per establir independència orgànica ni per fer que els homes d'un dialecte no entenguin els qui en parlen un altre; i en el cas d'escriure's ambdós dialectes cadascun amb les pròpies característiques, no arriben a donar la impressió que sien realment llengües distintes.

Per una informació més ampla i lluminosa sobre els conceptes de llengua i de dialecte aplicats al nostre llenguatge, veiau l'excel·lent obra del P. Josep Calveras, *La reconstrucció del llenguatge literari català*, pàg. 12-16.

4. Per determinar la divisió i límits dels principals dialectes de la llengua catalana, hem pres per norma la diferent manera de formar la primera persona singular del present d'indicatiu de la primera conjugació (per exemple, del verb *cantar*).

Seguint aquest criteri, observarem que els dialectes primaris que formen la nostra llengua són els següents:

A) *Pirenenc-oriental*: ocupa la zona NE. del territori continental, o sia la Catalunya francesa i la part septentrional de la província de Girona. En

aquest dialecte, la primera persona singular del present d'indicatiu de la primera conjugació acaba en *-i* (*jo canti*).

B) *Català oriental*: ocupa tota la província de Barcelona, quasi tota la de Girona, una llenca de la de Lleida regada pel Cardener, i la part NE. de la de Tarragona [52] fins més avall de Mont-roig. Aquestes comarques són les que formen les conques del Ter, del Llobregat, del Foix, del Gaià i subafluents d'aquests rius. En aquest dialecte, la primera persona singular del present d'indicatiu de la primera conjugació acaba en *-u* (*jo cantu*).

C) *Català occidental*: ocupa la república d'Andorra, tota la província de Lleida (fora la Vall d'Aran i una petita llenca oriental), la part oriental de les províncies d'Ossa, Saragossa i Terol, la part occidental i meridional de la província de Tarragona i la zona N. de la província de Castelló. Aquestes comarques són les que formen la conca de l'Ebre i dels seus tributaris (Segre, Noguera, Cinca, Bergantes, etc.). En aquest dialecte, la primera persona singular del present d'indicatiu de la primera conjugació acaba en *-o* (*jo canto*).

D) *Valencià*: ocupa tota la part de les províncies de Castelló, València i Alacant que no parla castellà (fora la zona N. de la de Castelló, que pertany al català occidental). La característica d'aquest dialecte és que la primera persona singular del present d'indicatiu de la primera conjugació acaba en *-e* (*jo cante*).

E) *Balear*: ocupa les illes de Mallorca, Menorca, Eivissa, Formentera i Cabrera. En aquest dialecte, la primera persona singular del present d'indicatiu de la primera conjugació no té terminació vocàlica, de manera que dita primera persona queda reduïda als sons radicals de cada verb (*jo cant*).

F) *Alguerès*: és el dialecte que es parla a la ciutat d'Alguer (Sardenya). Forma la primera persona de l'indicatiu en la mateixa manera que el dialecte balear, o sia, sense terminació vocàlica. Però com té una multitud de particularitats que el distingeixen no sols del baleàric sinó de tots els altres dialectes catalans, mereix esser considerat com un dialecte especial.

En el decurs d'aquestes Lliçons de Gramàtica farem menció de les principals característiques dialectals de l'alguerès. [53]

Per més informació sobre els dialectes catalans, veiau el *Diccionari Català-Valencià-Balear*, tom I, pàgs. XVI-XXI de la Introducció.

5. El llenguatge parlat té per nota distintiva l'evolució i la tendència a la diversitat. Al contrari, el llenguatge escrit tendeix a la unificació, a mantenir la unitat idiomàtica en mig de les diferències dialectals. Aquest llenguatge representatiu de l'essència abstracta de l'idioma, s'anomena *llengua literària*.

El distingit gramàtic català P. Calveras defineix així el llenguatge literari: «una ampliació perfeccionada de la llengua viva, que esdevé general, per això que arribi a ésser instrument adequat del conreu i comerç literari».

La llengua literària catalana ha d'estar integrada pels següents elements:

A) El conjunt de paraules, locucions i formes gramaticals que s'usen en el *llenguatge viu* de totes les regions de la nostra llengua, sempre que no sien formes corrompudes o contraries a les lleis naturals de l'idioma o a la tradició dels bons escriptors.

B) Els *neologismes*: mots erudi[t]s, manlevats al llatí, al grec o a altres llengües per expressar conceptes científics o designar objectes moderns.

C) Els *arcaismes*: paraules que han desaparegut del llenguatge viu, però que tenen utilitat per designar objectes antics o per corregir deficiències del parlar actual.

La llengua literària no s'ha de formar pel predomini complet d'un dialecte damunt els altres, sinó per la generosa cooperació de tots. Cada dialecte té les seves bones qualitats, que s'han d'aprofitar per enriquir la llengua general; i cadascun té també els seus defectes, els seus excessos

de diferenciació, que cal sacrificar davant les formes tradicionals que representen el punt de convergència de totes les varietats dialectals. [54]

6. La *Gramàtica catalana* és la ciència, que ensenya d'escriure i parlar el català literari.

Amb aquesta definició, és clar que ens referim a la gramàtica pràctica o preceptiva, que és la que interessa a la majoria del públic. Hi ha una altra ciència, més elevada, que es diu *Gramàtica històrica* i estudia l'evolució de la llengua des dels seus orígens; però aqueixa ciència sols és comprensible i interessant als especialistes i a la gent d'alta cultura literària.

7. La matèria de l'estudi de la Gramàtica són les paraules i les frases. Aquest estudi se divideix en cinc parts, segons els cinc diferents aspectes en què els mots, i les frases poden esser considerats:

A) *Fonètica*, que estudia els elements materials i sensibles de la paraula, o sien els sons.

B) *Morfologia*, que estudia les formes i variacions que experimenten els mots per expressar les varies circumstàncies de nombre (formació del plural), de sexe o gènere (formació del femení) i de temps (conjugació dels verbs).

C) *Formació dels mots*, que estudia la manera de formar-se les paraules per prefixació, per sufixació i per composició, segons el matís especial de significat que es vol afegir al mot radical.

D) *Semàntica*, que estudia els canvis de significació de les paraules.

E) *Sintaxi*, que estudia l'orde i les mútues relacions dels mots dins la frase.

Pot afegir-se com a part de la Gramàtica l'*Ortografia*, que dóna regles per representar gràficament els sons i les formes flexives; però en rigor no és un estudi independent, sinó una sèrie de preceptes dependents de la Fonètica i de la Morfologia.

En les presents Lliçons no inclourem l'Ortografia, que ja tenim exposada en el nostre llibret *Ortografia* [55] *mallorquina adequada al llenguatge de totes les Balears*, i que pel que es refereix al català continental pot estudiar-se en el *Diccionari Ortogràfic* de l'Institut d'Estudis Catalans i pel que fa al valencià en l'opuscle *La llengua valenciana* d'En Lluís Revest i Corzo.

La vida del Reverend Mestre Ramon Llull (55-58)

segons el manuscrit 16432 del British Museum

(*Continuació*)

Acabat donchs per lo dit Reuerend mestra lo demunt dit Romiatge, deslibera de anar al gran studi de paris per pendra aqui gramatica e altres sciencias, migensant les quals e ab la ajuda de nostro senyor posques donar conclusio al seu sant proposit. Pero los seus amichs e familiars, e maiorment mestra Ramon de Penafort del orde del glorios mossenyer sent Domingo, li contrastaren e ley leuaren del enteniment que no hi anas, ans sen torna a la sua Ciutat de Mallorques. E deffet essent en Mallorques, posades totes les superfluitats de vestidures les qualls ell acostumaua de aportar, vestis del abit molt honest e del pus gros drap que troba e ab aquell abit ell se dona asseber algun tant de gramatica. E mes auant compra hun moro per so que de aquell posques apendra la lengo Arabica o morischa.

E com en aquesta forma ell hagues stat per spay de nou anys, esdeuench se que hun jorn lo dit moro, absent lo dit Reuerend mestra, blasflama lo sobres sant⁹ nom de Jhesuxrist. La qual cosa apres com li fos recomptada, mogut per intrinsech zel de nostro senyor, feri lo dit moro axi

⁹ Nota (1) de l'original: *Sobres sant*, fórmula superlativa: santíssim, sobiranament sant.

en la bocha com en la cara, cap e altres partides del seu cos, e com lo dit moro fos molt alt de [56] cor e fos stat quasi mestra del dit senyor seu en mostrar li la lengo morischa, hac gran ira dels [f. 26 r.] dits colps, e deffet pensa en quina forma e manera lo poria auciura e matar. E com hun jorn ell tingues hun coltell molt agut e vahes star son senyor tot sol saent en vna cadira, ab gran crit levas anar vers ell, cridant «ara morras». e jatsia lo dit reuerend mestra li desuias lo colp segons son poder, empero ell romas naffrat de colp enpero no mortal sobra lo ventrell, e luytant ab ell fo enderrocant lo dit moro, e leuat lo coltell, e com la companya de casa sentissen la remor volgueren auciure lo dit moro, pero lo dit Reuerend mestra nou permes, ans lo feu metra dins lo carcer fins que ell hagues deslberat que faria de aquell.

E com duna part pensas com per part del dit moro hauia rebut gran beniffici de apendra la lengo morischa la qual ell molt hauia desijada per fer na honor a nostro senyor Deu, pertant li aparia que no li degues dar mort, e com daltra part duptas que altra veguada no tornas en voler lo auciura estaua en gran dupte e perplex que faria; e deffet anassen a nostra dona de la Reyat per pregar nostro senyor Deu quel inspiras que faria del dit moro. e com hagues feta oracio aqui per tres dies e fos molt marauellat que lo seu sperit nos reposaua en dar li mort o vida, ans staua en aquella perplexitat matexa, ab gran tristor tornassen a casa sua; e com pessas per lo carcer hon lo catiu era, troba que lo dit catiu se fonch pengat ab la corda ab que staua ligat. Feu donchs gracies lo dit Reuerend mestra a nostro senyor quil hauia tret daquella gran perplexitat per la qual tant lo hauia soplicat.

Après donchs totes aquestes cosas, muntassen lo dit Reuerend mestra alt en vna muntanya apellada randa la qual no era molt luny de la sua casa, per so que aqui [57] millor posques nostro senyor pregar e servir. e com hagues stat aqui quasi per viij dies, e hun die stigues contemplant e tenint los vlls vers lo cel, en hun instant li vench certa illustracio diuinal donant li orde e forma de fer los dits libres contra les errors dels infaels. de la qual

cosa molt alegra lo dit Reuerend mestra ab grans lagremes feu moltes gracias a nostro senyor d'aquella gracia ten marauellosa, e encontinent deuant de la dita muntanya anassen prestament al monastir de la Reyal per so que pus apertatment posques ordonar los dits libres, e de ffet ordona hun molt bell libre lo qual apella la art maior e apres la art general, sots la qual art, apres molts libres compila, per la capacitat dels homens illiterats; e com lo dit Reuerend mestra hagues la dita obra acabada, munta altra vegada al puig de randa, e en aquell loch hon ell rabe aquella gran illustracio ell feu hedifficar hun armitori en lo qual stech per spay de quatre mesos die e nit suplicant a nostro senyor que aquella art que hauia ordonada fos a honor sua e a profit de la sancta fe catholica e que li plagues aquella prosperar.

E de ffet stant lo dit Reuerend mestra en aquesta forma e manera, esdeuench se que hun jorn li vench hun pastor de ouelles joue ab la cara molt plasent e alegra, lo qual dins vna sola hora li recompta tanta singularitat de la essencia diuina e del cel, e singularment de natura angelica, com hun gran home de sciencia en dos dies haguera puscut splicar; e vahent lo dit pastor los dits libres que lo dit Reuerend [f. 26 v] mestra hauia ordonats, besals ab los genolls en terra e ab lagremes dix que per aquells libres sa saguiria molt de be en lasglesia de deu, e benehint al dit Reuerend mestra ab lo senyal de la creu axi com si fos hun gran profeta, partis dell, e romas lo dit Reuerend mestra tot esbalayt, car no li dona de parer que may hagues vist lo dit pastor e de aquell mav hagues hoit parlar. [58]

Apres donchs aquestes cosas, com lo senyor Rey de Mallorques hagues hoit dir que lo dit Reuerend mestra hagues dictats certs libres, tremes per ell que vingues a montpeller. e com fonch junct alla, lo senyor Rey feu examinar los dits libres a hun mestra en Theologia frare menor, e signantment les meditacions que ell hauia ordonades per tots los dies del any trenta paragrafs specials, les quals cosas ab gran admiracio e reuerencia rabe e examina lo dit frare menor, e llauors en lo dit loch de monpeller feu lo dit Reuerend mestra hun libre apellat art demostratiua, la

qual legi aqui publicament, e sobra aquell feu huna lectura, en lo qual declara com la primera forma e la primera materia constituehexen hun cahos elemental, e com los deu predicaments vniuersals deualen e son contenguts en aquell segons la theologal e catolica veritat.

E en aquell temps impetra lo dit Reuerend Mestra, del dit senyor Rey, esser edifficat hun monastir en lo Regne de Mallorques ben dotat de possessions, en lo qual posquessen viura xiiij frares qui aprenguessen la lengo morische per conuertir los infaels, als quals tots anys fossen dats sinchcents florins dor per llur sustentacio.

(Continuarà)

Lo que més admirava en el Dr. Alcover (59-60)

La personalitat de D. Antoni M. Alcover era tan complexa que quiscuna de les facetes que la integraven era més que suficient per a fer-la destacar gloriosa i definitivament en el camp de les lletres i de les ciències. Periodista de ploma fàcil i atractívola; polemista temible per la seva il·lustració i encertada acometivitat; folklorista inimitable que sapigué infondre nova i esponerosa vida a les Rondalles mallorquines; filòleg de cap d'ala, qui amb mètodes novíssims sondejà les més pregones arrels i variades vicissituds de nostra llengua benamada; profund coneixedor de les ciències eclesiàstiques, i en particular del Dret Canònic, com ho palesà en sa llarga i encertada actuació com a Vicari General de Mallorca; entusiasta propulsor i intel·ligent col·laborador, quan no director, de tota empresa literària o patriòtica de sa estimada *Roqueta*, és, ultra d'això i de moltes altres tasques a què estendre la seva prodigiosa activitat, el gran plasmador del veritable Diccionari català. Aquest és l'aspecte en què més l'admirava, tal volta perquè havia tingut ocasió d'observar-lo d'aprop en algunes de ses eixides filològiques per les terres catalanes.

Era l'any 1902, poc després d'haver escampat arreu de nostra terra aquella tan ardida *Lletra de convit*, convidant tothom a col·laborar en la gran obra del Diccionari català, quan tinguí l'honor d'hostatjar-lo a casa meva, primer tot sol i més tard en companyia del genial arquitecte Gaudí, quan vingué a estudiar alguns detalls de la nostra Seu, amb la imitació dels quals l'Il·lm. Campins desitjava embellir la Seu de Palma, i en ambdues ocasions [60] vaig restar meravellat al veure com el Dr. Alcover, deixant les comoditats de sa casa i les serioses ocupacions del Vicariat General de Mallorca, esmerçava gustosament hores i més hores en varis col·legis de nostra ciutat per sorprendre, amb el llàpit i llibreta a les mans, les varietats dialectals que en declinacions i conjugacions espontàniament sortien dels llavis joves, bo i anotant curiosament les que sentia de la gent gran, i

d'operaris de diferents arts i oficis, amb els quals hàbilment iniciava amical i interessant conversa.

Aital manera d'aplegar materials, confrontant-los ensems per a la formació del Diccionari nostrat, no és certament tan planera i còmoda com la d'aquells que ho fan des d'un despatx ben confortable i consultant (amb prejudicis inspirats per la dèria de l'originalitat i sostinguts per l'amor propi) alguns llibres més o menys antics; però en canvi és incomparablement més sòlida i complerta. Per lo mateix és de doldre que la tasca difícil, costosa i perseverant del Dr. Alcover, argument incontestable d'un entusiasme desinteressat, per ningú més igualat, pro Diccionari català, haja sigut no sols poc apreciada, sinó menyspreuada i fins combatuda per molts que es vanten d'estimar Catalunya i son verb, la gloriosa i ubèrrima llengua nostrada.

Tant de bo que, amainades les passions i animadversions personals amb el traspàs del gran patriota Dr. Alcover, l'Obra del Diccionari per ell ideada i felixment començada obtingui la merescuda protecció de tots els bons catalans, com l'obtingué aquell esplèndid i fecund Primer Congrés de la Llengua Catalana en 1906, organitzat per l'infatigable apòstol de la nostra llengua, que tots plorem, i que sens disputa fou el major homenatge que mai s'ha tributat a la Llengua de nostres amors i de nostres esperances.

MN. JOSEP POU I BATLLE

Girona, Desembre de 1932.

Consultes de Llenguatge (61-63)

2. —*Escrivint en mallorquí, me trob sovint en dubte sobre l'ús de les preposicions a, en i an. ¿Podríeu donar-me algunes regles clares sobre aquest punt?* —B. C.

CONTESTA

Hem de començar advertint que les preposicions *a* i *en* són d'ús igualment correcte en aquells casos en que volem expressar 'situació en un lloc' o 'direcció vers un lloc'. Aquest és un punt en què el català discrepa del castellà. En castellà s'indica la 'situació' per la preposició *en* («estoy en la calle») i la 'direcció' per la preposició *a* («voy a la calle»); en català tant direm «estic en el carrer» com «estic al carrer», (situació), i tan correcte és «vaig al carrer», com «vaig en el carrer» (direcció).

Vetaquí alguns exemples de bons escriptors mallorquins:

1) Ús de *a* per expressar situació:

«Blanca floreta que *a* l'ermàs nasqueres» (Costa i Llobera, poesia *Sequedat*);

«Som *al* cor de la planura» (Maria A. Salvà, poesia *Del pla*).

2) Ús de *en* per expressar situació:

«Estaua un hom *en* estranya terra» (Ramon Llull, *Felix de les Maravelles del Mon*);

«Dormien *en* les cabanes» (Joan Alcover, poesia *Hemoc*).

3) Ús de *a* per expressar direcció o terme del moviment:

«La figura... se demostra major on pus hom la acosta *al* mirall» (Ramon Llull, *Contemplació*, c. 319);

«Pujaren *al* castell» (Costa i Llobera, poesia *L'Harpa*).

4) Ús de *en* per expressar direcció o terme del moviment:

«Com anàssets *en* nostra terra» (Ramon Llull, *Llibre del Gentil e los tres savis*, 295).

Aquesta elasticitat en l'ús d'aqueixes preposicions té son fonament en el llatí vulgar, en què la direcció del [62] moviment s'indicava indistintament per *ad* i per *in*, i la situació per *in* i també per *ad*. Així trobam *eamus in forum* (en Petroni) al costat de *fui ad ecclesiam* (en la *Peregrinatio Silviae*); *respondit dominus esse ad villam* (en Ciceró), al costat de *manere in villa* (en el mateix autor).

El mallorquí parlat dóna preferència a la preposició *a*, quan aquesta no va seguida dels articles masculins *el*, *es*, ni de la partícula de tractament *En*, ni d'un demostratiu (*aquest*, *aqueix*, *aquell*, *això*, *allò*, etc.); si va seguida d'un d'aquests elements se dóna absolutament la preferència a *en*. Deim, per exemple, *vaig a sa casa*», però «*vaig en aquella casa*»; «*som a un ball*», però «*som en es ball*»; «*anam a un camp*», però «*anam en el camp*».

La causa d'haver-se esquivat la forma *a* i haver-se conservat la forma *en* davant els demostratius i els articles masculins, segurament és estada la tendència a evitar confusió de pronúncia que resulta del contacte de la vocal *a* amb la *a-* o *e-* inicial dels demostratius i de l'article. Efectivament, si se diu *a aquell*, *a allò*, etc., en la conversa ràpida o normal se pronuncia amb una sola *a*; '*aquell*', '*allò*', de manera que la preposició queda anul·lada; i si se diu *a el camp* (escrit *al camp*), se pronuncia exactament igual que si se diu *el camp* sense preposició. Això és un inconvenient pertorbador de la claredat de la conversa, i per evitar-lo, l'instint popular ha fet prevaler la forma *en*, que no pot dur confusió (*en el camp* no es pot confondre mai amb *el camp*).

Aquesta tendència a evitar confusions de pronúncia, ha arribat un poc massa lluny. No sols ha fet prevaler la preposició *en* sobre la *a* en les frases indicadores de situació i direcció, sinó que ha estès l'ús de *en* a aquells casos en què la preposició havia de complir oficis propis de *a*, com és ara en les expressions d'atribució, al·locució, finalitat, etc. Així s'ha arribat a dir

«donar un llibre *en* En Joan (en lloc de *a En Joan*), «comprar una casa *en* el bisbe» (en lloc de *al bisbe*), referir-se *en* això» (en lloc de *a això*), etc.

I com l'escriptor mallorquí, encara que mancat de regles gramaticals, endevinava que usar *en* en aquests casos era incorrecte, ha tractat de dissimular la repugnància que la grafia *en* li produïa, i ha inventat la grafia *an* (escrit també *a'n*, *a n'*, etc.), la forma híbrida de *a* i de *en*.

Com a conseqüència de tot això que acabam [63] d'exposar, podem formular les regles que es segueixen i que creim suficients per resoldre tots els dubtes sobre la qüestió de què tractam:

1. Quan la preposició no ha d'anar seguida dels articles determinats masculins *el* o *es*, ni de la partícula de tractament *En*, ni d'un demostratiu, seguiu en cada cas l'usança del llenguatge parlat, i no us equivocareu.

2. Quan la preposició ha d'anar seguida de dits elements i ha d'expressar situació o direcció local, la preposició que precedeix el nom del lloc tant pot esser *a* com *en*. Exemples: «Anem *a*/ castell» o «anem *en* el castell»; «Estic *a*/ carrer» o «estic *en* el carrer».

3. Quan no s'ha d'expressar situació ni direcció, sinó altres relacions (atribució, al·locució, finalitat, durada, etc.) el català coincideix generalment amb el castellà: s'ha d'usar *a* o *en* segons que les respectives frases castellanques hagen de dur *a* o *en*.

4. La grafia *an* no es recomanable en els escrits literaris o de to elevat; s'empraran sempre les formes *a* o *en*, segons les regles anteriors.

5. En els escrits de caire popular, en els quals convengui fer ressaltar el llenguatge vulgar, podrà esser útil l'ús de la grafia *an* (en lloc de *a*) en els casos a què es refereix la regla 3a, però no en aquells a què es refereix la regla 2a. És a dir que podrà convenir escriure «donarem la carta *an* el meu germà» o «*an* els meus ulls això és lleig», però no és admissible escriure «estic *an* el carrer» o «anem *an* el castell». La raó de no esser admissible és que, podent escriure *en*, que és la forma correcta, no hi ha res que justifiqui l'ús d'una grafia que es pronuncia de la mateixa manera que *en* i s'aparta de la tradició i de l'etimologia).

CRÒNICA (63-64)

Nou Soci de Mèrit

Havent assolit en la propaganda de la nostra obra els cinc punts reglamentaris, ha obtingut el títol de SOCI DE MÈRIT DEL DICCIONARI el distingit escriptor valencià Sr. NICOLAU PRIMITIU GÓMEZ. [64]

Funció benèfica a favor del Diccionari

El diumenge dia 26 de Febrer d'enguany, el Sindicat Agrícola Catòlic de Campos del Port celebrà una funció teatral, i, per iniciativa del nostre bon amic i Soci Protector Mn. Joan Ballester, cedí la recaudació líquida de dita funció a benefici de la nostra Obra.

Agraïm de tot cor als directius del Sindicat i als que prengueren part en la representació, la generosa cooperació que ens prestaren.

Visita a les nostres oficines

Dia 15 de Març proppassat ens sorprengué agradablement la visita del Dr. Antonin Durauffour, professor de Filologia francesa de la Universitat de Grenoble (Dauphiné, França), qui, aprofitant el seu viatge a Mallorca, volgué veure de prop el funcionament de les nostres oficines filològiques i l'estat de les nostres publicacions.

El professor Durauffour ha dedicat especialment els seus treballs a l'estudi de la Fonètica i al de la llengua franco-provençal, modalitat neollatina que se parla a la Savoia, al Dauphiné, a la comarca de Lió, a la Suïssa francesa i a una part del Franc Comtat. Ha publicat obres importants sobre aquestes especialitats i gaudeix de gran prestigi entre els romanistes.

El nostre Director rebé honrosament l'insigne visitant, l'obsequià amb la dedicació d'alguns opuscles i conversà llargament amb ell sobre els

estudis de filologia i principalment sobre el català. En vàries entrevistes ens exposà el Dr. Duraffour la seva admiració envers les *Rondaies Mallorquines* de Mn. Alcover, ens consultà sobre la interpretació d'algunes paraules que hi apareixen usades i ens suggerí un interessantíssim projecte de publicació d'algunes rondalles selectes acompanyades de llur traducció castellana, d'un comentari lingüístic i de dibuixos adequats per servir de document complet d'estudi als filòlegs i al públic no mallorquí. Acollirem amb entusiasme la idea i posarem tots els medis per donar-li realitat.

Dia 24 de Març el professor Duraffour s'embarcà cap a Alacant, després de fermar amb nosaltres estrets lligams d'amistat i d'oferir-nos la seva cooperació per procurar l'expansió del nostre Diccionari dins els centres científics de França.

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Tom XV. -Núm. 4

MAIG DE 1933

[65]

LLENGUA I FOLKLORE

Proverbis originats en la representació popular de la Passió
(65-69)

Fins fa encara no un segle, la representació del drama de la Passió era quasibé l'única representació de caràcter teatral que havia arribat a l'abast del poble. En moltes poblacions un xic importants era costum estès que durant tots o una bona part dels diumenges de la Quaresma fos representada en una sala i fins en el mateix carrer una escenificació simple i vulgar dels principals passatges del sacrifici de Jesús, portada a terme no pas per artistes professionals sinó per gent del mateix poble. Sovint era celebrada la representació a profit de l'Hospital, i de vegades en el mateix edifici d'aquest.

Aquestes representacions tenien pel poble humil i senzill una grandíssima importància, ja que eren quasi les úniques de què podia gaudir, i amb tot i estar rodejades d'un caient místic, no deixaven de tenir un bon xic de pàgines que excitaven la riota i entusiasme del poble, per exemple el ball dels diables quan Judes era conduït a l'infern, ball que es feia al so de castanyoles i panderetes, en mig de foc de bengales i gran

cridòria del públic que, [66] picant de peus i de mans, seguia el ritme de la bulliciosa dansa, emportat per ingenu entusiasme.

Tothom acudia a fruit d'aquestes representacions, puix que no era tingut com a bon cristià qui almenys una vegada a la Quaresma no l'anava a veure, i molta gent hi havia que feia hores de camí per acudir a una de les ciutats on es celebrava una d'aquestes representacions. Els nombrosos passatges del drama, representats molt al viu i en llenguatge planer, impressionaven fortament el públic tendre de sentiment, arribant a colpir-lo tant que al seu voltant s'ha creat un seguit de curiosos proverbis originats en les seves escenes i passos. Apuntarem els que ens recorden.

Plorar com una Magdalena: recorda un dels primers quadros de la representació, en què es figura el penediment de la Magdalena. Remarqui's el cas curiós que no es diu *plorar com la Magdalena*, com sembla que deuria dir-se per esser la frase correcta, sinó *com una Magdalena*, amb el que es veu el sentit objectiu que originà el proverbi, que es va referir no al personatge representat pel figurant, sinó directament a aquest, que, com és natural, no sempre era el mateix, i per això s'al·ludeix a *una* de les dones que feien el paper de Magdalena, i no al personatge bíblic.

Rebre amb palmes: acceptar bé una persona o cosa; fa al·lusió a l'entrada de Jesús a Jerusalem.

Fer com la criada de Pilat, el coneixem amb dos sentits diferents: el de representar un paper poc important i d'escàs valor com el que vé a representar aquest personatge en el conjunt del drama sagrat de què parlem, i també saber tenir l'enginy de fer parlar la gent fent-los dir ço que interessa saber al que els fa parlar.

Altres gall li cantaria. Al·ludeix a la negació de Sant Pere, que, si no s'hagués deixat enganyar per la serventa de Pilat i no hagués negat a Jesús, no s'hauria vist després en el cas d'haver d'acudir a aquest a demanar-li [67] perdó a llàgrima viva. S'usa per significar que si la conducta seguida en un afer hagués estat diferent, un altre hauria estat el seu resultat. El famós gall de la Passió era de ferro, i feia com a de pom de l'escala del palau de Pilat. Sant Pere sentí fred i anà a escalfar-se a un braser que tenia

la guàrdia del palau del Governador; mentres s'escalfava i bromejava amb la tropa, acudí la serventa del Governador tot filant, segons la tradició i la representació, i li cercà conversa preguntant-li per tres vegades si era deixeble de Jesús i si el coneixia. Sant Pere, que sabia que el seu mestre era perseguit pels jueus, tement que es fés extensiva fins a ell la malvolença que tenien al Mestre, digué les tres vegades que ni el coneixia ni sabia qui era, i així que el negà per tercera vegada, el gallet de ferro del pom de l'escala prengué vida i per obra miraculosa es posà a cantar. Per això es diu també que *el gall de la Passió va cantar amb tot i esser de ferro*.

Esser fals com un Judes: se diu de la gent hipòcrita o traïdora, al·ludint a la traïció del mal deixeble. Vegi's com també usa l'article indeterminat en lloc del determinat, com en el *plorar com una Magdalena*.

El bes de Judes, aplicat a la manyagueria i afalagament que amaga una traïdoria i que és fet amb falsetat. Després d'haver venut el Mestre, sortí Judes amb la tropa que l'anava a prendre a l'hort de Getsemaní. El cap de la força demanà al deixeble de quina manera podrien conèixer qui era Jesús, ja que, com deia el fals apòstol, estava rodejat dels seus deixebles. Judes digué que en veure'l el besaria per indicar qui era. Així ho féu, i els soldats pogueren conèixer qui era Jesús per haver-lo besat Judes.

Fer la fi de la bossa de Judes: se diu dels béns mal adquirits, dels quals no s'obté profit.

Roig com Judes. Segons la tradició, Judes era roig de pel i lleganyós, i així se'l representava en el drama popular. Anava sempre vestit de vermell, i per prendre [68] part a la rebuda de Jesús a Jerusalem portava el palmó trencat del cim i mig tort.

Lligat com un Cristo. Se diu recordant la presa de l'hort.

La bofetada de Malcús: s'aplica al que torna un greuge o insult per un favor. A l'anar la tropa a prendre Jesús, Sant Pere tragué un coltell que portava amagat sota la túnica i amb ell féu una ratlla a terra dient que mataria el que fos gosat de passar-la. Malcús, un dels soldats de la tropa, se tirà damunt Jesús i l'agafà fortament. Aleshores Sant Pere amb el coltell

li tallà l'orella. El soldat deixà Nostre Senyor, dolent-se de la ferida; Jesús amonestà Sant Pere i tornà afegir l'orella al soldat. Quan Jesucrist fou presentat a Herodes perquè el jutgés, aquest li preguntà si ell era en realitat el Messies fill de Déu posseït d'omnímode poder; Jesús contestà que sí, i Malcus li ventà forta bufetada, dient que si tant de poder tenia es desfés d'aquella bufetada. Conta la tradició que per aquest mal fet, el soldat romà fou condemnat a haver d'estar tota la vida ventant fortes bufetades damunt una roca viva, segons unes versions, amb una mà de ferro perquè se sentís més fortament la batzegada del cop. Es diu que el damnat es troba al fons d'un pou molt fondo, donant contínuament voltes i més voltes al seu entorn i pegant sempre a les seves parets. Segons altres, està al fons d'unes dures roques. Es fixen alguns llocs de la nostra Catalunya on es troba el desgraciat. Al fons d'un gran pou que havia existit al costat de la capelleta de Marcús de Barcelona, on avui hi ha la font que es nodreix de l'aigua del dit pou. La capella prengué el nom del soldat damnat. Les penyes de Montserrat havien estat la famosa ciutat de Trencanous que va enfonsar-se amb el terrible terratrémol produït en el moment de morir Jesús en la creu; els pics i arestes que avui es veuen no són sinó les runes de l'antiga ciutat, sota les quals quedà enterrat viu el soldat Malcús. Si el dijous sant al punt de migdia [69] s'escolta bé, es sent el trescar del damnat i el continuat picar damunt la roca i com pregunta desesperat si encara dura el món, puix que amb ell finirà la seva dissort.

Anar d'Herodes a Pilat, anar de mal borràs. Herodes, rei de la Palestina, quan es produí la Passió no trobà motiu pel càstig de Jesús que li fou presentat perquè el jutgés, i envià els seus detractors amb el reu a Pilat, governador romà de la colònia, perquè vegés de jutjar-lo.

No se li troba causa: ho diuen per significar la manca d'argument o raó que vol abonar un fet. Aquestes paraules pronuncia Pilat des del balcó a la multitud que reunida en la plaça espera el resultat de la sentència.

Rentar-se'n les mans: equival a inhibir-se de la responsabilitat d'una cosa. Pilat condemnà Jesús per imposició del poble; però creient que era

innocent, volgué purificar-se del seu acte i davant el poble es féu treure una gibrèlla d'aigua pel seu criat i es rentà les mans.

Portar la creu: sofrir amb resignació els esculls i vicissituds del viure.

Fer com Sant Tomàs, que només creia el que veia. Un cop ressuscitat Jesús anà a visitar els amics i deixebles, segons la tradició, vestit com a pelegrí. La nova arribà a orelles de Sant Tomàs, que no ho volgué creure de cap manera fins que ell mateix ho vegés pels seus propis ulls. Jesús se li presentà i l'amonestà per la seva incredulitat, però el sant no es volgué pas convèncer amb tot i veure i parlar amb el mateix Mestre, puix creia que podia haver-hi engan, i no se donà per vençut fins que pogué tocar les llagues de Jesucrist.

Jerusalem, Jerusalem, com més anem, menos valem: s'aplica a les coses que, devent prosperar i guanyar, minven i perden. Al·ludeix a la maledicció caiguda damunt aquella ciutat, que en lloc d'avançar va caure en ruïna.

JOAN AMADES

Barcelona

[70]

La vida del Reverend Mestre Ramon Llull segons el
manuscrit 16432 del British Museum (70-75)

(Continuació)

Après donchs de aquestes cosas anassen lo dit Reuerend mestra al pare sant e als cardinals per obtenir que per lo mon se fessen monastirs hon sa aprenguessen diuersos lengatges per conuertir los infaels, e com fos ates a cort atroba lo sant pare qui llauors era mort de fresch, per la qual cosa, lexada la cort, tornassen la via de paris ab proposit e intencio de legir e comunicar la art publicament la qual nostro senyor li hauia comunicada; e deffet essent a paris legi aqui publicament en la scola de mestra Britolt canceller del dit studi, e com aqui hagues stat hun temps e hagues vista la forma del studi, anassen a montpeller e aqui ordona e feu hun altre libre lo qual apella lart de trobar veritat e aximatex redui en tots los altres libres les xvj figures a quatre per amor de la fragilitat humana.

Les quals cosas totes ordenades, partis de montpeller e anassen la via de Genoua, hon lo dit libre inuentiu de la veritat trenslada en morisch. La qual cosa acabada, dellibera d anar en cort romana per dar forma de fer los monastirs que tant desijaua; mes com en la dita cort Romana posques poc aprofitar per los grans empaxs quey sentia, dellibera de tornarsen en Genoua per so que de aqui pus facilment posques pessar en barbaria per prouar e si ell tot sol poria alguna cosa acabar disputant e conferint ab ells segons la art que nostro senyor li hauia inspirada, so es prouant la sancta Incarnacio del fill de Deu la sancta trinitat, la qual los infaels no creuhen.

E com fos arribat en Genoua, tentost fonch diuulgat [71] que ell volia pessar en Barbaria, e deffet lo poble hauia confiansa que nostro senyor Deu faria grans merauelles per mans de [f. 27 v] aquell, com haguessen hoit que nostro senyor lauia inspirat en certa montanya; e deffet stant ell en aquest sant preposit, com hi hagues ja cert pessatge per barbaria e lo dit

Reuerend mestra ja hagues recullits los seus libres, sobreuench li vna temptacio molt fort, car lo seu enteniment li dicta axi reyalment com si ell ho ves que encontinent que ell fos en barbaria sens leixar lo disputar ne preycar, los moros lo allapidarien o almenys lo metrien en carcer perpetual, de la qual cosa hac gran temor lo dit Reuerend mestra, axicom se lig de mossenyer sent Pere; e deffet lo dit reuerend mestra per aquesta temor romas aquella veguada forse inspirat per nostro senyor al qual lauors no plague.

E com la fusta se fench partida, contraria temptacio repres lo dit Reuerend mestra, stimant que per aquell gran peccat nostro senyor lo dampnaria, e duptant se que no hagues dat scandil al poble contra la fe quasi vench en punt de desesperacio e hac tanta dolor dins la sua anima que axalla de part de fora e caygue en vna gran malaltia, en la qual stech per gran temps que james a negun no volgue descobrir la causa de la sua malaltia. E venjnt la festa de Sincogesma, lo dit Reuerend mestra axi malalt com era se feu portar a la esglesia de mossenyer sent Domingo, e com cantassen aquell sant ymne qui diu «Veni creator spiritus» gira lo seu enteniment alt vers nostro senyor e ab lagremes cordials suplical que per sa gran benignitat li perdonas aquell ten gran deffalliment, e deffet com laguessen posat dins lo dormidor en vna cambra, continuant lo dit Reuerend mestra la sua alta oracio, remirant en lo treginat de la dita cambra vahe vna llum patita axicom vna stela, de la qual isque vna veu la qual li dix tals paraules: «en aquest orde te deus saluar». E tentost hoydes aquestes paraules lo dit Reuerend mestra tremes als frares que li vestissen labit de mossenyer sent [72] Domingo. La qual cosa los frares no gosaren fer, com lo prior no hi fos. E com lo dit Reuerend mestra sen fos tornat a la sua posada redohili a memoria com los frares menors hauian pus acceptable lart que nostro senyor li hauia inspirada que no los frares prehicados, e per asso pensa que, lexada lorde de sent Domingo, prengues labit de mossenyer sent ffrancesch; e com aquestes cosas ell pensas, vae sus en la paret prop dell vna corda o sinyell de mossenyer sent ffrancesch, e com per spay de vna hora ell hagues pensat en aquestes cosas, mirant en

alt ell vahe aquella llum matexa la qual hauia vista a prehicados e hoi la veu matexa qui quasi manassant li dix: «e no te dit que solament en lorde de preycados te pots saluar. Veges donchs que feras». La qual cosa com lo dit Reuerend mestra hagues hoyda, pensant en simatex que si ell no entraue en lorde de ffrares menors que los seus libres se perdrien, e vahent daltra part la veu de la stela que sino entraua en lorde dels preycados nos saluaria, fonch posat en gran angustia, e apres lonch pensament elegi que mes valia ell tot sol esser dampnat que si aquella art ab la qual molts sa porian saluar totalment se perdia; e no obstant la paraula de la stela, tremes tentost per lo guordia de frares menors e demanali labit del Glorios mossenyer sent ffrancesch, lo qual li promateran adon[ar] tentost que fos pus acostat a la mort, e jatsia lo dit Reuerend mestra [f. 27 v] cregues que nostro senyor no li volgues perdonar, empero per no donar mal eximpli de simatex al poble que no moris verteder catolich volgue fer orde de christia. E com lo sacerdot li hagues aportat lo cors precios de Jhesuschrist e stant dret deuant ley volgues liurar, senti lo dit Reuerend mestra que per forsa li giraren la cara a la part sinestra, e aximatex lo precios cors de Jhesuchrist li dona de parer que pessas tembe al costat squerra dient li tals paraules «pena condigna sostendras si axi en la forma que stas me vols rebre». Mes lo dit Reuerend mestra stant ferm en lo seu preposit [73] amaua mes esser dampnat ell tot sol que si la sua art ab la qual mots podian saluar se perdia, e sentint altra veguada per forsa girar la cara a laltra part dreta tenint nostro senyor deuant leuas del llit e gitas bocha terrosa besant los peus del sacerdot, e aquesta ficta deuocio demunt dita, lo dit Reuerend mestra combregua. «O, diu hun Doctor, marauellosa temptació! abraam patriarca contra tota speransa fia en nostro senyor, e hac speransa; e lo dit Reuerend mestra Ramon elegi pustost el sol esser dampnat que si la sua art ab la qual molts se porien saluar se perdia, entant que hauem a dir que amaua mes son prohisme que simatex».

Dementre donchs que lo dit Reuerend staue axi congoxat de la sua malaltia, vench noua que vna Galera se aparellaua per anar en Tunis, de la qual cosa alegrantse molt lo dit Reuerend mestra feu se aportar ab los seus

libres dins en la Galera, mes los seus amichs veents ell star en ten gran malaltia forsarenlo romandra, de la qual cosa hac gran dolor lo dit Reuerend mestra; mes com apres pochs dies vna barcha se aparellas d anar al dit loch matex de tunis, contra voluntat dels dits seus amichs se feu dins la dita barcha aportar ab lo que hac master e tentost a instancia sua feren vela e axiren del port per so que no fos embargat altra veguada per sos amichs.

E pensant lo dit Reuerend mestra que ell era ja en cami per anar en barbaria, so que tant hauia desijat, perde lo remordiment de consciencia com laltra veguada no hi era anat, e vench vna ten gran leticia en la anima que dins molt pochs dies ell fo axi disposat en la sua persona com si may fos stat, de la qual cosa s marauallaren fortment aquells qui ab ell venien, e com hagues fetes singulars laors e gracias a nostro senyor entraren en lo port de Tunis, e exint en terra entraren dins la Ciutat, e lo dit Reuerend mestra comensa a cercar de die en die aquells qui eran pus literats en la Secta de Mahumet [74] denunciand los com ell hauia estudiada la ley de xristians, e que sabia be la llur fe e fonamerts d'aquella, pero que era vengut aqui per saber la llur secta e credulitat, e que si era atrobat que aquella fos mellor que aquella dels xristians ne ells ley podien prouar, que per cert ell se faria mo[ro]. e com asso fos sentit per molts, ajustaren se tots los sabents moros qui fossen dins la Ciutat de Tunis allegant les pus forts rahons que sabien ne podien en llur secta, e com lo dit Reuerend mestra facilment en aque[llas] [f. 28 r] respongues e satisfes stauen tots asbalaits e marauellats, e per so comensa a parlar e dir axi:

«Aquila fe e creensa coue a mantenir a cascun home saui e literat, la qual a la magestat diuinal, la qual cascun de vosaltres creu e atorgua, atribuex maior honor bonesa potestat gloria e perfeccio e totes aquestas cosas en maior egualtat e concordansa; e aximatex aquella fe e creensa deu esser pus mantenguda e exalsada, la qual entre nostro senyor Deu e lo seu effecte posa maior concordansa e conueniencia. e com jo entengua per les cosas per vosaltres a mi preposades que tots vosaltres qui teniu la Secta de Mahumet no enteneu en les diuinals dignitats actes propis esser

intrinsechs e eternals sens los quals les diuinals dignitats foren o serien ociosas ab eterno axicom en la bonesa de Deu podem dir bonificatiu bonifficable e bonificar, e en magnificencia magnifficatiu magnificable e magnifficar e axi de las altres consemblants dignitats, e per consaguent seria posar ab eterno ociositat en Deu, la qual cosa serie blasfemia e contra la equalitat e concordancia, la qual reyalment es en nostro senyor Deu, e per asso per aquesta raho prouen los xristians trinitat de persones esser en la essencia diuinal, la qual cosa prouar necessariament l'altra die hoi dir que fonch reuelat a cert ermita al qual diuinalment fonch inspirada certa art a demostrar per viues rahons com en la sinplicissima essencia diuinal ha trinitat de persones, les quals rahons e art si ab pensa reposada volrieu scoltar veurieu [75] clarament no tensolament les dessusdites cosas mes encara com la sagona persona rahonablement ha vnida en si natura humana, e com en la humanitat molt rahonablement ha sostinguda passio per la sua gran misericordia per nosaltres peccadors per lo peccat del primer nostro pare, e per aportar nos a la sua gloria e beatitut, per la qual vltimadement som stats creats. »

(Continuarà)

Consultes de Llenguatge (75-76)

Aclariments i rectificacions sobre "manca"

Aquesta secció de *Consultes de Llenguatge* ha estat acollida des del primer nombre amb gran interès dels nostres lectors. Verbalment i per escrit ens han arribat observacions i noves consultes, felicitacions i també objeccions. Així el públic pren part en la nostra tasca i li dóna més vitalitat i eficàcia.

Sobre la nostra Consulta núm. 1, referent al mot *manca*, ens escriu de Barcelona un amic que amaga son nom sota la firma *Un subscriptor*, i ens diu que al seu parer aquell mot és d'ús ben popular i més usat que *falta*. Per demostrar-ho cita frases sentides a gent del Camp de Tarragona, com aquestes: «Encara hi manca alguna cosa»; «¿Quants te'n manquen?»; «No hi manquis pas!»; «A aqueixa bota li manca un cercol»: «A la llibreta m'hi manquen fulls»; etc.

Hem de fer avinent al nostre amable comunicant, que totes aquestes frases citades contenen el verb *mancar* (que ja sabem que és popularíssim a tots els territoris de la nostra llengua), però no contenen el substantiu *manca*. I la nostra consulta se referia precisament al *manca* substantiu, i no al verb.

De les moltes frases que addueix *Un subscriptor*, únicament porten el mot *manca* substantiu aquestes dues: «Per manca de barret he hagut d'anar sense res al cap»; [76] «Per manca de paraigua m'he mullat». Diu que així se deia, en el seu poble, fa devés cinquanta anys. No ho negarem, ni tenim interès a desmentir-ho. Però ens queda el dubte; perquè els records de paraules sentides cinquanta anys enrera no solen esser molt feels. Jo mateix, que estic encara molt lluny dels cinquanta anys, creia que en el meu poble nadiu (d'on me'n vaig anar fa dotze anys) havia sentit usar *manca* com a substantiu; i ara que ho he volgut corroborar amb el testimoni de varies persones del mateix poble, m'han negat que s'usi allà tal mot, i m'han afirmat en canvi que usen sovint el derivat *mancada*.

Un amic nostre mahonès ens diu també que creu que és prou usada vulgarment la paraula *manca*, per exemple en la frase «Per manca d'oli s'ha apagat es llum»; i opina que *manca* té un sentit més absolut que *falta*, o sia, que *manca* significa sempre carència absoluta, mentres que *falta* pot significar escassetat o carència relatives. No som qui per negar-ho, però ens sembla aquesta distinció un poc massa subtil i agafada pels cabells.

Aquestes objeccions i noves suggerències sempre són instructives i serveixen, com-alre-no, per augmentar la nostra cautela i prudència en les afirmacions. Sempre és difícil de saber amb certesa si un vocable existeix o

no en el llenguatge vertaderament popular, perquè sempre hi ha recons poc explorats que estogen qualque sorpresa.

Agraïrem a tots els nostres amichs que continuïn prestant atenció a aquestes qüestions i que ens il·lustrin amb totes les notícies que puguem obtenir.

FRANCESC DE B. MOLL

CRÒNICA (76-77)

Nous Socis Protectors

Durant la darrera mesada han ingressat a la Lliga de Socis Protectors del Diccionari els següents senyors:

Mn. Antoni Grierà, de Barcelona.

Rda. Comunitat de PP. Paüls, d'Esplugua de Francolí.

Sr. Antoni Bru Rico, de Cullera.

Sr. Jesús Morante Borràs, de València. [77]

Sr. Manuel Cuitavi Rosell, de València.

Mn. Josep Aguiló, d'Inca.

Mn. Joan Coli Llobera, d'Inca.

Mn. Rafel Cortès Aguiló, de Palma.

Sr. Pere Capellà Oliver, de Palma.

Sr. Anselm Segarra Bardia, de Borges d'Urgell.

Gabriel Meneu Pinya, de Palma.

A tots ells expressam públicament el nostre agraïment més coral per llur cooperació.

Premi de Filologia

En els concursos de l'Institut d'Estudis Catalans per l'any 1933, ha obtingut el Premi de Filologia En Francesc de B. Moll pel seu *Vocabulari tècnic dels molins de vent de les Balears*.

El treball premiat es publicarà en el *Butlletí de Dialectologia Catalana*, per acord del mateix Institut.

Viatge d'estudi i propaganda

En la segona quinzena d'abril, el nostre Director Francesc de B. Moll féu un viatge a Barcelona i Madrid, on se posà en contacte amb els principals filòlegs i altres distingits intel·lectuals. A Barcelona freqüentà la Universitat i l'Institut d'Estudis Catalans, i a Madrid el *Centro de Estudios Históricos*, del qual és col·laborador.

L'objecte del viatge era preparar el camí per una futura cooperació moral i material a l'obra del Diccionari, de part d'alguna poderosa entitat patrocinadora d'obres culturals.

Al mateix temps aprofità l'estada a Madrid per treballar en la magnífica biblioteca del Centro de Estudios Històrics, on pogué consultar obres importants i completar la informació de certs articles, encara no publicats, del nostre Diccionari.

El resultat del viatge fou satisfactori i ple de bones esperances.

[78]

†

Amics-morts (78-79)

Madona Francina Aina Alcover i Sureda

Dia 18 de Març d'enguany reposà en el Senyor, a Vilafranca de Bonany, la venerable madona Francina Aina Alcover i Sureda, a l'edat de vuitanta dos anys, després d'una vida patriarcal i plena d'exemplaritat.

Era nada a Manacor l'any 1851, però se casà amb l'amo En Bartomeu Llinàs, de Sa Franquesa, possessió del terme de Vilafranca, i establí la seva residència habitual en aqueixa vila, on deixa l'única filla que li quedava. Havia passat per les dolors de perdre els altres fills i filles quan ja eren grans.

Era la major dels germans de Mn. Alcover, i com tots ells, era una mallorquina autèntica, un exemple vivent d'integritat moral, de fortalesa i d'alegria. No tenia mala hora mai, i la seva conversa era d'una vivesa i amenitat extraordinàries.

Que Déu l'haja acollida en la seva glòria, i que la vegem en el cel. Trametem el nostre condol a la seva filla Maria, als seus gendres D. Joan Santandreu i D. Miquel Puigserver, als seus néts, germans i a tota la família.

D. Francesc Greus i Tarazona

A la darrereria del mes de Març proppassat, morí l'il·lustre patrici valencià i benemèrit protector del Diccionari, Sr. Francesc Greus i Tarazona.

Nat a Benifaió, de família molt distingida (entre els seus cosins figurava l'excel·lent poeta Vicent Greus i Roig), fou educat curosament i cristiana; ja de petit se distingí per la seva laboriositat i aplicació als

estudis, i cursà amb profit i lluïment la carrera de Dret. Es dedicà a l'estudi de llengües vives i arribà a esser un notable políglota.

No lligant bé el seu caràcter senzill i enemic de polèmiques amb l'exercici de l'advocacia, hi renuncià per dedicar-se al comerç, i en aquest nou camp se donà a conèixer per l'amor al treball, per la seva honradesa i intel·ligència; l'especialitat a la qual s'aplicà preferentment fou el negoci de fustes, i hi adquirí tant de crèdit que arribà a esser President de l'Associació d'Importadors de València i després de tota Espanya. [79]

Exercí alguns anys el càrrec de Cònsol de l'Ecuador i el de Conseller del Banc d'Espanya (sucursal de València) fins que per desgràcies familiars hagué d'establir la residència a Madrid. La seva modèstia li féu refusar càrrecs polítics que li eren oferts i que haurien elevat i fet conèixer més de tothom, com mereixia.

En la darrereria de sa vida donà proves eloqüents d'estimar la nostra obra del Diccionari, inscrivint-se a la Lliga de Socis Protectors per una quota important (25 pessetes mensuals) i encoratjant-nos per carta a prosseguir la nostra empresa i a véncer les dificultats. Per això, encara que les nostres relacions amb ell havien començat fa poc més d'un any, li devem perpètua gratitud i la seva mort ens ha deixat el buit que deixen les pèrdues d'amics antics i de grans benefactors.

Trametem el nostre condol més sincer a la seva viuda Sra. Vicenta Quinzà i a tota la seva honorable família, i els acompanyam en llurs oracions per l'etern descans de l'estimat difunt.

Publicacions rebudes a la nostra Redacció (79-80)

JOSEP CALVERAS. *Consultes de llenguatge*. Quadern I: Fonologia, Morfologia. Publicacions de l'Oficina Romànica, Barcelona, 1933. —Un opuscle de 128 pàgines.

Excel·lent obreta és aquesta, escrita amb un criteri molt objectiu i independent. Conté vint-i-sis respostes, documentades, a consultes del més gran interès per tothom qui desitgi orientar-se per escriure en català. La tendència general de les respostes és a donar flexibilitat i lleugeresa a la nostra llengua literària: airejar-la, oxigenar-la (que bé ho comença a necessitar). Més d'una vegada haurem de parlar d'aquestes Consultes, que per avui ens limitam a recomanar a tots els nostres lectors.

J. JEANJAQUET. *Diffusion et usure de formules imprécatoires dans les patois suisses romands*. Tiratge separat dels *Etudes de Dialectologie Romance* dédiés à la mémoire de Charles Grandgagnage, pàgs. 229-242.

Curiós i erudit estudi de les imprecacions populars a base del nom del diable en els dialectes de la Suïssa francesa. [80]

J. JEANJAQUET. *Les patois valaisans. Caractères généraux et particularités*. Extrait de la *Revue de Linguistique romane*, tome VII, pàg. 23-51.

L'eminent dialectòleg de Neuchâtel dóna, en aquesta conferència pronunciada al II Congrés de Lingüística Romànica, una exposició clara de les característiques dels dialectes del Valais, comarca de la Suïssa meridional, que pertanyen al grup franco-provençal. Un detall interessant per nosaltres és el de la *k* paràsita, que existeix també esporàdicament en català (per exemple, *nuk* per *nu*).

Language. Journal of the Linguistic Society of America. Volume VIII, núm. 4,. December 1932.

Aquest fascicle de l'acreditada revista nord-americana conté importants treballs: un article de Sigmund Feist sobre l'origen de les llengües germàniques i l'indoeuropeïzació de l'Europa septentrional; un altre de H. V. Velten sobre l'acusatiu i els seus substituïts en varis tipus de llengües; un altre de G. S. Lowman sobre Fonètica albanesa; extenses ressenyes bibliogràfiques, de les quals ens interessa especialment la

dedicada als *Estudios sobre el español de Nuevo Méjico* d'Aurelio M. Espinosa, Amado Alonso i Angel Rosenblatt.

Neuphilologische Mitteilungen. Helsingfors. XXXIV (1933), núm. 1-2.

La prestigiosa revista finlandesa ofereix en aquest nombre un sumari interessant, del qual són especialment importants per nosaltres els següents treballs:

Recensió, feta de Elsi Pelkonen, de la *Grammaire des fautes* de Henri Frei. Conté una discussió molt útil de principis i de fets, reivindicadora de la lingüística històrica contra l'extremisme de la lingüística estàtica.

Recensió, per Oiva J. Tallgren, de la *Miscelánea Filológica dedicada a D. Antonio M. Alcover*. Li he d'agrair la simpatia amb què parla de mi quan dóna compte del meu *Estudi fonètic i lexical del dialecte de Ciutadella*. El menorquí *anyiscar*, que Tallgren refereix al REW 4558, crec que més aviat s'ha de considerar parent del castellà *enguizgar* (cfr. Meyer-Lübke, REW, 1a ed., 4438, Max L. Wagner en *Volkstum und Kultur der Romanen*, IV, 241). Faré notar de passada que és una distracció de l'hispanista finlandès dir que Mn. Riber col·labora a la *Miscelánea Alcover* amb una traducció en vers del *De arte poetica* d'Horaci; la traducció és de l'epistola primera del llibre segon, dirigida a August.

F. de B. M[OLL]

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Tom XV. -Núm. 5

JUNY DE 1933

[81]

Lliçons elementals de Gramàtica Catalana (81-89)

FONÈTICA

LLIÇÓ 2a

Generalitats

8. Definició del so o fonema. —9. Òrgans de la fonació. —10. Classificacions dels sons. —11. Vocals i consonants. —12. Divisió dels sons segons el punt d'articulació. —13. Divisió segons el modo d'articulació. —14. Divisió segons l'acció de les cordes vocals: fonemes sords i sonors. —15. Divisió segons la funció del vel del paladar: fonemes bucals i nasals. —16. Insuficiència de l'alfabet ortogràfic i necessitat de l'escriptura fonètica. —17. Equivalència dels signes fonètics del català. —18. Taula classificadora dels sons catalans.

8. En termes gramaticals, el *so o fonema* és tota impressió acústica produïda pel pas de l'aire a través dels òrgans de la fonació situats en una posició determinada.

9. Els òrgans de la fonació formen l'aparat fisiològic productor de la paraula, i són principalment:

- a) La laringe amb les cordes vocals;
- b) El paladar;
- c) La llengua;
- d) Les dents;
- e) Els llavis;
- f) El nas. [82]

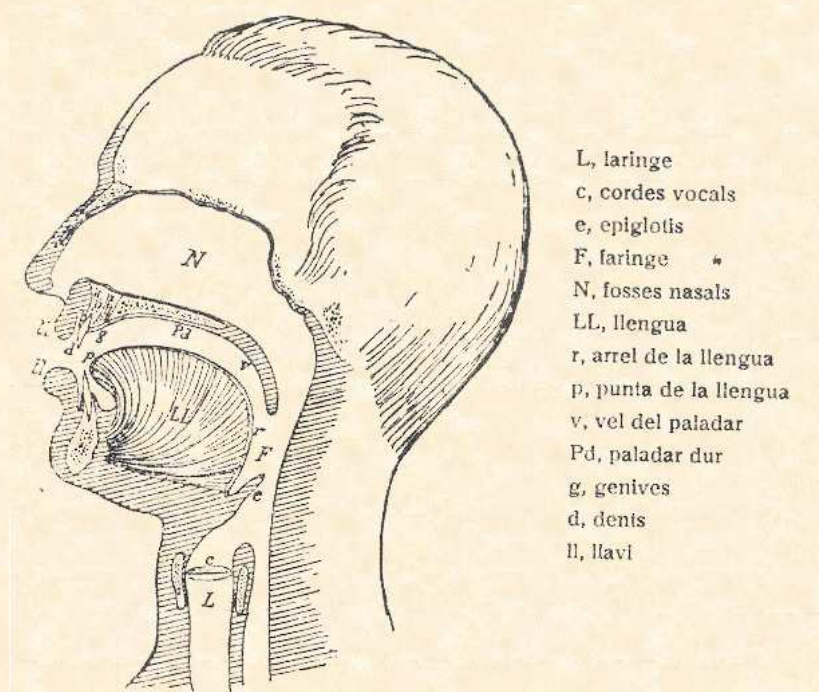
La *laringe* (la nou del coll) està composta de quatre cartílags, entre els quals se troben situades en posició horitzontal les *cordes vocals*, que són dos músculs bessons, elàstics, que es poden afluixar o estirar, deixant obert o quasi tancat l'espai que hi ha entre ells i que s'anomena *glotis*.

En arribar la columna d'aire a la *faringe* (la part posterior de la cavitat bucal), pot prendre dos camins de sortida: per la *boca* o pel *nas*. Dins la boca hi ha el *paladar*, que forma la bòveda de la cavitat bucal i està dividit, de davant a darrera, en tres seccions: els *alvèols* o genives, el *paladar dur* i el *paladar fluix* o *vel del paladar*. El vel del paladar, que ocupa la part més posterior d'aquest, és movable, i alçant-se suficientment, tapa el conducte de les fosses nasals i impedeix que l'aire expirat surti pel nas; al contrari, si queda en posició de descans, quasi vertical, permet que l'aire surti pels narells.

La *llengua* és l'òrgan més actiu i important de la fonació. Posseeix un joc de músculs extraordinàriament complicat, que li permet prendre totes les posicions i posar-se en contacte amb tots els punts de la cavitat bucal. En la llengua cal distingir tres parts principals: l'*arrel* o part posterior, el *dors* o superfície superior i la *punta* o part més davantera.

Les *dents* són elements passius de la pronúncia, però tenen gran importància en l'articulació de certs sons. Els *llavis* són òrgans actius, aptes per modificar amb llur posició el timbre dels sons, especialment de les vocals.

Per fer més clara aquesta descripció i les definicions que seguiran, posam l'adjunt gràfic demostratiu de la situació dels òrgans de la fonació. [83]

10. Els sons del llenguatge es classifiquen: a) pel grau de ressonància; b) pel punt d'articulació; c) pel modo d'articulació; d) per l'acció de les cordes vocals; e) per la funció del vel del paladar.

11. La diferència del grau de ressonància dóna fonament a la divisió dels fonemes en *vocals* i *consonants*. En la pronúncia de les vocals, la boca forma una caixa de ressonància relativament gran, i per consegüent el so resulta de gran perceptibilitat i és capaç de servir de nucli a la síl·laba (cfr. § 20). En canvi, les consonants són pronunciades amb una caixa de ressonància relativament petita, resulten poc perceptibles i per això van adherides i subordinades a les vocals en la formació de les síl·labes. [84]

12. En la pronúncia d'un fonema, hi sol haver un punt de la boca on se produeix certa obstrucció al pas de l'aire expirat, pel contacte o

aproximació de dos òrgans. Aquest punt de contacte o de major acostament s'anomena *punt d'articulació* d'un so. Per exemple, el punt d'articulació del so *d* és la part posterior de les dents de dalt, que és allà on s'aplica la punta de la llengua en pronunciar la *d*.

La diversitat de punts d'articulació dóna origen a una nova classificació dels sons:

Si l'obstrucció és entre els dos llavis, el so que es produeix s'anomena *bilabial*: per exemple, els sons *p*, *b* i *m*.

Si l'obstrucció se fa entre les dents de dalt i el llavi inferior, el so es diu *labidental*; exemple, els sons *f* i *v*.

Si l'obstrucció se produeix entre la llengua i els dos llavis, el so es denomina *interdental*: per exemple, el so de *z* castellana (desconegut en català).

Si l'obstrucció és entre la llengua i la part posterior de les dents de dalt, el so és anomenat *dental* o *postdental*: per exemple, els sons *t*, *d*.

Si l'obstrucció se fa entre la llengua i les genives superiors, el so que en resulta s'anomena *alveolar*: per exemple, els sons catalans *s*, *r*.

Si l'obstrucció se fa entre la llengua i el paladar dur, el so es diu *palatal*. Més concretament, s'anomena *prepalatal* aquell que s'articula en la part anterior, i *medipalatal* el que s'articula en la part central del paladar. Exemples: són prepalatals els sons catalans de *j*, *x* (en *xerrar*); és medipalatal el so de *qu* davant *i* (en *quinze*).

Si l'obstrucció se produeix entre la llengua i el vel del paladar, el so s'anomena *velar*: per exemple els sons catalans de *c* i *g* davant *o*, *u* (en *córrer*, *curt*, *gola*, *gust*).

13. També són diferents els modes d'articulació. Entenem per *modo d'articulació* el grau i durada de l'obstrucció amb què es produeix un fonema. Sota aquest [85] aspecte els sons consonàntics se classifiquen en oclusius, fricatius, africats i vibrants:

Si l'obstrucció se fa amb contacte complet dels òrgans, de manera que s'interromp momentàniament el pas de l'aire i s'ha de desfer l'oclusió per

expel·lir súbitament l'aire acumulat, resulta un so *oclusiu*: per exemple els sons de les consonants catalanes *p, t*.

Si l'obstrucció es produeix amb contacte incomplet dels òrgans, en tal manera que l'aire passa per un canal estret i produeix un soroll com a de fricció prolongable a voluntat, el so s'anomena *fricatiu*: per exemple, els sons de les consonants catalanes *s, z, j, l*.

Si es produeix una oclusió completa seguida d'un afluirament del contacte que es resol en una mera aproximació dels òrgans, de tal manera que el so sembla compost d'una oclusiva i una fricativa, el fonema s'anomena *africat*: per exemple, els sons catalans representats pels signes *tj, tx*.

Si la llengua, aplicant-se a un punt determinat del canal vocal, se mou en ràpides vibracions produint la interrupció reiterada del pas de l'aire, el so que en resulta s'anomena *vibrant*: per exemple, la *r*.

Els sons *l, ll, r* i *rr* s'anomenen també consonants *líquides*. Els fonemes representats per *l* i *ll* reben també el nom de *laterals*, perquè en llur articulació el canal de passatge de l'aire no es forma en el centre de la cavitat bucal (com en els altres sons) sinó a cada costat de la llengua.

14. Segons quina és la intervenció de les cordes vocals en la producció dels sons, aquests se divideixen en *sords* i *sonors*.

Si en el moment de passar la columna d'aire expirat les cordes vocals estan afluidades, la glotis està oberta i deixa passar l'aire sense produir cap vibració. El fonema ,que així es produeix, és un fonema *sord*.

Si les cordes vocals estan en tensió, la glotis està quasi [86] tancada, i el pas de l'aire, per vèncer l'obstacle, produeix una sèrie de vibracions de les cordes vocals. El fonema que en resulta, és un fonema *sonor*.

La diferència entre els fonemes sords i sonors se manifesta principalment en que els primers son cantables i els segons no. Deim que són cantables aquells sons que es poden articular cantant, variant el to de la veu sense se pot comprovar pronunciant una *v* o una *j* allargada o

entonant una melodia qualsevol sense altre so que el de *v* o *j*: la melodia sortirà bé, perquè aquests fonemes són sonors. En canvi, ningú és capaç de produir una melodia a base del so *f* o del so *x*, perquè aquests són fonemes sords.

Això es comprèn perfectament tenint en compte que el to o diferència d'altura musical depèn de la diferent rapidesa de les vibracions: a més vibracions en una unitat de temps, correspon més altura del to. Així doncs, en no haver-hi vibracions (com no n'hi ha en els fonemes sords), no hi ha to, no hi ha musicalitat; en canvi n'hi pot haver en els fonemes sonors, perquè s'articulen amb vibració de les cordes vocals.

Els fonemes sonors per excel·lència són les vocals. De les consonants, són sempre sonores les líquides (*l*, *r*) i les nasals (*m*, *n*). De les altres consonants catalanes, cada articulació sol tenir una sonora i una sorda correlatives: *v* és la corresponent sonora de *f*; *z* és la sonora de *s*; *j* ho és de *x*; *b* ho és de *p*; *d* ho és de *t*.

15. En la funció del vel del paladar se funda la divisió dels sons en *bucals* i *nasals*.

Si el vel del paladar està alçat suficientment per tapar la faringe nasal i impedir que l'aire expirat entri a la cavitat del nas, se produeix un so *bucal* (això és, produït únicament en la boca). Exemples: els sons *b*, *d*, *s*.

Si el vel del paladar està relaxat, en la posició normal de repòs, deixa expedit el camí del nas i l'aire surt per aquest conducte; el so que en resulta és un so *nasal*. Exemples: els sons *m*, *n*, *ny*. [87]

16. El llenguatge humà pos[s]eeix una gran varietat de sons diferents. Cada llengua té més o menys riquesa fonètica, però sempre té més sons que lletres no hi ha per representar-los en l'ortografia corrent. Els alfabetos ortogràfics són tots insuficients. Per representar certs sons, l'ortografia no té signes adequats i ha de recórrer a combinacions de dues lletres (català *ny*, *tj*, *tx*; castellà *ch*, *ll*; francès *ch*, *gn*; italià *ch*, *sc*, *gl*; etc.) o ha de deixar

algun so sense lletra simple ni composta que el representi. Així veim que la nostra llengua no té lletra especial que designi el so de e neutra.

Hi ha dificultats insuperables que s'oposen a l'adopció, com ortografia usual, de l'escriptura fonètica, o sia d'un sistema de signes destinat a representar cada so amb un signe especial. Però aquest sistema és útil i necessari fora de l'ortografia corrent, per designar exactament els fonemes que s'han d'estudiar amb precisió científica.

17. Vetací la llista dels principals signes fonètics que usarem i explanarem en les lliçons venidores:

i = la *i* de *camí*, *mirar*.

e = la *e* de *vent*, *festa*.

ε = la *e* de *cel*, *obert*.

a = la *a* de *mà*, *pare*.

o = la *o* de *cosa*, *nostra*.

o = la *o* de *for*, *raó*.

u = la *u* de *cuina*, *buscar*.

ə = la *e* barcelonina de *besar*; la *a* barcelonina de *camí*; la *e* mallorquina de *veure*.

p = la *p* de *porta*, *cap*; la *b* de *alarb*.

b = la *b* de *baix*, *bomba*.

β = la *b* de *sabre*, *herba*.

m = la *m* de *munt*, *camp*, *eixam*.

f = la *f* de *fam*, *esclafar*.

v = la *v* balear de *veure*, *cavar*.

pf = l'aplec *pf* del mallorquí *capficar*. [88]

v = l'aplec *p_v* del mallorquí *capverd*.

ɱ = la *m* de *càmfora*; la *n* de *canviar*.

t = la *t* de *treure*, *carta*, *embut*; la *d* de *sòlid*, *fred*.

d = la *d* de *dona*, *venda*.

ð = la *d* de *badar*, *corda*.

s = la *s* de *seda*, *vas*; la *ss* de *passa*; la *c* de *cel*, *véncer*; la *ç* de *jugar*.

z = la *z* de *onze*; la *s* de *ase*, *nosa*.¹⁰

ts = l'aplec *ts* de *honrats*.

dz = l'aplec *tz* de *setze*.¹¹

l = la *l* de *lent*, *cala*.

n = la *n* de *nas*, *pansa*.

r = la *r* de *hora*.

r = la *r* de *ram*; la *rr* de *carro*.

ʃ = la *x* de *xinxà*, *caixa*.

ʒ = la *j* de *menjar*; la *g* de *agència*.¹²

tʃ = l'aplec *tx* de *despatxar*; l'aplec *ig* de *maig*.

dʒ = l'aplec *tj* de *pitjar*; l'aplec *tg* de *coratge*.¹³

n = la *n* de *monja*, *panxa*.

c = la *c* de *ca*, *vicari*, en la pronúncia de Palma.

ʝ = la *g* de *gana* en la pronúncia de Palma.

j = la *i* de *rai*, *joia*.

ʎ = la *ll* de *llum*, *call*.

ɲ = la *ny* de *manya*, *enfony*.

k = la *c* de *cosa*, *poc*; la *q* de *quatre*; la *g* de *llarg*.

g = la *g* de *goma*, *angúnia*.

ɣ = la *g* de *pregó*, *amargura*.

ɫ = la *l* barcelonina de *igual*.

ɲ = la *n* de *angoixa*.

w = la *u* de *peu*, *quatre*.

¹⁰ Nota (1) de l'original: No existeix aquest so en el dialecte de la Ciutat de València.

¹¹ Nota (1) de l'original: No existeix aquest so en el dialecte de la Ciutat de València.

¹² Nota (1) de l'original: No existeix aquest so en el dialecte de la Ciutat de València.

¹³ Nota (1) de l'original: No existeix aquest so en el dialecte de la Ciutat de València.

18. Taula classificadora dels sons consonàntics catalans.

MODO D'ARTICULACIÓ	PUNT D'ARTICULACIÓ													
	BILABIALS		LABIDENTALS		DENTALS		ALVEOLARS		PREPALATALS		MEDIPALATALS		VELARS	
	Sordes	Sonores	Sordes	Sonores	Sordes	Sonores	Sordes	Sonores	Sordes	Sonores	Sordes	Sonores	Sordes	Sonores
Oclusives .	<i>p</i>	<i>b</i>			<i>t</i>	<i>d</i>					<i>k</i>	<i>g</i>	<i>k</i>	<i>g</i>
Fricatives .		<i>ɸ, u*</i>	<i>f</i>	<i>v</i>		<i>ɖ</i>	<i>s</i>	<i>ʃ, l</i>	<i>ʒ</i>	<i>ʒ</i>		<i>j, ʎ</i>		<i>ʒ, t.</i>
Africades .			<i>f</i>	<i>ɸ</i>			<i>ʃ</i>	<i>ʒ</i>	<i>ʃ</i>	<i>ʒ</i>				
Vibrants. .								<i>r, r̄</i>						
Nasals . .		<i>m</i>		<i>ɱ</i>				<i>n</i>		<i>ɲ</i>		<i>ɲ</i>		<i>ŋ</i>

* El so *ɱ* s'anomena «bilabiovelar», perquè participa de l'arrodoniment bilabial i de l'elevació posterior de la llengua.

[90]

La vida del Reverend Mestre Ramon Llull segons el
manuscrit 16432 del British Museum (90-91)

(Continuació)

E com finalment lo dit Reuerend mestra ab les dites rahons comensas a illustrar les penses e enteniments dels dits infaels, seguis que hun dels dits infaels pensant que si aquellas rahons ten altes e ten marauelloses e ten necessaries eran manifestades que la llur secta vendria a total extermini e destruccio, denuncia les dessus dites cosas al llur rey requerint lo, que a cruel mort fes morir lo dit xristia. E com sobre les dessus dites cosas lo dit Rey conuocas son consell, fonch determenat aqui per la maior part que lo dit Reuerend mestra degues morir; mes nostro senyor deu qui no permet sos seruidos venir a tals perills volent que en maiors coses fos encara mes seruit per lo dit Reuerend mestra, mes en lo enteniment de hun gran moro que contra la oppinio e consell de tots los tres digues tals paraules:

«No coue a hun ten alt princep e Rey com tu est donar tal juy ne sentencia a hun qui per exalsar la sua ley ses mes en aquest perill, car seguir sia que si hun dels nostros anaua entre los xristians per conuertir los a la nostra ley que aximatex lo matarian a tal mort e per consaguent nos trobarien moros qui dequiauant gosassen anar per conuertir los infels a la nostra ley e a la bona part, la qual cosa serie contra la nostra ley e en derogacio [f. 28 v] de aquella».

Tantes bones paraules sabe dir lo dit moro, que ell reuoca lo consell e determinacio del dit Rey, e fo determenat quel foragitassen de tot lo Regne de Tunis; e com lo [91] traguessen del carcer per amanan lo a vna nau de Genouesos, quants foren los colps galtades e pedrades nos porien recomptar. Alagrau[es] empero lo dit mestra reuerend, remembrant la passio del seu amat; Dolies empero e no poch de la perdicio de las animes les quals ja veyan esser algun tant aparellades a rebra lo sant babtisme, e

asso lo feu star en gran perplexitat, car veyà que si sen anaua totes aquellas animes se perdrien e si romania era determenat que moris. E jatsia ab aquell aualot lo haguessen amanat en vna nau de Genouesos, empero no obstant lo perill de la mort ell se isque de la nau, e amagadament en terra sperant loch e temps de entrar en la Ciutat per conuertir aquellas animes, e mentre que ell staua axi saguis que hun crestia qui en abit en gest li semblava anant per la Ciutat fo pres ab gran aualot, e com lo volguessen allapidar cridaue ab gran veu «no so yo mestra Ramon», e marauellant se de allo sobrecegueren, e de ffet trobaren que no era ell e per asso lo lexaran anar, e com asso peruengues assabuda del dit Reuerend mestra considera que allo era misteri diuinal e que per consaguent ell no hi poria aprofitar en res, llauors torna en nau e venchsen en Napols, e aqui publicament legi la sua art fins que papa celesti fonch elegit.

(Continuarà)

Primer Concurs de l'Obra del Diccionari

dedicat als Mestres d'Escola (92-93)

Per cooperar eficaçment a la formació dels Mestres en matèria de llengua catalana (car el bilingüisme de l'escola primària demana una bona preparació en els professors), convocam tots els mestres residents en terres de la nostra llengua (Catalunya, València, Illes Balears) al primer concurs de l'Obra del Diccionari, amb subjecció a les bases següents:

1. Les condicions per pendre part en aquest concurs, són: *a)* tenir el títol de Mestre o Mestra Nacional; *b)* esser subscriptor del *Diccionari Català-Valencià-Balear* o del *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*.

2. Els mestres que vulguen pendre part en aquest concurs i encara no sien subscriptors del *Diccionari* o del *Bolletí*, es podran subscriure en el moment d'enviar-nos llurs treballs, enviant també cinc pessetes com a quota de subscripció al *Bolletí* per tot l'any 1933.

3. El tema del concurs és aquest: *Transcripció, en ortografia de l'Institut, de les rondalles mallorquines «Un pastor i un misser» i «Sa mitja tersa de carn»,¹⁴ i breu comentari sobre el llenguatge en què estan escrites.*

4. S'atorgarà un premi de 100 pessetes i dos accèssits de 25 pessetes als millors treballs que es presentin. Per obtenir el premi serà condició necessària l'absoluta correcció ortogràfica del treball. [93]

5. Els treballs s'enviaran escrits a màquina o a mà (en aquest cas, en lletra molt clara) i firmats per l'autor, amb indicació de la seva residència. El termini per presentar els treballs acabarà dia 30 de setembre de 1933.

¹⁴ Nota (1) de l'original: La rondalla *Un pastor i un misser* està publicada dins el tom IV, i *Sa mitja tersa de carn* dins el tom X, de l'*Aplec de Rondalles Mallorquines d'En Jordi des Recó*. Estan publicades en ortografia diferent de la de l'Institut. Les *Rondalles* es venen a totes les llibreries de Mallorca i a les principals de Barcelona.

6. El premi i els accèssits, si s'adjudiquen, seran entregats abans de dia 31 d'octubre d'enguany. El *Bolletí* del mateix mes publicarà el nom dels concursants premiats.

7. Els concursants no premiats podran recollir llurs treballs, personalment o per encàrrec, abans de dia 31 de desembre d'enguany, en la Redacció d'aquest *Bolletí* (Mirador, 3: Palma de Mallorca). S'entendrà que renuncien a recobrar llurs originals aquells concursants que en dit termini no els hauran recollits.

Concurs de Propagandistes de l'Obra del Diccionari (93-96)

2.000 pessetes en PREMIS

La Direcció de l'Obra del Diccionari convoca a concurs totes aquelles persones que vulguen propagar el DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR, atorgarà importants premis als propagandistes que, subjectant-se a les condicions que més avall s'estipulen, obtenguen els cinc primers llocs en la propaganda de la dita Obra.

Els premis que s'ofereixen són els segments

PRIMER PREMI	1.000 pessetes
SEGON PREMI	500 pessetes
TERCER PREMI	250 pessetes
QUART PREMI	500 pessetes
QUINT PREMI	500 pessetes [94]

El primer premi se concedirà al concursant que abans de dia 1 de Gener de 1934 aporti al DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR la major suma de subscriptors efectius que no baixi de CINQUANTA.

El segon premi se concedirà al concursant que en el mateix termini aportí al DICCIONARI la major suma de subscriptors efectius que no baixi de TRENTA.

El tercer premi s'atorgarà al concursant que en el mateix termini aportí al DICCIONARI la major suma de subscriptors efectius que no baixi de VINT.

El quart premi es donarà al concursant que en el mateix termini aportí al DICCIONARI la major suma de subscriptors efectius que no baixi de QUINZE.

El quint premi serà concedit al concursant que en el mateix termini aportí al DICCIONARI la major suma de subscriptors efectius que no baixi de DEU.

Els concursants que no obtenguin premi però que aportin un o alguns subscriptors efectius al DICCIONARI, seran obsequiats amb cinc pessetes per cada subscripció. La mateixa retribució tindran, a més del premi, els que resultin premiats. De manera que el qui aportí 50 subscripcions podrà guanyar les 1.000 pessetes del primer premi i en guanyarà 50 més com a comissió. Així resulta que tothom qui prengui part en aquest concurs està segur de guanyar o premi o comissió.

CONDICIONS

1. Els que vulguen prendre part en aquest Concurs, ho comunicaran a la Direcció del DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR (Mirador, 3: Palma de Mallorca), d'on rebran prospectes i altre material de propaganda.

2. Cada subscriptor que el concursant obtenga, firmarà un butlletí d'inscripció com el que acompanya la present convocatòria. El concursant enviarà aquest butlletí firmat a la Direcció del DICCIONARI, la qual, en haver comprovat que es tracta d'un subscriptor nou, acusarà rebut i anotarà a favor del concursant la nova subscripció.

3 La Direcció del DICCIONARI enviarà «contra reembolso», al subscriptor aportat pel concursant, el [95] volum i fascicles publicats del Diccionari. (Vejau les instruccions que donam més avall).

4. El termini per presentar subscriptors en opció al present concurs, acabarà el dia 31 de desembre de 1933. Però el concursant no esperarà a darrera hora per enviar d'una vegada els butlletins de tots els subscriptors que haurà obtingut, sinó que anirà enviant cada butlletí, o tot en gros cada dos o tres butlletins, a mesura que vaja obtenint les subscripcions. D'altra manera, totes s'acumularien a la fi del termini i dificultarien molt la revisió i la concessió dels premis.

5. En el BOLLETI DEL DICCIONARI del mes de gener de 1934 se publicaran els noms dels concursants premiats i el nombre de subscriptors que hauran obtingut; i dia 31 del mateix mes se faran efectius els premis.

6. En cas que dos concursants es fessen mereixedors de premi i resultassen amb igualtat de mèrits (per haver obtingut el mateix nombre de subscriptors), s'establirà un nou premi de la categoria corresponent per satisfer ambdós concursants.

INSTRUCCIONS ALS PROPAGANDISTES

La subscripció se pot fer per fascicles o per toms enquadernats. El primer sistema resulta més econòmic que el segon.

Subscripció per fascicles. El subscriptor per fascicles rep un fascicle cada dos mesos, a dues pessetes cadascun. Per esser vàlida en aquest concurs una subscripció, el subscriptor ha d'adquirir tota la part ja publicada (el tom I enquadernat, 40 pessetes; 10 fascicles del tom II, 20 pessetes total, 60 pessetes).

El subscriptor pot pagar a terminis, si ho prefereix. En aquest cas, pagarà la meitat del preu (30 pessetes) en rebre el tom i fascicles (sistema de «contra reembolso») i l'altra meitat amb recàrrec del 10 per cent (total

33 pessetes) en tres terminis d'onze pessetes mensuals (en lletra de canvi).

Subscripció per toms. Els subscriptors per toms pagaran l'import de cada tom en rebre l'exemplar respectiu. El tom II quedarà llest a la primavera de 1934, i el seu preu [96] serà de 40 pessetes. També se pot fer el pagament a terminis, satisfent la meitat del preu (20 pessetes) en rebre el volum i l'altra meitat en dos terminis d'onze pesseters mensuals (recàrrec del 10 per cent per despeses de Lletra).

Els propagandistes concursants han de tenir bon esment, en enviar-nos cada inscripció, de manifestar si el subscriptor és per fascicles o per toms, i si vol pagar a la bestreta o a terminis.

BUTLLETÍ D'INSCRIPCIÓ

D.

resident a

carrer

se subscriu al DICCIONARI CATALA-VALENCIÀ-BALEAR *per*¹⁵

.....

..... *de* *de* 1933.

(Firma del subscriptor)

Impremta MN. ALCOVER

¹⁵ Nota (1) de l'original: Per fascicles o per toms.

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Tom XV. -Núm. 6

JULIOL-AGOST DE 1933

[97]

Lliçons elementals de Gramàtica Catalana (97-105)

FONÈTICA

LLIÇÓ 3a

Vocals i semivocals

19. Classificació de les vocals. —20. La síl·laba. —21. Les semivocals. —22. Vocal i síl·laba tònica. —23. La vocal *i*. —24. La vocal *e* en posició tònica. —25. La vocal *e* en posició àtona. —26. La vocal *a* en posició tònica. —27. La vocal *a* en posició àtona. —28. La vocal *o* en posició tònica. —29. La vocal *o* en posició àtona. —30. La vocal *u*.

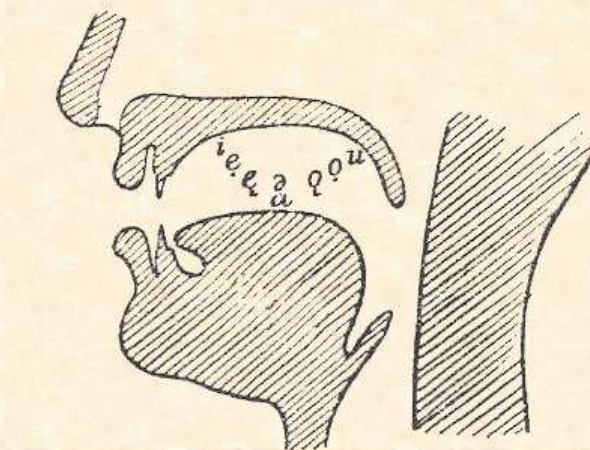
19. Les vocals poden esser *tancades* i *obertes*. Són tancades les que s'articulen amb la llengua molt acostada a un punt del paladar; són obertes les que s'articulen amb la llengua relativament allunyada del paladar.

La vocal més oberta és la à, que es pronuncia amb la llengua plana en posició de repòs. Alçant-se un poc la part anterior de la llengua, resulta el so [ɛ] (e oberta); alçant-se un poc més (i acostant-se naturalment a la part anterior del paladar), resulta el so [e] (e tancada); alçant-se més fins a posar-se la llengua quasi en contacte amb la part anterior del paladar, es produeix el so í, que és la més tancada de les vocals anteriors o palatals.

En canvi, si s'alça un poc la part posterior de la llengua, acostant-se al vel del paladar, resulta al so [ɔ] (o [98] oberta); alçant-se més, resulta el so [o] (o tancada); i elevant-se la part posterior de la llengua fins a posar-se quasi en contacte amb el vel del paladar, es produirà el so ú, que es la més tancada de les vocals posteriors o velars.

El so de e neutra (ə) és un so mitjà, és a dir que per articular-lo no s'alça la part anterior ni la posterior de la llengua, sinó la part mitjana o central d'aquest òrgan.

El gravat adjunt mostra la gradació de posicions de la llengua, per produir els vuit sons vocàlics principals que hem esmentats.

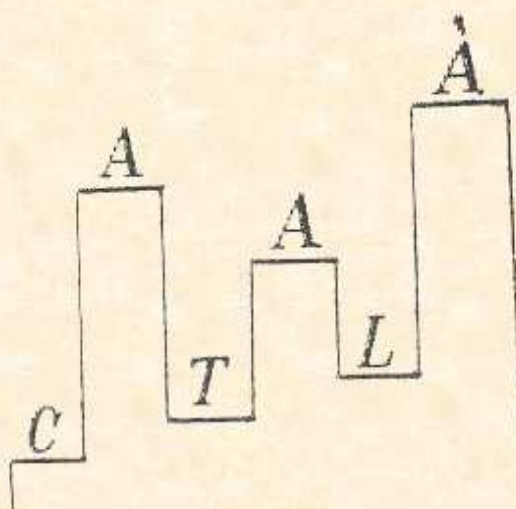
Essent que el timbre de la vocal varia a cada canvi de posició de la llengua, evidentment hi ha molt més de vuit vocals possibles, puix que la llengua pot prendre un gran nombre de posicions intermèdies entre la

major separació del paladar i el màxim acostament al paladar. Aquí només hem citat els vuit sons que podríem anomenar fonamentals del vocalisme català, car són els que es troben en els principals dialectes i són els únics que es reflecteixen en l'escriptura. Més avall parlarem d'alguns altres sons vocàlics propis de certs dialectes. [99]

20. La vocal és el nucli de la síl·laba, en tal manera que en el llenguatge normal no hi ha vocal sense síl·laba ni hi ha síl·laba sense vocal.

Síl·laba és un so o aplec de sons que conté un nucli de perceptibilitat relativament alta acompanyat de suspensió o forta depressió de perceptibilitat. Els sons del llenguatge no són tots igualment perceptibles: unes consonants sonen més fort que les altres, i les vocals sonen molt més fort que les consonants. Per això, una paraula que consti d'algunes vocals i consonants se presenta a l'oïda com una sèrie d'augmentos de força alternats amb disminucions de força en la pronúncia: els augmentos corresponen a les vocals; les disminucions, a les consonants. Així una paraula resulta acústicament dividida en tantes parts com vocals conté; i cada una d'aquestes parts, formada per una vocal sola o per una vocal i els sons consonants o semivocals que l'acompanyin, és una síl·laba.

Si prenim per exemple la paraula *català*, l'alternació de consonants i vocals ens dóna una sèrie d'oscil·lacions de perceptibilitat que van indicades en aquest esquema:

Els principis fonamentals de la divisió d'una paraula en síl·labes, són aquests:

1) Consonant seguida de vocal, forma síl·laba amb aquesta. Exemple: la *v* i la *c* de *vaca*. [100]

2) Consonant seguida de consonant que no sia *r* o *l*, forma síl·laba amb la vocal precedent. Exemple: la *c* de *acte*, la *n* i la *p* de *concepte*.

3) Consonant seguida de *r* o *l*, forma síl·laba amb aquesta i la vocal següent. Exemple: la *b* de *cabra*, la *c* de *aclarir*.

21. S'anomenen *semivocals* o *semiconsonants* els dos sons de timbre idèntic al de les vocals *i*, *u*, però d'articulació molt ràpida i de dèbil ressonància, que van sempre units amb una vocal plena, amb la qual formen síl·laba. Exemple: la *i* de *aire*, la *u* de *coure*. En l'escriptura fonètica representam aquests sons amb els signes *j*, *w*.

La unió d'una vocal i una semivocal s'anomena *diftong*.

22. En les paraules que consten de més d'una síl·laba, hi ha una vocal que es pronuncia amb més força que les altres: és la vocal *tònica* o *accentuada*, i la síl·laba que la conté es diu també síl·laba *tònica*. Les vocals i les síl·labes que no duen l'accent, es diuen *àtones* o *inaccentuades*.

La paraula que té accentuada la síl·laba final, es diu paraula *aguda*. Exemples: *germà*, *infant*, *café*, *carreter*, *molí*, *conill*, *oració*, *contrafort*, *comú*, *amunt*.

La paraula que té accentuada la penúltima síl·laba, es diu paraula *plana*. Exemples: *casa*, *coberta*, *torre*, *cadira*, *tafona*, *capulla*.

La paraula que té accentuada la síl·laba antepenúltima, es diu paraula *esdrúixola*. Exemples: *òliba*, *telegràfica*, *èxode*, *gènesi*, *victòria*.

La tonicitat o major força relativa amb què es pronuncia la vocal tònica d'un mot, es representa en l'escriptura per medi de l'accent ortogràfic. Però hi ha molts de casos en què l'ortografia no prescriu l'ús del signe d'accent, i

això no obstant, la vocal és tònica fonèticament. Des d'ara advertim que en aquestes *Lliçons*, sempre que [101] parlarem de vocal tònica o de síl·laba tònica o accentuada, ens referirem a l'accent prosòdic (a la pronúncia) i no a l'accent ortogràfic (al signe d'accent).

LA LLETRA I

23. La lletra *i*, quan representa la vocal plena, es pronuncia per tot de la mateixa manera. Exemples: *camí, fira, miramar, bocí, pecigar* [sic], *paciència, història*), etc. Representa la semivocal en els següents casos:

1) Quan està situada entre dues vocals. Exemples: *esglaiat, rèiem, duies*.

2) Quan va precedida de vocal. Exemples: *jai, esglai, beina, almonia, bescuit, cuitor*. S'exceptua la *i* de les terminacions del present de subjuntiu en verbs com *estudiar, crear, continuar*, etc., que es pronuncia com a vocal plena (*estudii, creïs, continuïn*, etc.).

LA LLETRA E

24. La formulació de regles expositives dels casos en què es pronuncia *e* tancada, *e* oberta o *e* neutra segons els diferents dialectes catalans, és una tasca que sols la Gramàtica històrica pot acomplir. Aquí ens limitarem a exposar d'una manera molt sumària i general quatre casos:

A) Hi ha un bon nombre de mots que tenen *e* tònica pronunciada [e] (tancada) en tots els dialectes. Exemples: *bé, nét, meu, neu, Déu, eura* [sic], *sempre, dolent* (i tots els adjectius en *-ent*), *gent, vent, ventre, llenya, lleig, fetge, bec, castell, martell, anyell, pell, vell, sivella*, etc.

B) Hi ha una altra sèrie no tan nombrosa de mots que tenen *e* tònica pronunciada [ɛ] (oberta) en tots els dialectes. Exemples: *divendres, deu* (=10), *peu, preu, seure, set* (=7), *infern, hivern, serra, ferro, terra, obert, cel, fel, mel, gel, melsa, cendra*, etc.

C) Hi ha una multitud de mots que tenen e tònica pronunciada [ɛ] en català oriental, [e] en occidental i [102] valencià, i [ə] en baleàric. Exemples: *ceba*, *set* (=necessitat de beure), *prebre*, *creure*, *deu* (3a persona de *deure*), *tres*, *cresta*, *bresca*, *esca*, *pes*, *cera*, *pera*, *arena*, *cadena*, *primerenc* (i tots els adjectius en *-enc*), *candela*, *estel*, *vela*, *cella*, *abella*, *cabell*, *consell*, *orella*, *fred*, *corretja*, *sec*, *pega*, *creure*, *teula*, *poder*, *moneda*, *estret*, *ple*, *vendre*, *avet*, etc.

D) Hi ha certs mots que no estan subjectes a aqueixa correspondència regular entre els diferents dialectes. Així, la e de *esglèsia* és tancada en la pronúncia barcelonina, mentres a altres punts del català oriental és oberta i en mallorquí és [ə]. La e de *herba*, és tancada o oberta segons les localitats dins el mateix dialecte oriental, com també dins l'occidental. La e de *rei*, que en baleàric és tancada, en el català oriental a uns llocs és tancada i a altres oberta. *Llei* té la e tancada en menorquí, i neutra en mallorquí.

Pel que es refereix al so de e neutra del baleàric, cal advertir que hi ha poblacions de les Balears on aquell so es va perdent, substituït per la e oberta. A Mallorca fan aquesta substitució els pobles d'Alaró, Binissalem i algun altre; a Menorca, la ciutat de Maó i les viles d'Alaior i Fornells; a Eivissa, bona part de la pagesia i el barri de la Penya de la Vila d'Eivissa.

A Manacor i algun altre poble mallorquí, la [ə] (e neutra) situada entre w i v, es pronuncia [o]: *vou* per *veu*, *vov[ə]n* per *veuen*, etc.

25. La e àtona sona [ə] enpirenenc-oriental, en català oriental i en baleàric; sona [e] tancada en català occidental i en Valencià. Exemple: *treball* (*tr[ə]ball* oriental; *tr[e]báll* occidental, val.; *tr[ə]báj* balear).

En mallorquí, la e àtona situada en la primera síl·laba de certes paraules derivades que en llur primitiu tenen e (tancada), es pronuncia també [e], contra la regla general del baleàric. Exemples: *f[e]steta*

(diminutiu de *f[e]sta*), *b[e]níssim* (superlatiu de *b[e]*), *f[e]ixot* (augmentatiu de *f[e]ix*), etc. [103]

LA LLETRA A

26. En posició tònica, la lletra *a* representa el so de *a* clara, oberta, igual al de la *a* castellana i francesa. Exemples: *pare, cap, blanc*.

En la terminació *-al*, en el parlar de Barcelona, la *a* es pronuncia un poc velar (o sia, amb alçament posterior de la llengua), amb certa tendència al so de *o*. Exemples: *fanal, animal*.

Davant el so [ʃ], la *a* es pronuncia un poc palatal (és a dir, amb alçament anterior de la llengua), amb certa tendència al so de *e*. Exemples: *caixa, baix*.

A Mallorca es fa sentir molt la influència de la consonant palatal damunt la *a*. A Palma i Manacor, la *a* situada entre dues consonants palatals sona com e molt oberta (que representam per [æ]): *vi[cæ]ri* (=vicari), [cæʃə] (=caixa), *bu[tʃæcə]* (=butxaca), etc. A Felanitx, la *a* tònica en totes les posicions ha pres el dit so de e molt oberta: [cæ]p (=cap), [ə]r[ə]n[æ]l (arenal), p[æwma] (=pauma), etc. A Son Servera la palatalisació és més intensa: la *a* sona com un conjunt de una e molt tancada (e) i una altra e molt oberta: [beæ]br[ə] (=cabra), [cə]p[ə]l/beæ] (=capellà).

27. La *a* àtona, quan no és final de mot, sona *a* clara en català occidental i en valencià, i sona [ə] (e neutra) en català oriental i en baleàric. Exemples: *fanalot* (f[ə]n[ə]l[ó]t en oriental i balear; *fanal*[ó]t en occidental i valencià); *carabassó* (c[ó]r[ó]b[əsó]) en oriental i balear; *karabasó* en occidental i valencià).

La *a* àtona final de mot se pronuncia de molt diferents maneres, segons els diversos dialectes. Indicar totes les variants de pronúncia que

tenim recollides, no és cosa pròpia d'aquestes lliçons elementals, sinó d'un treball especial de dialectologia. Aquí només indicarem la pronúncia de la *a* final en les capitals dels sis dialectes principals: es pronuncia [ə] a Barcelona, a Perpinyà i a Palma de Mallorca (capitals dels dialectes català oriental, [104] pirenenc oriental i baleàric, respectivament); es pronuncia [ɛ] a Lleida (capital del català occidental); es pronuncia [a] clara a València a Alguer (capitals respectives dels dialectes valencià i alguerès).

LA LLETRA O

28. La *o* tònica en uns mots es pronuncia [o] (tancada), en altres [ɔ] (oberta). En general coincideixen tots els dialectes en ambdues pronúncies. Únicament amb l'estudi de la Gramàtica històrica es poden aprendre les regles de la pronúncia de la *o* i saber en quins casos és tancada i en quins altres és oberta.

Exemples de mots que tenen [ɔ] oberta en tots els dialectes: *això, allò, barrot* (i tots els intensius en *-ot*), *clot, col, coll, cor, corda, dot, escola, foc, font, força, fort, groc, hort, joc, lloc, mort, nom, or, os, pobre, poc, pont, porc, prova, roca, roda, soca, sort, tros*, etc.

Exemples de mots que tenen [o] tancada en tots els dialectes: *amor, boca, boix, coix, color, colze, doble, dotze, fondre, fons, forca, forn, fosca, gola, gota, jou, jove, llagosta, llop, molt, onze, plom, pols, poll, pou, senyor, solc, sord, tord, torre, tot, vergonya*, etc.

En el rossellonès la [o] tancada es confon amb la *ú*, en tal manera que es pronuncia *oraciú* (=oració), *flú* (=flor), *pú* (=pou), *flu* (=flor) [sic], etc.

Hi ha certs mots, com *por, flor, front*, que a unes regions es pronuncien amb *o* oberta i a altres amb *o* tancada.

29. La *o* àtona, per regla general sona *u* en pirenenc-oriental, en català oriental, en menorquí, en eivissenc, en alguerès i en solleric (dialecte de Sóller); sona *o* en català occidental, en valencià i en mallorquí (fora

Sóller). Exemples: *cobrar, plorar, ferro* (pronunciats *kubrá, plurà, ferru* en pirenenc-oriental, oriental, menorquí, eivissenc, alguerès, Sóller; pronunciats *kobrá, plorà, ferro* en occidental, mallorquí, valencià). [105]

LA LLETRA U

30. La vocal *u*, tònica o àtona, es pronuncia de la mateixa manera en tots els dialectes. Exemples: *pujar, dur, buit, cuinar, continuar, etc.*

La *u* àtona representa la consonant o semivocal *w* en els casos següents:

1) Quan està situada entre dues vocals. Exemples: *cauen, encreuar, diuen.*

2) Quan va precedida de vocal. Exemples: *blau, veure, maurar, biuló, coure.*

3) Quan va seguida de vocal i precedida de *q* o *g*. Exemples: *quant, qüestió, quota; guany, pingüí.*

La vida del Reverend Mestre Ramon Llull

segons el manuscrit 16432 del British Museum (105-116)

(Continuació)

Feta la eleccio de papa Celesti quint, vench lo dit Reuerend mestra en Roma per veura si poria obtenir so que hauia desijat, e com hagues stat aqui per algun temps e hagues ordonats aqui alguns libres, succehi papa Boniffaci octau, al qual aximatex moltes voltes suplica lo dit Reuerend mestra per algunes vtilitats de la santa fe catholica. E jatsia sostingues molts anuigs e affanys en saguir la dita cort, empero per honor de nostro

senyor tot ho portaua alegrement, e com ves a la fi que res no obtenia, partis de aqui e ana en Genoua hon aximatex compila alguns libres de la sua art e enapres vingue al senyor Rey de Mallorques e ahut son rahonament ab ell anassen [106] a la Ciutat de Paris hon legi publicament la sua art ordonant molts libres; e com hagues soplicat lo dit Rey sobre algunes vtilitats de la sancta fe Catholica e ves que no aprofitaua, torna en Mallorques e stant aqui continuament treballaua ab disputes e sermon[s en]¹⁶ conuertir los moros qui aqui eran a la sancta fe catholica, e com en aquesta forma treballas lo dit Reuerend mestra seguis que vench noua que lo gran tartre hauia conquistat tot lo Regne de Ciria, la qual cosa com hagues hoyda lo dit Reuerend mestra, mes se en vna nau e ana fins en xipra, e com fos arribat alla troba aquella noua esser falsa, e vahent lo dit Reuerend mestra [f. 29 r] que no podia acabar lo per que era vingut, pensa en quina forma despengues lo temps de la sua vida en honor de nostro senyor Deu, seguint lo dit del apostol qui diu «ffahent be no deffalgues, ans continuament aquell exercites», e del profe-ta dient «anant anauen e plorant sembrauen lo seu sement, venint empero vindran ab alagria aportant lo llur sementer», e deffet stant aqui suplica lo Rey de Cypra que alguns eretges que hauia en la sua terra aquells fes venir a la sua preycacio, offerint li que apres ell pessaria al solda de babilonia e al Rey de ciria e de egipte per informar los en la sancta fe catholica, de la qual cosa lo dit Rey de cypra hac pocha cura, mes ja per axo lo dit Reuerend mestra confiant de la ajuda de nostro senyor no cessa de confondra los dits heretges ab preycacions e disputes, e com per algun temps hagues axi stat plague a nostro senyor que caygue en certa malaltia corporal, e com tingues dues persones quil pensauen, ço es hun capella e hun mosso, abdosos instiguats per lo mal spirit metzinaren lo dit Reuerend mestra. la qual cosa com lo dit Reuerend mestra hagues conaguda, ab gran humilitat donals comiat e mudas en la Ciutat de famagosta, ahon [107] fo alegrement rebut per lo mestra del templa qui era en la Ciutat de limiso e

¹⁶ Nota (1) de l'original: Aquestes lletres que van entre claus són il·legibles en la fotocòpia perquè estan molt a la vorera del full.

tinguella en sa casa fins que hague recobrada la salut, e apres mes se en vna nau e vench sen en Genoua, e feu diuersos libres; en apres torna en lo studi de Paris hon legi la sua art e compila diuersos libres.

En temps de Papa Climent quint partis lo Reuerend mestra de la Ciutat de Paris e vench sen al sant pare soplicant lo que fes construhir diuersos monastirs en los quals se aprenguessen diuersos lenguatges per preycar la sancta fe catholica als infaels axicom nostre senyor ho hauia manat als apostols, dient «anau per tot lo vniuersal mon a prehicar lo sanct Euuangeli a tota creatura». De la qual cosa axi lo sant pare con los cardi[n]als hagueren pocha cura ne ansia, per la qual cosa lo dit Reuerend mestra eleuat tot en sperit vench en Mallorques, e de aqui pessa en Barbaria en la terra de Bugia, e com fos en mig de la plassaoblidat lo perill de la mort comensa a cridar altes veus: «La ley dels crestians es sancta e vertedera, e la secta dels moros es falsa e maluada, e asso so aparellat de prouar».

E com aquestes paraules hagues dites per moltes vegades, leuas vna gran multitud de moros qui ab gran aualot lo volgueran matar, la qual cosa com fos denunciada al bisbe de la Ciutat, trames los seus saigs per pendra lo dit Reuerend mestra e que ley manassen deuant, lo qual con li¹⁷ fos presentat deuant comensali a perlar lo bisbe dient, «com es stada tanta la tua folia que vullas impugnar la ley de Mahumet, cor sia certa [f. 29 v] cosa que cascun qui aquella impugna dege morir a mala mort». [108] respos lo dit Reuerend mestra: «lo ver seruidor de Deu no deu tembra lo perill de la mort, per manifestar aquella als infaels, qui son en error, e aquells aportar a via de saluacio», al qual respos lo bisbe «Ver dius, mes qual es aquella ley qui sia falsa e erronea, aquella dels xristians o dels moros; car a mi plau hoir la tua raho sin has neguna a prouar la tua ley digues la, car yo la soltare volenters». alqual respos lo dit Reuerend mestra: «Plaume, donem loch condecant hon sien los teus sauis e yo prouar te per rahons necessaries la ley dels xristians esser sancta e vertedera».

¹⁷ Nota (1) de l'original: L'edició Bové diu *con lo fos*. La realitat és que el manuscrit du un *lo* corregit amb una retxa vertical equivalent a una *i*, per indicar que cal llegir *li*.

E deffet assignat loch e temps, interroguia lo dit Reuerend mestra al bisbe dient «Deman te nostro senyor Deu si es sobirana Bonesa»; respos lo bisbe que si. Lauors lo dit Reuerend mestra volent prouar la sancta trinitat argui axi: «Tota subirana Bonesa es axi perfeta en simatexa que en simatexa es tot be, e no fretura obrar algun be deffora de si ne hauer necessitat d aquell. Con donchs nostro senyor Deu sia sobirana Bonesa eternalment e sens comensament, seguex sa que nostro senyor Deu no ha necessitat de obrar algun be fora de simatex, car si axi era no seria en ell sobirana bonesa ne perfeccio. e com tu nechs en Deu eternal produccio, ço es la persona del fill, seguex sa que ans de la creacio del mon nostro senyor no hauia tanta perfeccio com ha hauda apres com la creat, car perfeccio es produir be de simatex, so que seria gran error que nostro senyor cresques hun temps mes en perfeccio que altra. Yo empero crech que la bonesa de nostro senyor senyor¹⁸ eternalment es diffusiua de be, e assos pertany a sobiran be que Deu lo para eternalment de la sua bondat matexa engendra Deu lo fill e d'abdosos es produit lo sant spirit».

Marauellat lo bisbe de aquesta raho tan alta, no respos sol vna paraula, mes mana tentost que fos mes dintre [109] en lo carcer. gran multitut empero de moros hauia alli deffora sperant que lo dit Reuerend mestra fos alapidat, empero fonch fet manament per lo bisbe que no fos negun quil gosas tocar car ell abell¹⁹ proces e sentencia lo volia condemnar a mort. No contrastant empero lo dit manament mentres quel amanauen al carcer fonch ten gran lo aualot que los huns ab bastons altres ab pedres altres a punyades e tirant li la barba que tenia lingua lo lexaran quasi per mort, sino que per los saigs fonch deffensat axicom los era stat manat per lo bisbe, empero ab aquest gran aualot ells lo manaren fins a la preso, e a la priuada de la preso lo materan ab vna grossa cadena al coll, ahon stech per hun gran temps ab dolorosa vida.

¹⁸ Nota (1) de l'original: Repetit el mot *senyor* per distracció de l'escriba.

¹⁹ Nota (1) de l'original: *Abell*, forma aglutinada, per a *bell* («a bell procés»). L'edició Bové posa erròniament *ab procés*.

Lo sent dema empero foren aiustats los sacrapassos de la ley demanants al bisbe que fos allapadat, e conuocat llur consell fonch determanat per la maior part que lo dit Reuerend mestra fos amanat aqui deuant ells, e si conexian que fos home de sciencia que moris, si empero comprenien que so que hauia fet hagues fet per oradura, quel lexassen anar. E hoida la determinacio del consell [f. 30 r] per hun moro qui ja a tunis lauia conagut, dix: «guordats vos nol fassau venir assi deuant tots, car ell vos fara tals arguments contra la nostra ley que sera impossible de respondre li»; e lauors concordaren que no ho fessen, pero per ferlo morir mudaren lo en hun altre carcer pus cruel, pero per los xristians catalans e janouesos fonch soplicat quel ne traguessen, e deffet mudaren lo en hun altre loch pus soportable.²⁰ [110]

Stech donchs lo dit Reuerend mestra per spay de sis mesos en aquell carcer, al qual per cascun die venien los moros pregant lo ques conuertis a la ley de Mahumet, offerint li mullers, honors e tresors infinits, ell empero axi com aquell qui era fundat sobra la immobile pedra, ço es en la feruent amor del seu mestra Jhesus, responiels dient: «E si vosaltres volets renunciar en aquexa vostra secta erronea e falsa, e volrets creura en lo sant nom de Jhesus, yo us promet la vida eternal e tresors los quals may no us manquaran».

E com per spay de molts dies haguessen stat cascuna de las parts mantenint se oppinio e creensa, fonch concordat entre ells que cascun fes

²⁰ Nota (2) de l'original: En el marge del manuscrit hi ha aquesta llarga nota en llatí, escrita de la mateixa mà que escriví el text català:

«In quodam libro disputationis facte interm agistrum Raymundum Lulli et quendam serracenum vocatum Homer, quem dictus magister Raymundus in ciuitate Bogie in quodam carcere existens composuit, recitantur per eumdemmet magistrum Raymundum omnia in presenti capitulo contenta, videlicet in principio dicti libri et in quodam capitulo incipienti «Ait xristianus», in illa postilla [110] que dicit «promisisti michi uxorem et multa alia creata (?) si acciperem legem Machometi; malam comparacionem fecisti quia non acquiritur gloria sempiterna cum talibus terreni, sed ego tibi promito quod si tu dimitis, tuam legem falsam et diabolicam et per vim multiplicatam et quod accipias meam habebis vitam eternam, mea enim lex cum predicatione et efusione sanguinis beatorum martirum est incepta et multiplicata». Quem quidem disputationis librum discretus fferrarius sabater notarius Maioricarum. Quare concluditur cum certum sit et ita in rei veritate existat quod idem magister Raymundus fecit presentem librum suam vitam et pentenciam manifestando, vt omnes viri virtuosii suam accipiant viam et doctrinam».

hun libre en lo qual cascun prouas la sua ley esser vertedera, e que aquella ley que ab millors rahons seria prouada que fos tinguda per millor, de la qual cosa hac singular plaer lo dit Reuerend mestra, car hauia confiansa en nostre senyor que en aquella forma ell los conuertiria; mes lo diable enamich de la veritat, que tots temps volria les animas anar a perdicio, veent que per aquell cami totes aquellas animes anirien en paradís, ginya que vench manament del Rey de Bugia qui era en Contestina manant ab grans penes que dit Reuerend mestra fos foragitat de la terra, e deffet materan lo en vna nau qui anaua en Pisa, e en aquesta [111] forma lo dit Reuerend mestra no pogue acabar la dita obra, la qual ab gran alagria hauia ja be enentada, e manaren al patro de la nau ab grans penes que nol leixas en neguna terra de moros, e com la dita nau anas en Genoua e fos ja prop de port pisa seguis vna [gran tem]pestat²¹ en la mar, de la qual la nau fari e molts hi moriren e alg[uns storceren] ab la ajuda de nostro senyor Deu, entrels quals fonch lo dit Reuerend [mestra e hu]n companyo qui scaparan ab la barcha, perduts empero los libres e la roba, [si que] nuu isque en terra, e venint en la Ciutat de pisa fonch molt honradament rebut per los Ciutadans, entre los quals la hun lo rabe dins sa casa, e stant aqui lo dit Reuerend mestra jatsia fos molt entich de dies empero no cessaua de seruir asson creador, per la qual cosa estant aqui ordona la art General derrera, a conaxensa e intelligencia de la qual peruenen [f. 30 v] aquells qui no per vana gloria, mes per sola amor e honor de nostro senyor se meten a estudiar; e complida la dita art e altres libres molts, proposa en lo

²¹ Nota (1) de l'original: Aquests claudàtors i els altres d'aquest paràgraf inclouen els mots o fragments de mot que devien figurar en el fol 30 recto del manuscrit i que han desaparegut per haver-se fet un forat en el full. En el primer tros suplit («seguis vna [gran tem]pestat»), l'edició Bové posa: «seguis una [temp]estat». Però és segur que el manuscrit duia l'adjectiu *gran*, car l'extensió del tros de retxa desaparegut ho demana i endemés es conserva partdamunt el buit una curva que és l'abreviatura usual de la n de *gran*. També suposa l'existència d'aquest adjectiu el text llatí, que en aquest passatge diu: «valida tempestas maris insurgeret» (*Analecta Bollandiana*, XLVIII, 172).

Del segon tros suplit (que interpretam així: «alg[uns storceren]»), l'edició Bové en prescindeix, posant: «molts hi moriren e alguns ab la ajuda de nostro senyor entre els quals fonch lo dit Reuerend...» Així el text no faria sentit, puix faltaria el verb. Quin verb era aquest, és mal de dir amb certesa; jo m'he permès de suposar que era *storceren*, però també podia esser l'*escaparen* que més avall torna aparèixer. El text llatí posa *evaserunt*: «alii vero auxilio Dei previo evaserunt: inter quos Raymundus et socius eius (*Analecta Bollandiana*, XLVIII, 172).

consell del comu de Pisa que seria bona cosa que alguns ciutadins llurs se fessen Cauallers de Jhesuxrist per conquistar la terra sancta, e deffet lo comu a prechs seus scrisque al sanct [112] pare e cardinals sobre aquells affers e aximatex anant en Genoua consemblant letres impetra, e deffet moltes persones deuotes li feren de grans profertes per aquell negoci que mes de Trenta milia florins hac de profertes solament de Genona, e pertint se dequi vench sen en Avinyo hon era lo sant pare per portar lo dit negoci a bona conclusio.

E com vehes que ab ell res no podia acabar partis daqui e anassen en Paris ahon publicament legi la sua art e altres libres molts los quals en temps pessat hauia fets. Vengueren empero a hoir lo, no tensolament studiants, mes encara gran multitud de mestres, los quals affermaren que la dita sancta sciencia e doctrina era corroborada no tensolament per rahons de ffilosoffia, mes encara per principis e reglas de sancta Theologia, jatsia alguns volguessen dir que la sancta fe catholica no era prouable, contra la oppinio dels quals lo dit Reuerend mestra feu diuersos libres e tractats.

Apres de las dessus dites cosas, sabent lo dit Reuered mestra per lo sant pare Climent deura esser apleguat consell general en la Ciutat de Viana en lany de nostro senyor Mil ccc xj, dellibera d anar al dit consili per proposar tres cosas a honor e reuerencia e augment de la sancta fe Catholica. La primera que fossen construhits certs lochs ahon certes persones deuotes e de alta intelligencia estudiassen en diuersos lenguatges, per so que a totes les nascions posquessen preycar lo sant Eeuangeli; lo sagon que a tots los Cauallers xristians fos [dona]t cert orde que continuadement treballassen en conquistar la terra sancta; La terça que contra la oppinio de auerrois, qui en moltes cosas volgut aduersar a la sancta fe Catholica, fos provehit per homens de sciencia [113] ordonant libres contra les dites errors e contra tots aquells qui [la dita op]inio²²

²² Nota (1) de l'original: Aquests claudàtors i els altres que segueixen, inclouen les paraules suplides el tros foradat del fol 30 verso del manuscrit.

tendrien, e per asso feu ell hun libre qui es apellat li[ber de natali p]ueri ahon promet fer rahons axi filosoficals com theologic[als contra les] dites errors; e deffet, axi ho ha fet en diuerses libres seus, car [lo dit R]euerend mestra seruidor de nostro senyor e manifestador de la veritat vltra Cent e vint e tres volums de libres ha fets per honor de la sancta Trinitat, car quoranta anys pessats hauia que lo seu cor e tota la sua anima hauia trespordada en nostro senyor, e pertant pot dir aquest sant home les paraules [f. 31 r] que dix Daudid «Eructauit cor meum verbum bonum, lingua mea calamus scribe», car en veritat la sua lengua es stada ploma del sanct sperit. lo qual ab la sua vertut increada la fet axi altament parlar, del qual dix lo nostre mestra Jhesus «no sou vosaltres qui parlau, car lo sant sperit es qui parla en vosaltres». E per asso que mils posquessen aproffitar instruhi alguns en la lengua morisca la qual molt be ell hauia apresada, e deffet foren diuulgats los seus libres per tot lo vniuersal mon, e specialment en certs lochs, ço es en la Ciutat de Paris en hun monastir de Cartotxans e en la Ciutat de Genoua e en la Ciutat de Mallorques de hon ell era nadiu, de la qual cosa reporta gran preu e honor la dita Ciutat. Deo Gracias

Ffinito libro sit laus et gloria xristo. Amen.

[114]

GLOSSARI

DELS PRINCIPALS ARCAISMES DE LA VIDA COETANIA DE RAMON LLULL

(114-116)

abdosos = ambdós, tots dos

ahut = hagut

alt de cor = altiu

allapidar = apedregar

anassen = anà-se'n (se n'anà)

aparech = aparegué

aparia = pareixia
apparrà = apareixerà
atès = arribat
atretal = altre tant, la mateixa cosa
auciure = matar
axallà = exhalà

besals = els besà

carcer = presó
ciutadins = (italianisme, *cittadini*) = ciutadans
coltell = ganivet
companya = conjunt de servents o domèstics
contrastar = fer el contrari, oposar-se
coue = convé
cyeraff = serafí

defalliment = falta, pecat
deffalgues = faltis
dequiauant = d'aquí avant
despengués = gastàs, esmerçàs [115]

empetxat = empatxat, ocupat
enapres = després
enentada = feta avant
entràmenes = entranyes

fada = fàtua, estúpida
ficta = fingida
folia, follia = bogeria
forse (llatinisme) = potser, tal vegada
freturar = necessitar

fusta = nau, barca (en general)

ginya = ginyà (pretèrit de *ginyar* 'posar en pràctica un enginy')

gros = grosser

guordia = guardià

isque = eixí, sortí

jatsia = encara que

jorn = dia

leticia = alegria

lexa = deixà

llongament = llargament

mes se = mès-se (=se meté, se posà)

morràs = moriràs

muntassen = muntà-se'n (se'n muntà)

nechs = neguis (2a persona singular del subjuntiu de *negar*)

nelex = ni tan sols

ocorrech = ocorregué

oradura = bogeria [116]

partides = parts («e altres partides del seu cos»)

pengat = penjat

pensar = sustenta, tenir esment a la subsistència d'algú

permès = permeté

posqués = pogués

priuada = latrina

puschut = pogut
pustost = més aviat

reprès = reprengué
romàs = romangué

sacrapassos de la ley = jurisconsults. En el text llatí de la Vida Coetània els sacrapassos de la ley són anomenats «clerici legis» (cfr. *Analecta Bollandiana*, XLVIII, 170).

saguis = seguí's (= se seguí)
scandil = escàndol
scrisqué = escrigué
sinestra = esquerra
signantment = assenyaladament, principalment
sinyell = cinyell, cinturó.
sobrecegueren (pretèrit de *sobreseure*) = suspengueren l'execució
souinegades = sovintejades, freqüents
spauentat = espantat
stech = estigué
stimol = estímul

tembra = tèmer
tentost = tan prest, tot d'una
tinguell = tingué'l (el tingué)
treginat = treginada
tremès = tramès, trameté

vench = vingué

[117]

Les fantasies dels correctors de proves (117-119)

Fa devés dos anys, quan començàvem a publicar la lletra *B* del nostre Diccionari, vaig trobar escrit, en *La Mare Balena* de l'insigne Víctor Català, aquest passatge: «Poc s'havia inquietat, en realitat, de les gràcies i babaroles de la barcelonina».

La forma *babaroles*, que jo desconeixia completament, em va semblar sospitosa: vaig creure que devia esser una errada d'impremta, per *babarotes*. Per anar segur, vaig escriure a l'autora demanant-li si efectivament era una errada o si es tractava d'una variant que tingués existència real en la seva comarca. La gran prosista empordanesa em contesta deferentíssima amb aquesta carta:

La Escala, 17 juny 1931.

Sr. Dn. F. de B. Moll.

Molt senyor meu i de tota ma consideració: He tingut l'honor de rebre la seva atenta lletra ab data 11 del corrent, en que se digna ferme una consulta, que passo, ab molt de gust, a contestar.

Tal com V. suposa, el mot *babaroles* és una de tantes errades d'impremta ab que els caixistes crucifiquen als pobres autors. Ells y els correctors de proves, que, malgrat no conèixer, en la majoria dels casos, un borrall de la llengua viva, se creuen aptes per a alterar fantàsticament el lèxich, son la tortura del que procura escriure ab una mica de compte y consciència. A mi m'han fet dir enormitats, ab tot y posarlos cara ferrenya y repassar les proves tres o quatre vegades. [118]

Respecte a *La Mare Balena* —en què les proves no em foren ni presentades, —m'ho van canviar tot, del títol y ordre dels treballs fins a les paraules y molts toms d'estil. Ho faig constar en descàrrech meu y de totes les *babarotes* que V. hi puga trobar convertides en *babaroles* y altres excessos. Ja que V. me fa l'alta honra de fixarse en mos llibres, —lo que jo

agraeixo vivament, —només li prego vulga extremar la deferència de consultarme, com ara, sempre que un mot qualsevol dels que jo uso, li resulti suspecte. Tots els que estimem la nostra llengua hem d'ajudarnos mutuament per evitar intrusions desfiguradores.

De V. a. y m. s. s.

Cath. Albert Paradís

És una resposta fortament reveladora d'una anomalia molt lamentable i molt arrelada a Catalunya: la supeditació dels literats a l'arbitrarietat del corrector de proves. Com si diguéssim: l'artista, l'arquitecte, comandat pel manobre.

El corrector de proves català és, en general i amb honroses excepcions, un home que s'ha après mecànicament les regles ortogràfiques i un compendi de gramàtica novíssima (formada també de regles inflexibles), i amb aqueix cabal de coneixements (diguem-ne *coneixements!*) s'aplica amb gran entonació a la tasca d'esmenar, no sols l'ortografia, sinó el vocabulari, la sintaxi i l'estil de les obres que revisa, per elevada que sia la categoria literària de l'autor.

Són molts els escriptors que es queixen d'aquesta absurda extralimitació dels correctors, d'aquesta falta de respecte que arriba a desfigurar la forma literària, a llevar flexibilitat i vida a l'estil, a eliminar, sense saber [119] per què, paraules i formes de llenguatge que, lluny d'esser defectuoses, són útils i embellidores.

La dictadura dels correctors de proves en la nostra llengua és una vertadera plaga, contra la qual s'haurien de rebel·lar els literats que tenen criteri propi, com s'hi rebel·la la figura més eminent de la prosa moderna catalana, la dona forta que firma «Víctor Català».

Jo també, en la meva petitesa, he de protestar contra els correctors agosarats. També n'he estat víctima, no fa gaire. Una estimable revista m'ha fet l'honor de sol·licitar la meva col·laboració. Ho agraesc amb tota l'ànima. Però no agraesc que el corrector de la revista s'haja permès

modificar tres paraules del meu article, i totes tres equivocadament. Jo havia escrit *improvisat*, i ell ha fet posar *improvitzat* sense veure que aquesta forma és absurda i està en pugna amb l'ortografia del diccionari Fabra que el corrector pretén de seguir. Jo havia escrit «ningú diria que no fos escrit», i el corrector ha posat «que ningú *no* diria que no fos escrit», expressió evidentment no tan correcta com la meua (car el pronom *ningú* ja és negatiu i no necessita per res el *no*, el qual per altra part fa mal d'orelles per l'excessiva proximitat d'un altre *no*). Finalment, jo havia citat com a incorrecte el mot *orfana* (accentuat damunt la primera a); doncs el corrector m'hi ha clavat un accent damunt la *o*, fentme dir *òrfana* erradament.

He volgut declarar tot això per eludir la responsabilitat d'aqueixes faltes i per recomanar als escriptors que sien exigents i «posin cara ferrenya» als improvisats àrbitres de la llengua literària. Es l'única manera de conseguir que els correctors de proves complesquen la missió d'esmenar defectes i no la de fer malbé els escrits.

Francesc de B. MOLL

[120]

De les nostres "Consultes de Llenguatge"
Més informació sobre el mot "manca" (120)

El distingit senyor Rafel Patxot i Jubert, antic col·laborador del nostre Diccionari, ens envia la següent carta, molt interessant, que vé a completar la informació que hem iniciada sobre l'ús popular i literari de la paraula *manca*:

Barcelona, 7 juny 1933.

An En Francesc de B. Moll.

Benvolgut Senyor:

Amb referència al substantiu *manca*, dec dirvos que és ben viu a l'Empordà, on, mitja centúria abans que la premsa ciutadana hagués adoptat aquell arxibarbarisme *atur forçós*, a la meva terra dèiem catalanament: «Hi ha *manca* de feina».

El derivat *mancada* és igualment usat: «A la *mancada* del garbí, calarem».

Es de doldre que els literats oblidin tan fàcilment la riquesa i modulació de la nostra llengua. Per exemple, En Santiago Rusiñol, al traduir del Tartarin: «Mefiez-vous-en», posa perifràsticament «Aneu-hi amb compte», quan el català ho tradueix bellament i literal: «Malfieu-vos-en!»

Un altre. La confusió de l'adjectiu *sol* amb l'adverbi *solament*, fa escriure pobríssimament: «anaven *sols* i duien *sols* un paraigües», expressió híbrida que esdevé precisa dient: «anaven *sols* i duien *solament* un paraigües».

Però, no acabaríem mai. Excuseu i preneu-ne la bona voluntat. Atentament,

R. PATXOT I JUBERT

CRÒNICA (121-123)

Nous Socis Protectors

Han ingressat a la Lliga de Socis Protectors del Diccionari els següents senyors:

Mn. Guillem Grimalt, de Manacor.

Mn. Pere J. Gelabert, de Palma.

Sr. Joan Alzina i Melis, de Barcelona.

Sr. Joan Albertí Cabanellas, de Palma.

Sr. Bartomeu Bordoy Pons, de Palma.

Associació per la Cultura de Mallorca.

Donam les gràcies més corals als nous Protectors.

Cooperadors meritíssims

Entre els cooperadors més eficaços de l'obra del Diccionari, es distingeix el Sr. Salvador Beltran i Font, qui fa més d'un any que posà a la nostra disposició una magnífica màquina d'escriure que ens facilita extraordinàriament la tasca de la redacció i administració del Diccionari.

Hem de fer esment també d'un altre bon amic de la nostra obra: el Sr. Joan Subirachs, de Torelló, qui està subscrit al Diccionari per dos exemplars, es cuida gratuïtament de repartir i cobrar les subscripcions de la seva vila i és un dels nostres corresponsals de redacció més actius i intel·ligents, puix que les consultes que sovint li feim sobre qüestions de llenguatge de la comarca de Torelló són contestades amb una amplitud i precisió vertaderament notables.

Visites a les nostres oficines

Ha visitat la nostra Redacció, dins el mes de juny, el filòleg alemany, Dr. Armin Holzheuer, de la Universitat de Göttingen, qui recorre Espanya per estudiar les formes antigues dels noms de poblacions. Ens demanà

orientació per fer aqueix estudi sobre els noms de lloc [122] mallorquins, i el guiàrem gustosament als principals arxius i biblioteques de Palma, on trobà dades interessants per al seu treball.

Hem rebut també la visita del Sr. W. D. Elcock, jove filòleg de Leicester (Anglaterra), que prepara una tesi sobre els dialectes de la frontera aragonesa-basca-gascona i vingué a passar alguns dies a Mallorca amb expressa recomanació del Dr. Griera de fer la nostra coneixença personal.

Ens ha visitat també el nostre gran amic Sr. Joan Mascaró, professor de la Universitat de Barcelona, que es pren un interès extraordinari envers de la nostra obra i és un dels qui treballen més resoltament a propagar-la i enaltir-la.

L'homenatge a Mn. Alcover

L'homenatge que s'inicià a Mallorca l'any 1928 a honor de Mn. Antoni Ma. Alcover, ha entrat en el tercer període de la seva execució amb la recent publicació de la «Miscelànea Balear».

La primera fase de l'homenatge consistí en recollir adhesions, que anaven acompanyades d'un donatiu pecuniari destinat a ajudar a cobrir les despeses d'edició del nostre Diccionari. Aqueixa replega d'adhesions es féu tota abans de morir Mn. Alcover.

La segona part de l'homenatge fou la publicació de la *Miscelánea Filológica dedicada a D. Antonio M. Alcover*, robust volum d'estudis filològics redactat de trenta professors espanyols i estrangers, del qual parlen elogiosament les principals revistes tècniques d'Europa i Amèrica. Les dificultats econòmiques feren molt lenta la gestació d'aquesta obra i foren causa que Mn. Alcover ja no la pogués veure publicada.

Ara queda acomplert el projecte dels iniciadors de l'homenatge, amb l'edició de la *Miscelánea Balear*, voluminosa col·lecció de treballs literaris i artístics amb la qual un nombrós estol d'autors baleàrics admiradors de Mn. Alcover donen públic testimoni de la simpatia i veneració que la intel·lectualitat d'aquesta terra li professava. Els noms de Maria A. Salvà, Andreu Pont, Josep Tous i Maroto, Joaquim Verdaguer, Llorenç Lafuente

Vanrell, Miquel Ribas de Pina, Andreu Caimari i molts [123] d'altres, fins a prop de vuitanta, firmen els articles, poesies i dibuixos d'aquest llibre, que resulta ple d'interés, varietat i amenitat.

Poden estar satisfets els organitzadors de l'homenatge, i especialment el seu iniciador Mn. Joan Rotger, d'haver duit a bon terme aquestes obres, que representen un gran esforç i trenquen laudablement el costum de fer consistir els homenatges en menjarots i xaranges.

Notes bibliogràfiques (123-128)

La Nostra Terra. Mallorca. Número extraordinari commemoratiu del centenari de la Renaixença Catalana. Abril-Maig de 1933.

És notable l'esforç que representa aquest Extraordinari de la revista mallorquina *La Nostra Terra*: cent vint-i-quatre pàgines dedicades a commemorar la iniciació de la Renaixença literària de Catalunya i Mallorca.

Després d'una *Ofrena* o dedicatòria a Catalunya, s'insereix la *Oda a la Pàtria* de Bonaventura Carles Aribau, i segueix una llarga sèrie de treballs, alternant les poesies més representatives dels primers renaixentistes mallorquins (els Aguiló, els Forteza, En Pons i Gallarza, En Jeroni Rosselló, En Penya, N'Amer, En B. Ferrà) amb proses i poesies d'alguns dels actuals continuadors de la tasca de revifar el cultiu literari de la nostra llengua. Els poetes Maria Antònia Salvà, Miquel Ferrà, Antoni Salvà i Miquel Forteza hi col·laboren amb belles poesies. Mossèn Antoni Pons ens parla de *Els nostres renaixentistes i el seu temps*, aportant anècdotes i notícies valuoses a la història del nostre romanticisme. En Guillem Colom resumex en un article ben documentat i bellament escrit l'activitat de *Mallorca i els primers poetes de la Renaixença*. En Guillem Forteza fa en breus pàgines la història de la intervenció mallorquina en la política d'aquesta darrera centúria sota

l'aspecte del ressorgiment regional. En Joan Pons i Marqués parla de *La Prosa*, i N'Elvir Sans descriu i sospesa críticament *el Teatre mallorquí de la Renaixença*. En Francesc de B. Moll parla *del nostre idioma en els primers renaixentistes mallorquins*; Na Maria Antònia Salvà contribueix, amb interessants records, a fer conèixer *un aspecte personal d'En Quadrado* i a omplir el buit d'element humà que fins ara trobam [124] en les biografies d'aqueix eminent polígraf, patriarca del Renaixement baleàric. En Bartomeu Forteza parla *dels humoristes del vuitcents a Mallorca*.

Per aquest sumari es pot comprendre l'interés que ofereix el bell fascicle de *La Nostra Terra*, que constitueix una ressenya de tots els aspectes de les nostres lletres renaixents. Per acabar-la d'arrodonir, s'inserta una llista bibliogràfica de les obres de caràcter literari publicades a Mallorca des del començament de la Renaixença. Una sèrie de bells dibuixos a ploma, que representen els mestres de la literatura mallorquina de la primera època, contribueix a donar més amenitat a la publicació, de la qual és excel·lent també la presentació externa.

JOAN COROMINES. *Notes Etimològiques*. Extret del «Butlletí de Dialectologia Catalana», vol. XIX. Barcelona, 1931. —26 pàgines.

Saludam amb goig l'aparició d'un bon etimologista català, qui no es conforma amb estudiar cada paraula dins la nostra llengua, sinó que estableix encertadament les seves relacions amb les altres llengües romàniques (especialment amb els parlars de la França meridional) i se mou amb una seguretat desacostumada dins el camp del llatí i de les altres branques indoeuropees per formular comparacions i nous criteris.

Abrusar vé, segons Coromines, d'una forma llatina *brūsiare; però no del *brūsiare forjat damunt brūscēus per Carles Nigra (Romania XXXI, 517), sinó resultat de la metàtesi de *būrsiare, derivat de *būrsus (participi analògic de būrere 'cremar').

Això i *allò*, que fins avui eren considerats com a resultats d'aglutinacions de pronoms llatins (*això* < ĭpsu hōc, *allò* < ĭllud hōc), són

explicats per Coromines com a procedents dels simples pronoms *īpsūm* i *īllūd*, accentuats en la segona síl·laba en el llatí vulgar. La [ɔ] oberta s'explica per l'analogia del correlatiu *açò* (< ecce *hōc*).

Arraulir-se el fa venir del llatí **adrīgōrīre* 'enravenar'. És curiós que del significat de 'enravenar', s'haja arribat a la significació oposada, de 'arrufar'. Se comprèn, però, que de 'estar enravenat de fred' es passi fàcilment a significar un altre efecte del fred intens, com és l'arrauliment.

Per explicar l'origen de *bleix*, proposa amb reserves un mot germànic **blasju* 'esbufec' (de la família de l'alemany *blasen* 'bufar'). No sé si no seria més avingut considerar *bleix* con una formació autòctona catalana purament onomatopeica. Incidentalment fa referència Coromines als mots *gresca* i *freu*, que considera procedents de derivats en -*ēus* (**crētēa* per *crēta*, **frētēum* per *frētum*). No veig quina necessitat hi ha de prescindir dels primitius, essent que el procés *crēta* > *gresca* és el mateix de *spatha* > *espasa*, i *frētū* > *freu* és un [125] cas idèntic al de *datu* > *dau*. La idea que *dau* sia un castellanisme, crec que s'ha de rebutjar davant la presència de *dau* en obres de Ramon Llull i en altres documents del segle XIII.

El català *bòria*, 'caseriu petit', mot que sempre havia estat per mi d'origen obscur (en el *Diccionari Català-Valencià-Balear* m'he abstingut de proposar-ne cap explicació etimològica), és considerat pel Sr. Coromines com una evolució de *boeria* (= *boveria*, que originàriament hauria significat 'casa on s'estatgen els bous', després 'casa de pagès' i finalment 'petit caseriu'). La dificultat principal per admetre aquesta etimologia és el desplaçament de l'accent de la *i* a la *o* (*bo(e)ria* > *bòria*). L'autor opina que «es tracta, al capdavant, del cas ben conegut de *faèna* > *fèina*: és a dir, que la vocal en hiatus tendeix a atreure sobre si l'accent que requeia en una síl·laba posterior. Però en rigor no hi ha tal equivalència, car els casos de *faèna* > *fèina*, *bovina* > *búina*, etc. ens mostren que es fa el traspàs de l'accent de la segona vocal de l'hiatus a la que immediatament la precedeix, no d'una vocal a la que li va davant però que n'està separada per una consonant, com és el cas de la *i* i la *o* de *bo(e)ria*.

Consultant ara el *Französisches Etymologisches Wörterbuch* de W. von Wartburg, hi trob una referència als mots francesos parents del nostre *bòria*, que no sé com em passà per alt quan tractava de posar l'etimologia d'aquest mot en el nostre Diccionari. Wartburg, s. V. **bovaria** 'estable', cita el provençal antic *bo(a)ria*, el velayès *boria*, el languedocià *borio* i moltes altres variants i dóna aquesta explicació del vocable originari: «Bovaria es formà en el baix llatí a imitació de tantes altres derivacions en **-aria** de noms d'animals. Del llenguatge oficial i clerical entrà després en la llengua general, segurament tan tard, que va conservar molt poc alterada la forma llatina». Si admetem la base **bovaria**, vindrà el cas d'explicar la dislocació d'accent amb els mateixos exemples que Coromines cita, car es tractaria d'un cas d'hiatus *oa* (*boaira*) en el qual l'accent de la *a* hauria passat a la *o* precedent.

La paternitat de *daler* és atribuïda per Coromines, crec que molt encertadament, al llatí **delērium*, variant de *delīrium* (com *delērare* variant de *delīrare*).

Desempallegar-se deu esser, segons ell, procedent d'un antic *desempeegar* (llatí **dis-impedĭcare*); la *ll* seria un cas d'hiperurbanisme, com *atzagallada* per *atzagaiada*, *Mallorca* per *Maiorca*, etc.

Eixarreït «és el provençal *arre* 'aride, sec' (Levy, Mistral), proveït del prefix **ex-** i de la terminació participial».

Eixartell, tret d'un verb **eixartar* (en el nostre Diccionari havíem proposat un creuament de *aixadell* amb *eixartigar*).

Enravenar deu venir de *enredonar* amb contaminació de *rave*. [126]

Ensopegar ve del català antic *encepegar*, derivat del llatí *cĭppus* 'tronc enfonsat en terra'.

Esquilar deu esser d'origen gòtic.

Gronsa pertany al radical del verb *engronsar*.

Llagui deu esser un representant mig-savi del llatí *laquëus* 'parany', 'entrebanc'.

Mandró 'bassetja' ve del llatí **mandar* 'maneta'.

Obi, del llatí *alvēus*. (La mateixa etimologia vaig proposar en el meu *Suplement català al REW*).

Revifar prové, segons Coromines, no de **revivěfācere*, com sembla obvi, sinó de la mateixa rel del francès *rebiffer*.

L'etimologia *sitja* < **sedīca*, proposada per Rokseth i fàcilment admesa pels altres etimologistes, és considerada per Coromines inacceptable. Ell creu que *sitja* és paraula pre-romana, ibèrica. Reconeixent que l'origen **sedīca* no és segur, advertirem de passada que no ens sembla convincent la suposada incongruència del pas de *ě* a *i*, davant el cas de *setge* que ha conservat la *e*; ens sembla més raonable d'admetre una possible dualitat d'evolucions de la vocal, si consideram que existeix un cas idèntic en la doble forma *petja* i *pitja* (de *pědīca* i *pědīcare*).

També considera pre-romà el mot *avenc*, que Spitzer feia derivar del llatí *alvēus*.

Explica la *ò* de *tòfona* per una forma llatina dialectal **tōfěra* per *tūfěra*.

El català *trau* «es manllevat del provençal *traure*».

L'antic català *vijares* és interpretat per l'autor com a d'origen escolàstic: és *vijares* < *esse viděatur*. És interessant aquesta etimologia, no sols per si mateixa, sinó perquè decideix la qüestió de si *vijares* es pronunciava pla o agut: admetent l'origen que es proposa, resulta clar que devia pronunciar-se *vijàres*, i no *vijarès* com molts llegien.

Finalment estudia Coromines el mot *xixel·l* i sa variant antiga *saxel*, nom d'un aucell, que considera com a diminutiu del provençal antic *sais* 'gris'.

Felicitam el Sr. Coromines per aquest bell enfilall d'etimologies, que segurament no és sinó un preludi de més extenses recerques no menys documentades i interessants.

GABRIEL CASTELLÀ I RAICH. *Vocabulari de la indústria d'adobar pells per a sola*. Extret del «Butlletí de Dialectologia Catalana», vol. XIX. 1932.

El nostre bon amic i diligent investigador igualadí Sr. Castellà i Raich dóna en una vintena de pàgines tota la substància lexical que es troba en l'ofici [127] d'adobador, tan antic en aquella població, on ja consta que existien els blanquers en el segle XIV. Aquest *Vocabulari*, tot limitant-se a donar una definició o descripció curta de cada objecte que anomena, sense pretensions lingüístiques, és molt interessant als lingüistes, no sols pels mots notables en llur formació (com *carnell*, *mesclors* i altres bells derivats), sinó també per la curiosa aplicació semàntica d'alguns vocables (com *picardia*, *violins*, etc.). És notable la conservació popular del mot *nau* com a terme tècnic de blanquer, i singularment el canvi de gènere que ha sofert (*el nau* en lloc de la *nau*) segurament per analogia dels altres mots en *-au* (*palau*, *esclau*, etc.) que són quasi tots masculins.

The sounds of Latin. A descriptive and historical Phonology, by ROLAND G. KENT, Professor of Comparative Philology in the University of Pennsylvania. Supplement to *Language*, Journal of the Linguistic Society of America. Number XII, September 1932.—216 pàgines.

El professor Kent, un dels llatinistes més prestigiosos dels Estats Units, ofereix als estudiants de filologia, en el seu llibre *The sounds of Latin*, el fruit assaonat dels seus vint-i-cinc anys dedicats a l'ensenyança de la llengua llatina.

Com diu el subtítol, aquesta obra és *A descriptive and historical Phonology*. Naturalment la fonètica històrica té per base d'iniciació la fonètica descriptiva; però no sempre els tractadistes tenen prou esment a separar ambdues seccions. Amb molt bon encert el professor Kent ha separat completament els dos estudis: primer dóna la totalitat de la fonologia descriptiva, i amb aquesta base entra després amb peu segur en el terreny de la història dels sons. Aquest sistema té l'avantatge de fer el llibre útil fins i tot a aquelles persones que no volen o no poden fer l'estudi històric, però que tenen interès a conèixer la pronúncia llatina i els criteris científics en què es funda la seva reconstrucció. Així, tot el capítol III pot

esser aprofitat per un públic nombrosíssim de llatinistes pràctics (com és ara tots els clergues catòlics) qui no se'n podrien aprofitar si les mateixes notícies contingudes en aquell capítol estiguessen escampades dins el maremagnum tècnic del capítol IV, dedicat a la part pròpiament històrica.

Molt útils, també, com a preparació, els dos primers capítols: un que explica les principals generalitats de fonètica descriptiva, la divisió i caràcter de llengües indoeuropees i la posició del llatí dins la gran família ària; i l'altre que exposa els orígens i evolució de l'alfabet.

El valor pedagògic del llibre és augmentat per una sèrie de trenta exercicis adaptats a l'orde dels paràgrafs i aptíssims per fixar l'atenció de l'estudiant i fer-li assimilar la doctrina. [128]

En el paràgraf 9, on Kent dona la divisió de les llengües derivades del llatí, senyala com a dialectes del català *el llemosí o català propi i el valencià*. En això no està encertat: el llemosí és llengua distinta del català, i encara que els primers catalans renaixentistes anomenaren *llemosina* llur llengua, prest s'adonaren de la incongruència d'aqueix nom; després els valencians s'agradaren de designar amb el nom de *llemosí* llur dialecte precisament per distingir-lo del *català propi*. Avui podem dir que aquesta denominació de *llemosí* ha passat a la història, reservant-se per designar correctament el parlar del Limousin, un dels dialectes provençals.

Una altra observació ens permetrem fer. En l'exercici V, que es titula *Pronunciation of stops*, creim que convindria eliminar la descripció fonètica de les consonants dobles de *palla*, *annus*, *cossus*, *horreo*, que no són «stops» (oclusives), i incloure-la en l'exercici VI (*Pronunciation of continuants*).

JOAN AMADES. *Les Diades populars catalanes*. Volum 1. Editorial Barcino. Barcelona, 1932. —176 pàgines.

Aquest simpàtic volum forma part de la col·lecció que l'Editorial Barcino edita amb el títol de *Enciclopèdia «Catalunya»*. El distingit folklorista Sr. Amades fa en el seu llibre una bella divulgació de les principals festes,

creences, costums i altres tradicions de la nostra terra relacionades amb els dies assenyalats. El primer volum, únic publicat fins avui, comprèn les diades situades entre Sant Tomàs de desembre i Sant *Elm* (per què no diu *Sant Telm*?) que és a 14 d'abril. No hi van inclosos el Carnaval i la Quaresma, que ocuparan tot un volum especial. En estil planer i agradós se descriuen totes aquestes festivitats religioses i profanes; són especialment interessants les de Nadal, els Innocents, Cap d'any, els Reis, Sant Antoni i la Candelera.

El primer tom d'aquesta obra ens ha impressionat agradablement i ens fa desitjar que surtin aviat els dos altres volums.

Defectes a retreure, n'hi ha ben pocs i són *peccata minuta*. En la pàgina 26 trobam que està falsificat el segon vers del cant de la Sibila: «*Patirà el qui no hagi fer servici*» és possible que se diga a qualche localitat, però la versió correcta, original i més coneguda és aquesta: «*parrà qui haurà fet servici*» (cfr. Antoni M. Alcover, *Contarelles*, 2a ed., p. 525; Antoni Griera, *Litúrgia popular*, p. 7-8). *Parrà* és l'antiga forma de futur del verb *parer* (=aparèixer). —A la pàgina 70 deu estar equivocada la data 1324 del *Manual de novells ardits*, car aquest Manual no es començà fins a l'any 1390. —A la pàgina 167 veim anomenat el poble mallorquí de *Santa Maria de la Salut*, que pròpiament es diu *Maria de la Salut*, sense l'adjectiu *Santa*.

Impremta Mn. ALCOVER

Bolletí del Diccioniari de la Llengua Catalana

Tom XV. -Núm. 7

SETEMBRE DE 1933

[129]

Entremès de la Senyora Beneta²³ (129-134)

A Mallorca hi havia el costum, fins a la darrereria del segle passat, de celebrar la festa de les *matances* amb la representació d'*entremesos*, peces de teatre popular en vers, d'autor anònim, que feien les delícies dels concurrents. Algunes mostres d'aquests entremesos foren publicades per Mn. Alcover en el seu volum de *Contarelles*.

Mossèn Alcover sabia de memòria extensos fragments d'un d'aquests entremesos, que, segons deia, només havia sentit recitar a son pare. Era l'entremès de *la Senyora Beneta*, de diàleg ple de moviment i d'ironia. A la darrereria de sa vida, arribà a escriure'l, lligant les diferents parts del diàleg amb breus paraules aclaratòries de l'acció dels personatges.

Ens ha semblat oportú de publicar-lo aquí tal com Mn. Alcover el redactà, i estam segurs que contribuïm a salvar de l'oblit una peça folklòrica d'algun valor.

Això era una senyora que li deien la Senyora Beneta.

En es seu temps donà molt que rallar a la gent, i li feren unes cançons que deien: [130]

²³ Nota (1) de l'original: No l'he sentit contar mai més que a mon pare, que Deu tenga.

A la ciutat de Florència
un cas se succeïgué
d'una jove que nasqué
de molt noble desxendència.
Sos pares ne desitjaven
fruit de benedicció,
i los favorí el Senyor
de lo que tant demanaven
(s'entén, firma no posaren
de si convenia o no):
una nina rossa i bella.
S'entretenien amb ella
una cosa d'exemplar.
Com la xiqueta parlava
paraules molt deshonestes,
deien: —iQue serà de llesta!—
i negú la barretjava.
An els seus quinze anys d'edat
sos pares varen morir,
i ella començà aquí
a posseí el mal estat:
l'escàndol de la ciutat
arribà a esser a la fi.
Hi anaven sos parents:
—iDeixa anâ això, filla mia!
—iVeiès com jo deixaria
tots los meus divertiments!
¿Com poria jo deixar
aqueis senyors cavallers,
i molts d'altres passatgers
qui em vénen a visitar?
iQue no em caleu avisar!

iQue això serà per demés!

La senyora Beneta a unes hores no tenia criat ni criada, fins que un dia, de vetlada, topa pes carrer un qui deia: [131]

—iMal m'envesta una arrossada
just ara, de cop-descuit!
Jo que tota sa vetlada
estic amb so ventre buit!

La senyora Beneta s'hi gira i veu que és un tal Baletjat, i li enfloca:

—Baletjat, ¿què és lo que dius?
—Que encara no he dinat
ni anit passada sopat.
—iBon caspi! iMalament vius!
Idò, ¿que no et saps llogar?
—iJo que trobàs amb-e qui!
—Que voldries està amb mi?
—iSi no em feia treballar!
—Es trebai serà molt poc
que faràs estant amb mi:
just anâ a dur carn i vi
i tenî esment an es foc.
Idò ¿què t'he de donar
d'un mes per estar amb mi?
—M'ha de donar carn i vi
i que sia blanc es pa,
i doblers per mon gastar
amb qualche amic per aquí.
—Per part meua te dic sí.
Feta sa barrina està.
—D'arròs, ¿que no en menjarem?
—Sí fa! ¿Que n'ets afectat?

-iHaurà d'esser gran es plat,
i llavò ben engrogat,
que jo i vós no l'acabem!
—I si és arròs amb peix,
¿no tens por de qualche espina?
—Maldament sia sardina
petita, jo no la deix. [132]
—¿l de guixes i de faves?
—Senyora, no'n som devot;
s'enciam m'agrada poc
de lletugues ni de raves.

La Senyora Beneta se'n mena En Baletjat a ca-seua, i hi troben un Senyor. Ella diu an En Baletjat:

—Apareia de sopar.
—Me diga lo que he de fer!
y promte hu aguiaré,
que sa talent plet me fa.
—Tiré! fé una truitada!
—¿Que hi posaré sobrassada?
—Pose-hu tot que estiga bé!
—Al manco la tastaré,
sabré si ès dolça o salada.

Posa taula, sopen i llavò a la mala hora ella diu an En Baletjat:

— Acompanya aquest senyor.
—Senyora, li cal mirar
de quin modo jo faç via.

En Baletjat acompanya aquell senyor a ca-seua; le hi deixa i icap a ca-la Senyora Beneta!

Amb això topa un altre senyor i ja l'escomet.

—Bona nit, Mosso Cardell!

-Uei! ¿com te va, Baletjat?

—Caspi! que'm som alegrat
d'esser-me topat amb ell!

Me vaig llogar anit passada;
i férem una arrossada
de grossa assetsuaixí!

I En Baletjat aixampla es braços en forma de círcol. Mosso Cardell li diu: [133]

—Baletjat, ¿i amb-e qui?

—Ab la senyora Beneta,
aquella que està a's Mercat.

—Bon caspi! que m'has tocat!

Jo'n som de la cassoleta!

I de vi ¿que n'has begut,
com has sopadet amb ella?

—Li hem pegat com a Castella.
Sols no hem emprada escudella:
amb so brocal hem begut.

—Ara ja m'has fet mudar
s'intenció que tenia.

—I ¿què era que dir volia?

—Que anàssem a refrescar.

—I ¿que no hi porem anar?

Jo hu dic sense bravetjar,
que una quarta me'n beuria.

—Si tens es ventre carmull,
es vi ja no t’hi quebrà.
—Sempre és millor refrescar
quant es menjar tot rebull.
—Tirè; ves si trobaràs
qualque taverné aixecat!

En Baletjat aquí s’acosta a una taverna tancada; toca a sa baula de sa porta, cridant:

—Taverner o tavernera,
aixecau-vos a obrir
per vendre’m un poch de vi,
que tenc un senyor aquí
adefora qui m’espera.

Es taverner s’arriba a aixecar, i diu:

—iVetací sa carabassa,
i beveu fins que voldreu! [134]
Llavò ja la’m tornareu!
—No crec que vos n’hi torn massa!

diu En Baletjat, i se’n va amb sa carabassa de vi a Mosso Cardell i li

—S’altre dia me va fer
un ignorant bona raó.
Me va dir que el partidor
sempre beu primer i darrer.

(Continuarà).

† ANTONI M. ALCOVER, PRE.

Lliçons elementals de Gramàtica Catalana (134-136)

LLIÇÓ 4a

Consonants

31. Llei de les consonants finals. —32. Les lletres *p*, *t* i *c*. —33. Les lletres *b*, *d* i *g*.—34. Els aplecs *bl* i *gl*.—35. La *f* i la *v*.

31. Tota consonant final (fora la *l*, *m*, *n* i *r*) es pronuncia sorda. Exemples: *adob* (pronunciat *adóp*), *superb* (pronunciat *supèrp*), *àcid* (pronunciat *àcit*), *verd* (pronunciat *vert*), *filòleg* (pronunciat *filòlek*), *sang* (pronunciat *sank*), *llarg* (pronunciat *llark*), *goig* (pronunciat *go[tʃ]*).

Hem d'advertir que en aquesta lliçó, en parlar de consonants finals i inicials, les consideram en la paraula aïllada. En la lliçó que tractarem de la Fonètica sintàctica exposarem les modificacions que experimenten les vocals i consonants inicials i finals quan es troben les paraules en combinació. [135]

Labials, dentals i velars

32. La *p*, la *t* i la *c* (davant *a*, *o*, *u*) en principi de síl·laba i en final de mot, es pronuncien com a oclusives sordes. Exemples: la *p* de *pera*, *preu*, *omplir*, *urpa*, *llamp*; la *t* de *taula*, *tresor*, *untar*, *gat*; la *c* de *cosa*, *clar*, *roca*, *força*.

Quan són finals i van precedides de nasal o de *l*, no es pronuncien en els dialectes del català continental ni en eivissenc. Exemples: *camp* (pronunciat *cam*), *sant* (pronunciat *san*), *malalt* (pronunciat *malal*), *lluent*

(pronunciat *lluén*). En canvi, en valencià, mallorquí, menorquí i alguerès es conserven clarament les oclusives finals.

Quan la *p*, la *t* o la *c* estan en final de síl·laba interior:

a) Si van seguides d'oclusiva sorda, conserven el seu so propi. Exemples: la *p* de *captar*; la primera *t* de *ratpenat*; la *c* de *sacpai*.

En alguns dialectes, principalment en baleàric, l'oclusiva sorda seguida d'una altra oclusiva sorda de diferent punt d'articulació s'assimila a aquest. Exemples: la *p* de *captar* (pronunciada *kattá*), la primera *t* de *ratpenat* (pronunciada *rappenat*), la *c* de *sacpai* (pronunciada *sappái*).

b) Si van seguides d'oclusiva sonora, es sonorisen. Exemples: *capbreu* (pronunciada *cabbreu*), *ratbuf* (pronunciada *radbuf* o *rabbuf*).

c) Si van seguides de consonant fricativa o nasal, sovint s'assimilen a aquesta. Exemples: la *p* de *capmall* (pronunciat *cammall*), *capsigrany* (pronunciat *catsigrany*); la *t* de *atlas* (pronunciada *al·las*), *atmosfera* (pronunciada *atmosfera*), *cotna* (pronunciada *conna*).

33. La *b*, la *d* i la *g* (davant *a*, *o*, *u*), en principi de mot o darrera consonant oclusiva, o nasal, es pronuncien com oclusives sonores. Exemples: la *b* de *beure*, *capbuit*; la *d* de *dau*, *cabdal*; la *g* de *gana*, *fanga*.
[136]

Darrera vocal o consonant no oclusiva ni nasal, en la pronúncia ràpida es converteixen en els respectius sons fricatius ([β], [ð], [ɣ]). En la pronúncia pausada conserven la condició d'oclusives.

De la *b*, la *d* i la *g* finals precedides de nasal o *l*, cal dir el mateix que hem dit de la *p*, la *t* i la *c* en les mateixes condicions.

Quan estan en final de síl·laba interior:

a) Si van seguides d'oclusiva sonora, conserven el seu so propi. Exemple: la *b* de *cabdell*.

b) Si van seguides de consonant continua, s'hi solen assimilar. Exemples: la *b* de *subjecte* (pronunciat *su[33]ékte*), la *d* de *admetre* (pronunciat *ammetre*), la *g* de *ignorar* (pronunciat *i[ɲ]norar*).

34. La *b* i la *g*, quan van seguides de *l*, es pronuncien com a dobles. Exemples: *diable* (pronunciat *diabble*), *poble* (pronunciat *pobble*), *doble* (pronunciat *dobble*), *regla* (pronunciat *reggla*).

En els dialectes continentals, aquesta duplicació només sol ocórrer quan l'aplec *bl* o *gl* ve després de l'accent; a Mallorca i Menorca, en canvi, també té lloc davant la síl·laba accentuada. Exemples: *doblegar* (pronunciat *dublegá* a Barcelona, *dobblegá* a Mallorca); *arreglar* (*arreglá* a Barcelona, *arregglá* a Mallorca).

35. La *f* es pronuncia sempre com a fricativa sorda labidental. La *v* representa la respectiva sonora labidental, però no en tots els dialectes es pronuncia amb aquest so propi. A tota Catalunya (fora el Camp de Tarragona), en el Rosselló i a la ciutat de València, la *v* es pronuncia bilabial, com a *b*. En canvi, al Camp de Tarragona, a quasi tot el Regne de València, a les Balears i a Alger, conserva el so labidental (*v* pròpia).

Consultes de Llenguatge (137-138)

3. —*Sempre he sentit dir la Cena, amb referència a l'acte de la institució de l'Eucaristia. Ara veig que hi ha periòdics que posen el Sant Sopar en comptes de la Cena. ¿És que cena és un castellanisme?* —F. M.

CONTESTA

El mot *cena* ve del llatí COENA, que primer significava 'menjar abundant' i amb el temps passà a significar 'la menjada del vespre'. El verb COENARE servia per expressar la mateixa acció de 'menjar al vespre'. En el llatí vulgar es conservà COENARE i COENA a Itàlia, Espanya i Romania (d'aquí ve que es digui *cina* en romanès, *cenare* en italià i *cenar* en espanyol); en canvi a la Gàl·lia el mot COENARE, fou substituït per un verb derivat del germànic SUPPA (=sopa), i per això en francès es diu *souper*. El català, que generalment coincideix amb el llatí de la Gàl·lia, diu també *sopar* i no *cenar*.

Però en aquest cas, com en tants d'altres, al costat de l'espontània evolució popular del llenguatge hi havia la influència permanent del llatí eclesiàstic, que conservava molts de llatínismes que vulgarment havien desaparegut. La menjada vespertina ordinària s'anomenava en el nostre romànic, *sopar*; però la COENA DOMINI dels evangelistes i dels Sants Pares era anomenada *la Cena* pels preveres, i la comunicació constant d'aquests amb el poble féu que es conservàs popularment el mot *cena* amb el significat especialíssim de 'el darrer sopar de Jesucrist, en el qual s'instituí l'Eucaristia'.

Cena no és, doncs, un castellanisme, sinó un llatínisme completament llegítim en català. Es troba aquest mot en [138] els escriptors antics, qui li donen plena autoritat. Vet-n'aquí alguns exemples:

«Els digious de la cena los lavarets los peus» (Arnau de Vilanova en sa Carta a Jaume II);

«Lo dijous de la cena» (*Ordinacions Palatines* d'En Pere IV, p. 135);

«Dijous de Cena» (Jaume Roig, *Spill*, vers 4084);

«Dexau star aquexes cortesies per al dijous de la cena» (*Tirant lo Blanch*, cap. 213);

«Amor feu que us fessen dijous de la cena» (*Lo Passi en cobles*, de Fenollar i Martínez, p. 85).

En algun escriptor religiós del segle XV es troba el mot *cena* en el sentit clàssic del llatí COENA: 'convit', 'menjada abundant'. Així trobam en la *Vita Christi* de Sor Isabel de Villena, cap. XXV: «Ab quant plaer fare yo aquesta cena o conuit a tota natura humana!

En resum: dir *la Cena* o *la Santa Cena* és parlar bon català; en canvi, dir *el Sant Sopar* és parlar artificiosament pel ridícul prurit d'allunyar-se de tot allò que puga semblar concordant amb l'espanyol.

Segurament els qui escriuen *el Sant Sopar* perquè consideren *la Cena* com a castellanisme, no s'han adonat que en francès es diu *la Cène*, malgrat d'usar-se el verb *souper*. Tampoc no han consultat el Diccionari Fabra, que admet categòricament el mot *cena* com a català.

FRANCESC DE B. MOLL

Estat de la publicació del Diccionari

Amb el fascicle 26, publicat darrerament, hem acabat la lletra *B* i hem començat la *C*. Aqueix fascicle arriba fins a la pàgina 704 del tom II, de manera que està ja molt avançada la publicació del volum.

Viatge d'estudi

A la darrereria d'agost férem una escapada a Barcelona i a Sant Feliu de Torelló per estudiar alguns aspectes del llenguatge i dibuixar una sèrie d'objectes que fins ara ens eren passats per malla i que cal insertar en el Diccionari.

La indústria principal de Torelló és la torneria. Els torners de banya i de fusta d'aquella vila proveeixen tota Espanya. Estudiàrem amb gran esment la nomenclatura del torn i dels utensilis de l'ofici de torner; en la masia d'Espadamala prenguérem nota d'alguns vells instruments típics de llaurança, i en el molí de Targarona completàrem la nostra informació sobre el vocabulari del molí d'aigua.

En totes aquestes investigacions ens acompanyà i orientà el benemèrit col·laborador Sr. Joan Subirachs, a qui hem de donar públicament les gràcies per les molèsties que es prengué en favor nostre. Expressam també la nostra sincera gratitud a la senyora de Subirachs i a la viuda de l'enyorat patrici Sr. Francesc Vergés, per les immerescudes atencions que ens dedicaren i que no oblidarem mai.

El Primer Concurs de l'Obra del Diccionari

Dia 10 del mes d'Octubre pròxim quedarà tancat el termini per a la presentació de treballs al nostre primer Concurs, dedicat als mestres nacionals, anunciat en el nombre de juny d'aquest Bolletí.

En contestació a la consulta que ens han feta diversos concursants, hem de manifestar que el tema [140] proposat exigeix la transcripció de les

dues rondalles en ortografia de l'Institut, però no implica modificacions que no sien de caràcter estrictament ortogràfic. Caldrà, doncs, conservar tots aquells dialectalismes morfològics (ús de l'article *es*, *sa*, del pronom *mos* per *nos*, etc.) que constitueixen variants de forma i no de mera grafia.

Notes bibliogràfiques (140-144)

Excavacions de València ab motiu dels seus canterellat i eixamples, ara de bellnou portats alafí, per NICOLAU PRIMITIU, president de la Secció d'Antropologia i Prehistòria del Centre de Cultura Valenciana. València, 1932.-163 pàgs.

L'activitat literària del Sr. Nicolau Primitiu Gómez l'ha convertit en una de les primeres figures de l'actual generació valencianista i l'ha pujat a la presidència de la vella i representativa societat *Lo Rat Penat*.

Amb quanta mereixera ha obtingut un lloc de tan alta significació cultural, es veu per aquesta nova producció del Sr. Primitiu, dedicada a estudiar sota l'aspecte històric i arqueològic les deixalles de construcció, que s'han descobert amb les excavacions dedicades a formar el nou clavegueratge i a la instal·lació del telèfon automàtic a la ciutat de València.

Fundant-se en les excavacions, estudia l'autor els residus de la València medieval, sarraïna, visigòtica, romana i ibèrica, il·lustrant les seves observacions amb una sèrie de gravats de gran valor documental.

No fóra aquest Bolletí un lloc oportú per parlar del llibre del Sr. Nicolau Primitiu, si sols tingués interès històric i arqueològic. Però té també un gran interès lingüístic. Per primera, l'autor transcriu nombrosos fragments de documentació valenciana dels segles XIV i XV, molt rics de vocabulari. I després, com ell és un entusiasta investigador de la toponímia i del llenguatge valencià, aprofita moltes ocasions per explicar paraules i noms

de lloc, contribuint eficaçment a vulgarisar la coneixença de molts de vocables ja perduts.

No sempre trobam encertada l'opinió de l'autor sobre qüestions de vocabulari. Així, en la nota de la pàgina 25, referent a l'etimologia [141] de *cántaro* i de *alcantarilla*, creim que la raó està de part del Diccionari acadèmic. (Es una satisfacció regonèixer a l'Acadèmia aquest encert; allà on li hem hagut de retreure tantes equivocacions). És evident que *cántaro* ve del llatí CANTHARUS, i això no impedeix que *alcantarilla* sia derivat de l'àrab *al-kantara*.

Tampoc no sembla cert que l'expressió *Nostra Senyora* sigui un castellanisme i que calgui substituir-la per la *Nostra Dona* (aplicat a la Mare-de-Déu). *Senyor* i *senyora* són paraules ben valencianes, usades pels escriptors més clàssics de la nostra llengua. I si bé es veu que *Nostra Dona* (< NOSTRA DOMINA) significava antigament 'nostra senyora', també és cert que actualment el mot *dona* ha pres el significat de 'femba' i de 'muller', i resulta que dir *Nostra Dona* a Maria Santíssima sona malament a quasi tothom. Com a arcaisme pot passar, però convindria no abusar-ne, i tal vegada prescindir-ne del tot.

A la pàgina 43 observam que és equivocada la interpretació del significat de l'adjectiu *oldà*, *oldana*, al qual s'atribueix el sentit de «ample o folgat». Amb tota seguretat podem afirmar que la seva vertadera significació és de 'vell, deteriorat'. Això significa encara el mot *oldà* i sa variant *aldà* a la Cerdanya, a l'Urgell, a Mallorca i a Menorca, on aqueix mot no és un arcaisme, sinó un vocable viu en el llenguatge popular. Tenim reunida abundant documentació de l'ús de *oldà* en els escrits antics, i sempre el context permet d'atribuir-li el significat de 'vell'; en canvi, a vegades seria contradictori fer-li significar 'ample'. En un document de València mateix, de l'any 1585, es troba: «una camisa *ja* molt *aldana*», on la partícula *ja* indica evidentment que el significat de *aldana* és 'vella', no 'ampla'. En les estimacions dels béns del Príncep de Viana (segle XV) trobam consignada «una tovalla chica, de ample de sis palms, be *oldana*»,

on *oldana* tampoc no pot significar 'ampla', car ja va consignada anteriorment l'amplària de la tovalla.

La nostra característica imparcialitat ens ha induït a senyalar les petites deficiències que hem afinades en el llibre que comentam. La mateixa condició d'imparcials ens dóna el plaer de fer constar que les bones qualitats del llibre superen de molt els defectes que hi puga haver.

F. de B. M[OLL]

G. ROHLFS. *Beiträge zur Kenntnis der Pyrenäenmundarten* (mit einer Uebersichtskarte). Extrait de la *Revue de Linguistique romane*, tome VII. Macon, 1933. Pàgines 119-169.

El docte romanista Gerhard Rohlfs, professor de la Universitat de Tübingen, inaugura amb aquest treball una sèrie de monografies [142] sobre els dialectes de la vessant francesa dels Pirineus. La primera tracta de la formació dels sufixos, que és un dels aspectes que mostren millor la gran vitalitat del llenguatge popular, especialment dels parlars de la part meridional del món romànic.

Comença comparant amb les limitades possibilitats del francès literari l'extraordinària riquesa de sufixos que distingeix els *patois* del Sud de França. Fa notar l'especial opulència sufixal del dialecte d'Aquitània i dedueix que això és una nova prova de l'estreta relació que s'ha observat entre el romànic d'Aquitània i el de la Península Ibèrica.

Tot seguit entra a l'estudi especificat de vuitanta diferents sufixos gascons, explicant el seu ús, donant l'etimologia quan és certa o formulant opinió sobre el possible origen quan falta la certesa, i citant una multitud d'exemples no sols dels dialectes gascons, sinó també dels parlars veïnats (provençal, català, aragonès, castellà), amb els quals estableix freqüent i encertada comparació.

És un treball de positiva utilitat pels romanistes, car aporta clàries abundants i de primera mà sobre un territori romànic que fins avui era

inexplorat. Per ponderar l'especialíssim interès que té pels estudiosos de la llengua catalana, bastarà indicar que tots, absolutament tots els vuitanta sufixos que estudia existeixen en la nostra llengua. Observarem, de passada, que en alguns dialectes catalanes (principalment en mallorquí i eivissenc) n'existeixen molts més de sufixos que en el gascó, i tal vegada els nostres parlars insulars son els més rics en derivació sufixal de tot el món neollatí.

En cooperació al progrés dels nostres estudis, principal objectiu del professor Rohlf, sia'm permès d'exposar algunes rectificacions que, tot llegint aquest opuscle, he anat consignant en notes marginals.

Pàg. 133. Cal resoldre en sentit negatiu la interrogació de si l'aragonès *tafarra* és format amb el sufix *-arro*. Es tracta d'un representant de l'àrab TAFAR, que té el mateix significat de 'retranca' i que ha donat el castellà *ataharre* i el català *tafarra*. (Cfr. Eguílaz, *Glosario* 298, i Meyer-Lübke, REW, 3a edició, núm. 9720; per les derivacions catalanes d'aquest mot, vejau el meu *Suplement al REW*, núm. 3169).

Pàg. 147. Les formes gascones *estello* i *estero* corresponen al català *estella* i castellà *astilla*, i no vénen del llatí *HASTELLA (que seria derivat de HASTA), sinó del llatí *ASTELLA, variant de ASTULA per canvi de sufix, i derivat de ASSER (cfr. A. Walde, *Lateinisches Etymologisches Wörterbuch*, p. 65, i G. K. Strodtach, *Latin diminutives in -ELLO -ELLA and -ILLO -ILLA*, p. 68).

Pàg. 149. És dubtós que el sufix *-et* dels abstractes verbals *hamet* 'lladrament', *illet* 'crit de joia', *xisclet* 'crit agut', etc., provengui [143] de -ELLU. Aquest ús del sufix *-et* per formar derivats verbals es troba també en català (*cantet*, *espinguet*, *refilet*, *xisclet*, etc.), i en la nostra llengua no és possible relacionar-lo amb -ELLU sinó amb -ITTU.

Pàg. 152. No són obscures les arrels del català *lorigada* i del castellà *boñiga*. El primer és un derivat col·lectiu del llatí LAURICES, paraula que segons Plini s'usava a les Balears per significar 'conillons no-nats o recentnats'. El mateix origen té el nostre *loriguera* o *llodriguera*, que suposa una forma llatina *LAURICARIA, així com *lorigada* suposa un

*LAURICATA. (Vejau Meyer-Lübke, REW, 4941). —El castellà *boñiga* i l'aragonès *muñiga* vénen probablement de 'BOVINICA, derivat de BOVINA 'femta de bou', segons l'opinió de Menéndez Pidal (*Revista de Filología Española*, VII, 35).

Pàg. 157. El gascó *masólo* és germà del català *maçola*, i no deriva del llatí MASSA sinó de *MATTEA (cfr. Meyer-Lübke REW, 5425 i 5425a).

F. de B. M[OLL]

Bollettino dell'Atlante Linguistico Italiano promosso dalla Società filologica friulana «G. I. Ascoli». Numero 1. Aprile 1933.

Al costat de l'atlas lingüístic de la llengua italiana que ja està en curs de publicació sota la direcció dels professors suïssos Jaberg i Jud (*Sprach- und Sachatlas Italiens un der Südschweiz*), alguns lingüistes italians preparen un *Atlante Linguistico Italiano* més extens que aquell, i s'ha encarregat el professor Ugo Pellis de recollir els materials. Per tal de reunir les notícies referents al nou Atlas i exposar les qüestions tècniques de geografia lingüística, s'ha començat a publicar aqueix *Bollettino*, del qual hem rebut el primer nombre, que conté, a més del noticiari, dos articles dels professors G. Vidossi i M. Bartoli sobre qüestions de geografia lingüística i unes *Note sul gergo sardo* del prof. Ugo Pellis.

Saludam amb goig l'aparició d'aquesta nova revista.

Dicziunari rumantsch-grischun. Provas. Probeheft. «Acla Adatg, Arar». San Galla, favrer 1933.

En 1904 la *Société rhétoromanche* resolgué de publicar un diccionari romanx (*Dicziunari Rumantsch Grischun*) que fos als dialectes dels Grisons allò que el *Shweizerisches Idiotikon* és als dialectes suïssos alemànics i allò que el *Glossaire des patois de la Suisse romande* és als dialectes franco-provençals de Suïssa. Després de prop de trenta anys de preparació, està a

punt de començar la publicació d'aqueix diccionari, que abraçarà tots els dialectes romanxs dels Grisons amb llurs particularitats i arcaïsmes i contendrà [144] nombroses informacions etnogràfiques sobre la cultura popular d'aquell país. Els treballs, confiats en 1904 als professors Robert de Planta i Florià Melcher i represos en 1914 per l'actual redactor professor C. Pult, no han cessat de prosseguir-se metòdicament fins a tenir els materials en disposició de donar a la publicitat.

L'insigne filòleg professor Jacob Jud, president de la comissió filològica, i el redactor professor Pult, han tingut l'atenció d'enviar a cert nombre d'«autorités compétentes», com ells diuen, aquestes pàgines de mostra del futur *Dicziunari*, demanant als que les rebin, l'opinió sobre la disposició i la matèria dels articles. Amb excessiva benevolència m'han inclòs entre aquestes «autorités compétentes», sense altre fonament que la meua modesta labor lexicogràfica purament catalana, que no em permet de jutjar amb coneixement de causa els treballs sobre dialectes tan allunyats com són els de Suïssa.

Havent-me fixat en la disposició general dels articles, en llur copiosa informació i en l'erudició que es revela en les etimologies, tinc el plaer de declarar que la meua impressió ha estat de sincera admiració de veure un treball tan perfet, que augura la realització d'una obra monumental i digna companyona de les altres grans empreses lexicals que els filòlegs suïssos van portant a terme.

Enhorabona, il·lustres Drs. Jud i Pult! I que sigui ben aviat un fet la publicació definitiva d'aquest tresor de la filologia rètica.

F. de B. M[OLL]

Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura. Tomo XIV. 1922. Cuadernos II y III.

Sempre és interessant aquest *Boletín*. Pel que es refereix a la nostra llengua, veim en el quadern III reproduïda la declaració i bases que s'han

publicat recentment, firmades per les primeres figures literàries del Regne de València, amb ocasió de l'acord d'unificació ortogràfica en què han coincidit els escriptors d'aquella terra i que s'ha concretat en el «Vocabulari ortogràfic valencià» redactat pel fervent valencianista Carles Salvador. L'ortografia adoptada es la de l'Institut d'Estudis Catalans. Ens congratulam de la coincidència de tots els escriptors valencians en aquest punt. Val a dir, però, que les bases o normes que s'han publicat resulten insuficients per resoldre tots els dubtes dels valencians qui vulguen aprendre l'ortografia: principalment les bases núm. 12 i 21 s'haurien de completar per resoldre els problemes especials d'aquells valencians que, com els de la capital, no posseeixen els sons sonors de *j* i de *z*.

Impremta Mn. ALCOVER

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Tom XV. -Núm. 8

OCTUBRE DE 1933

[145]

VOTS DE CALITAT

DECLARACIÓ COL·LECTIVA

d'eminents romanistes espanyols i estrangers
a favor de l'Obra del Diccionari (145-146)

«Els infrascrits professors de Filologia, havent vist la instància que el Sr. Francesc de B. Moll té intenció de presentar a les altes corporacions de cultura de Catalunya per demanar que ajudin amb llurs subsidis a l'obra del DICCIONARI CATALÁ-VALENCIÁ-BALEAR que el susdit senyor dirigeix, tenim el gust de declarar:

Primer: Que el Sr. Moll posseeix una suficient i sòlida formació científica, palesada no sols en la seva intervenció en l'esmentat Diccionari sinó en altres treballs d'especialització com el seu Suplement català al Romanisches Etymologisches Wörterbuch, la seva traducció de la Introduction to Vulgar Latin de Grandgent i les seves monografies lingüístiques, alguna de les quals ha estat premiada per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

Segon: Que el DICCIONARI CATALÁ-VALENCIÁ-BALEAR, en la forma en què actualment es publica i amb les lleugeres modificacions que el Sr. Moll ja indica en la seva instància, és una obra excel·lent que conté un tresor immens d'informació, i seria una gran pèrdua científica la seva suspensió o la permanència en la vida lànguïda que ara porta.

Tercer: Que l'auxili que les corporacions culturals de Catalunya prestin a l'obra del Sr. Moll, serà de màxima utilitat i mereixerà la gratitud de tots els romanistes i de tots els que es dediquen a l'estudi de la llengua catalana».

Firmen

R. MENÉNDEZ PIDAL (Madrid).

AMÉRICO CASTRO (Madrid).

R. ARAMON I SERRA (Barcelona).

W. MEYER-LÜBKE (Bonn).

ERNST GAMILLSCHEG (Berlin).

ANTONIN DURAFFOUR (Grenoble).

Ezio LEVI (Napoli).

O. J. TALLGREN-TUULIO (Helsinki).

FRITZ KRÜGER (Hamburg).

WILHELM GIESE (Hamburg).

R. GROSSMANN (Hamburg).

L. GAUCHAT (Zürich).

J. JEANJAQUET (Neuchâtel).

M. GRAMMONT (Montpellier)

VENANZIO TODESCO (Padova).

HEINRICH KUEN (Freiburg).

LEO SPITZER (Köln).

[147]

Entremès de la Senyora Beneta (147-150)

(Conclusió)

En Baletjat alça es colzo posant-se sa carabassa a sa boca, pega una bona tímbola, i eixugant-se es morros diu:

—iValga'm Deu! i ique ès de bo!
Ell n'ès com a sucre i mel!
M'espant que ets àngels del cel
no venguen a tastar-ló.
I així, itenga, senyor!
Ell ve de molt bona rel.

Mosso Cardell se posa sa carabassa a sa boca, li enverga una bona estocada, i eixugant-se es morros també diu:

—Baletjat, tu tens raó.
Ell ès de Banyabufà.
—I un petit que n'hi ha
que convé acabar-lo,

diu En Baletjat, i Mosso Cardell que hi afig:

—Vetaquí una pesseta
i tot eu poràs pagar;
i encara te sobrarà.
—Ja'm quadra qualche treseta!

diu En Baletjat, mentre Mosso Cardell pren es bobiót cap a ca-seua. En Baletjat no per això posa punt en boca, sinó que segueix el seu sementer, dient: [148]

Jo saps que'm vui avesar
amb los senyors cavallers
a no negar ni pagar
i estojar-me es doblers.
¿Negú des mig no'm treurà,
sí'm passa qualque sucés?

S'espitxa a ca-la senyora Beneta, que ja estava colgada i dormia com un tronc.

En Baletjat, per no desbaratar-la, s'ajeu damunt es portal.

Lo endemà dematí, es sol alt, la senyora Beneta arriba a obrir ets uis i s'esclama:

—Sobre tot! Serà es dia de sa son, avui!

Des cap d'una estona, veient que no sentien remor de res, crida:

—Baletjat! O Baletjat! ¿Que també dorms?

Com no li respon, bota des llit, treu es cap an es balcó, i el m'afina adormit dalt es portal. El crida, el desxondeix i li diu:

—I ¿per què no tocares, i t'hauria obert?

—Per no desbaratar-la! diu ell. ¿Sap de qui li duc comandacions? ¡Idò de Mosso Cardell!

Aquí la senyora Beneta li demana:

—I que li digueres d'aquell altre senyor
que amb noltros ahir sopà?

—D'això no'm cal avisar.

Un cas qui tapat està,
no convé destapar-ló.

En aquell temps St. Domingo anava pel món, predica qui predica; i Déu compongué que s'aturàs a fer un sermó davant ca-la Senyora Beneta, i se posa a dir:

—Jo vaig per lo món cercant
euveies desgariades, [149]
fruit que pel cel sou criades:
¿Com no anau considerant
que Cristo escampà sa sang
perque ne fósseu salvades?
Vui per mí, demà per tu,
i així tots ei anam
a nostron Deu, ja ès segur.
Desgraciat qui feix du,
si abans no el descarregam!

En Baletjat sent això, i se'n va a la Senyora Beneta, i ja li diu:

—Senyora, es sermó se fa per ella.

La senyora Beneta surt an es balcó, escolta una estona es sermó i se converteix, però de tot.

I aquí foren ses bones, perquè ella feia dejunar En Baletjat i li feia passar *Pare-nostros* i més *Pare-nostros*.

En Baletjat hi feia barres. La senyora Beneta *deia davant* i En Baletjat no seguia.

Sa senyora s'arribà a enfadar tant d'això, que un dia mentres passaven el Rosari, i En Baletjat no deia brot de *Nostro pa* ni de *Santa Maria*, ella ja s'aborda a ell i l'agafa p'es coll ben estret, dient:

—¿Ets tan afectat d'arròs,
i no vols alabar Déu?
Jo estrenyeré aqueix coll teu
fins que't surta es carcabòs!

Com la senyora Beneta no era cap endèria, sinó ben revenguda i més maleita que sa peste, i En Baletjat no poria bravetjar gaire de força perquè era massa devot d'alçar es colzo i de fer-se rues an es clotell, l'homo se va veure estret de tot i a punt de colar la vida, i ja fonc partit a cridar:

—iiAjuda, que s'ha mester!! iiAjuda, per amor de Déu!! [150]

Es veïnats senten aquells crits, hi acudeixen, i me troben la Senyora Beneta acabussada an En Baletjat, que començava a fer es bategot, tant li estrenyia es carcabòs aquella dona.

—iAgafau aqueixa senyora, que està endimoniada! deia En Baletjat. iSi no la fermau, n'esbenarà mitja dotzena!

La senyora Beneta anava tan fora corda i era tan mala de subjectar, que aquells veïnats cregueren que no hi havia altre llivell que fermar-la.

Aleshores En Baletjat digué:

—Ara que ja està fermada,
que esperoneig quant voldrà.

La una serà tocada

i no li hauré duit dinar!

iEll m'ha cuidat a aufegar!

iBomba que l'hagués alçada!

Més tard l'homo se refé i va dir:

—Convendrà dur-n'hi de dinar, perque així, si se moria, poria esser que'm fés hereu o que'm deixàs qualque cosa!

I així s'acabà s'Entremès de la Senyora Beneta.

Déu l'haja feta una santa i bona! i la Glòria ens don a noltros, com bé li pareixerà! I al cel mos vegem tots plegats. Amèn.

† ANTONI M. ALCOVER, PRE.

Ciutat de Mallorca, 24 agost, 1931.

Lliçons elementals de Gramàtica Catalana (151-156)

LLIÇÓ 4a

(Conclusió)

36. Sons sibilants i lletres que els representen. —37. La *s* sorda i sonora. —38. Els sons *ts* i *tz*. —39. La *x* intervocàlica. —40. La sibilant palatal fricativa sorda. —41. La sibilant palatal fricativa sonora. —42. La sibilant palatal africada sonora. —43. La sibilant palatal africada sorda. —44. El parlar pitxat. —45. La *m*, la *n* i la *ny*. —46. La *l*. —47. La *ll*. —48. La *l·l*. —49. Els aplecs *tll* i *tl*. —50. La *r* i la *rr*.

Sibilants

36. S'anomenen SIBILANTS una sèrie de sons consonàntics que tenen en llur articulació una aparença de siulo. La sibilant típica és la *s*. Les lletres usades en català per representar aquests sons, són: *s*, *z*, *ç*, *ss*, *x*, *ix*, *j*, *g* (davant *e*, *i*), *tj*, *tg*, *tx*, *ig*, *ts*, *tz*.

Encara que usem tantes lletres per representar-los, els fonemes sibilants de la nostra llengua no són més que vuit: *s*, *z*, *ts*, *dz*, *ʃ*, *ʒ*, *tʃ*, *dʒ*. Per a la interpretació d'aquests signes fonètics, vejau la lliçó 2a, § 17.

37. La *s* i la *ç* en principi o fi de síl·laba, la *ss* entre vocals, i la *c* davant *e* o *i*, són les lletres que representen la sibilant fricativa alveolar sorda. Exemples: la *s* de *salut*, *pasta*, *cas*; la *ç* de *dolç*, *ençà*, *voraç*; la *ss* de *passa*; la *c* de *cel*, *vici*.

La respectiva sonora és representada per la *s* entre vocals i per la *z* en principi de mot o darrera consonant. Exemples: la *s* de *posar*; la *z* de *zel*, *zero*, *alzina*, *onze*. Per excepció es representa aquest so amb *s* darrera

[152] consonant en les mots *enfonsar* i *endinsar* i en el prefix *trans-* (com en *transigir*, *transitar*, etc.).

També es pronuncia s sorda la x del prefix *ex-* seguit de consonant, per exemple en *excursió* (pronunciat *escursió*), *extensió* (pronunciat *estensió*).

38. L'aplec *ts* representa el so africacat sord de [ts], i l'aplec *tz* serveix per transcriure el so africacat sonor de [dz]. Exemples: la *ts* de *soldats*; la *tz* de *atzar*, *atzavara*, *butza*.

En la pronúncia mallorquina, els aplecs *ps* i *cs* seguits de vocal es pronuncien de la mateixa manera que l'aplec *ts*. Així, les lletres *ps* de *capsa*, *cs* de *sacsar*, *pç* de *capçal*, *cc* de *acció* tenen la mateixa articulació que les lletres *ts* de *soldats*.

39. La lletra *x* situada entre vocals es pronuncia literàriament *gz* en el prefix *ex-*, i *ks* en els altres casos. Exemples: *examen* (pronunciat *egzámen*), *exèrcit* (*egzèrcit*), *exhalar* (pronunciat *egzalar*); *axioma* (pronunciat *aksioma*), *luxe* (pronunciat *lukse*), *òxid* (pronunciat *òksit*).

En la pronúncia viva es sol produir una assimilació dels dos fonemes de què es compon la *x*, en tal manera que en lloc de *gz* es pronuncia [dz], i en lloc de *ks* es diu [ts]. Exemples: *examen* (pronunciat *e[dz]amen* = *etzamen*); *òxid* (pronunciat *ò[ts]it* = *òtsit*). És general aquesta assimilació en mallorquí i menorquí.

40. La lletra *x* en principi de mot o bé darrera consonant, es pronuncia [ʃ] en tot el territori de la nostra llengua, fora dels dialectes de parlar pitxat, en els quals es pronuncia africada ([tʃ] = *tx*). Exemples: la *x* de *xic*, *panxa*, *porxe*.

L'aplec *ix* darrera una de les vocals *a, e, o, u*, es pronuncia [ʃ] en la major part del territori de la llengua; es pronuncia [jʃ] en el camp de Tarragona i en algunes comarques del català occidental i del valencià. [153]

La *x* precedida de *i* vocal plena, es pronuncia [ʃ] en totes les regions. Exemples: la *x* de *mixeta, guixa*. En ço que es refereix a la *x* precedida de *i*, cal formular una excepció: es pronuncia *ks* en els mots *fixo, fixar* i sos derivats.

41. La *g* seguida de *e o i*, i la *j* seguida de qualsevol vocal, es pronuncien [ʒ] en català oriental i en baleàric, [dʒ] ,en algunes regions del català occidental i valencià, i [tʃ] (africada sorda = *tx*) en els dialectes de parlar pitxat (cfr. § 44).

A certes comarques continentals, per exemple a part del Camp de Tarragona i de la Ribera d'Ebre, la *j* i la *g* intervocàliques es pronuncien precedides d'un yod (=jʒ). Exemples: *vaja* (pronunciat *vayja*), *boja* (pronunciat *boyja*).

42. L'aplec *tg* seguit de *e o i*, i l'aplec *tj* seguit de qualsevol vocal, es pronuncien [dʒ] en totes les regions, fora d'aquelles on es parla pitxat (cfr. § 44).

43. L'aplec *tx* i l'aplec final *-ig* es pronuncien [tʃ] en totes les regions de la nostra llengua. Exemples: *portitxol, despatxar, bolitx; raig, goig, puig*. La mateixa pronuncia té la *g* final precedida de *i*, com en *mig, trepig*.

44. En algunes comarques del català occidental i del valencià es parla d'una manera especial, anomenada parlar *pitxat*, que es caracterisa per la carència de sibilants sonores. En aqueix parlar, el so de *z* és substituït per *s*; el so africad de [dz] per [ts]; els sons de [ʒ] i [dʒ], per [tʃ]. Així resulta

que pronuncien *cassa, dotse, atxuda i pitxar*, en lloc de *casa, dotze, ajuda i pitjar*. Aquesta manera de parlar, comprèn, a València, tota la regió situada entre el Xúquer i el Túria (exceptuant Sueca i Cullera), s'estén al Nord del Túria agafant Lliria, Albalat, Morvedre i Algar, fins a la província de Castelló, i apareix també a un petit redol més al Nord (a Onda) i a un altre més al [154] Sud (a Gandia). En el Ribagorça (català occidental) parla pitxat tota la comarca situada a la vorera dreta del Noguera Ribagorçana, des de la Vall d'Aran fins més avall de Tamarit.

Nasals

45. La *m* final o seguida de vocal o de consonant bilabial, es pronuncia bilabial [m]. Exemples: la *m* dels mots *fam, llum, mort, arma, camp, imperi*.

La *n* final o seguida de vocal, es pronuncia alveolar [n]. Exemples: la *n* de *son, forn, nas, venir*.

La *m* i la *n* seguides de consonant labiodental, es pronuncien labiodentals [ɱ]. Exemples: la *m* de *càmfora* (pronunciat *káɱfora*), *triomfar* (pronunciat *triɱfár*), *tramvia* (pronunciat *traɱvía*);²⁴ la *n* de *confrare* (pronunciat *koɱfrare*), *enfit* (pronunciat *eɱfit*), *infeliç* (pronunciat *iɱfelís*), *enveja* (pronunciat *eɱveja*), *canvi* (pronunciat *caɱvi*).²⁵

La *m* i la *n* seguides de consonant dental, es pronuncien dentals. Exemples: la *m* de *comte, femta* (pronunciat *conte, fenta*); la *n* de *vendre, santa*.

La *m* i la *n* seguides de consonant alveolar, es pronuncien alveolars [n]. Exemples: la *m* de *circumcisió, somriure* (pronunciat *circuncisió, sonriure*); la *n* de *donzella, cansar*.

²⁴ Nota (1) de l'original: En la major part del territori català continental, la nasal seguida de *v* no es pronuncia labiodental, sinó bilabial [m], perquè la *v* també es pronuncia bilabial [b]. Cfr. el § 35.

²⁵ Nota (1) de l'original: En la major part del territori català continental, la nasal seguida de *v* no es pronuncia labiodental, sinó bilabial [m], perquè la *v* també es pronuncia bilabial [b]. Cfr. el § 35.

La *n* seguida de consonant palatal, es pronuncia palatal [ɲ] o [ɲ̟] = ñ. Exemples: la *n* de *menjar, fingir, punxa, manxa, manllevar* (pronunciat *meñjar, fiñgir, puñxa, mañxa, mañllevar*).

La *n* seguida de consonant velar, es pronuncia velar [ŋ]. Exemples: la *n* de *tancar, encloure, angoixa, ingrés* (pronunciat *taŋcar, eŋcloure, aŋgoixa, iŋgrés*).

L'aplec *ny* representa sempre el so de nasal palatal, [ɲ̟] equivalent a la ñ castellana. Exemples: *nyanyo, any, canya*.

Laterals

46. Les consonants laterals es representen per la lletra *l* i combinacions d'aquesta (*ll, l·l, tll, tl*).

La *l* en principi de mot o en posició intervocàlica es pronuncia alveolar. Exemples: la *l* de *lentitud, balança, alegria*. En final de mot o de síl·laba, és freqüent en català continental pronunciar la *l* velar [ɫ], per exemple en *mal, fel, perol, altre*. En baleàric sembla dominar absolutament la pronúncia alveolar, però en el dialecte de Felanitx la *l* final s'articula més cap al centre del paladar, en una posició intermèdia entre la *l* normal i la *ll*.

47. L'aplec *ll* representa la *l* palatal, equivalent a la *ll* del castellà normal. Exemples: *llamp, colla, martell* (pronunciat *llamp, koʎa, marteʎ*).

En la pronúncia vulgar baleàrica i d'alguns dialectes del català continental (com és ara a la Plana de Vic i a una part de l'Empordà, es pronuncia *y* en lloc de *ll* en el sufix *-all*, en els mots que tenen *ll* procedent del llatí *cl* i en alguns altres mots com *cabell, crestall, mall*.

48. El signe *l·l* serveix per representar el so de *l* doble que apareix en mots com *al·lot, col·legi*.

Hi ha una multitud de paraules erudites que ortogràficament contenen /·l/ i que es pronuncien ordinàriament amb / simple; per exemple, *al·legar*, *al·locució*, *fal·laç*, *idil·li*, *pàl·lid* (pronunciat *alegar*, *alocució*, *falaç*, *idili*, *pàlid*).

49. L'aplec *tll* representa la / palatal reforçada, o sia una // doble. Exemples: *batlle*, *espatlla*, *vetllar*.

A les Balears i a algunes comarques continentals, com la de Gandesa, es pronuncia /·l/ en aquells mots que en barceloní es pronuncien amb *tll*; però per tal de conservar més la semblança de grafies, en aquests casos s'escriu *tl* i no /·l/. Per exemple: *batle*, *espatla*, *vetlar*. [156]

L'aplech *tl* s'usa també en els mots erudits *atlas*, *atlàntic*, *atleta* i llurs derivats.

Vibrants

50. La lletra *r* entre vocals o precedida de consonant oclusiva té el so vibrant, alveolar simple, és a dir que es pronuncia amb una sola vibració. Exemples: la *r* de *ara*, *hora*, *pobre*, *pedra*.

La *rr* entre vocals i la *r* en principi de mot o precedida de consonant contínua, tenen el so vibrant alveolar redoblat, és a dir que s'articulen amb una sèrie de vibracions. Exemples: la *rr* de *carro*, *serra*; la *r* de *ram*, *roca*, *colrada*, *conreu*.

La *r* final s'és perduda en la pronúncia de tots els nostres dialectes, fora del valencià. A Catalunya i les Balears es conserva únicament en alguns monosíl·labs com *or*, *cor*.

Al marge del Diccionari
Aclariment sobre els mots “burlot”, “burso” i “buidador”
(156-157)

El nostre distingit amic i excel·lent historiador militar Sr. Miquel Ribas de Pina, Tinent Coronell d'Artilleria, ens ha escrit una amable carta en la qual, després de felicitar-nos per la publicació del Bolletí i per la continuació dels fascicles del Diccionari, ens afavoreix amb les següents notes sobre els mots *burlot*, *bursó* i *buidador*, completant i aclarint la informació que n'hem donat en els articles corresponents del nostre Diccionari.

«Dice en la pàg. 667: «*Burlot*. Espècie de nau? —A esto podría añadirse que en castellano *brulote* es una embarcación que se rellena de fuegos artificiales y materiales combustibles, llevándola remolcada o a favor del [157] viento o la corriente hasta las naves enemigas, dándole fuego para que les propagase el incendio. También se llenaban de pólvora, cubriéndola con piedras, y se lanzaban por un río para volar puentes y estacadas. Su etimología será la misma del francés *brûler*.»

«Pàg. 672: «*Bursó*... Probablement era l'arma anomenada també *arcabús*». Pàg. 678: «*Bussó*... Sembla que en el segle XVI el mot *bussó* devia significar també una màquina pedrera». —Según los cronistas castellanos, *buzón* era la primera pieza de artillería con pólvora que usaron los moros andaluces, de quienes aprendieron después los cristianos. Consistía en un tubo de hierro forjado, compuesto de duelas y aros como un tonel, donde se colocaba la pelota de piedra, encajando detrás el *servidor* con la pólvora. Se empleaba acercándolo a las murallas para derribarlas, en sustitución del antiguo ariete, del cual tomó el nombre.»

«Pàg. 683: «1, *Buydador*. a) Fundidor». —El paràgraf que cita de la Historia de Sóller no se refiere a un fundidor y sí a un barrenador, porque

entonces los cañones de bronce se fundían macizos y después se taladraban con una màquina semejante a un molino de sangre, movida por una mula. En Palma, en una casamata pròxima al *Socorrador*, había una de estas barrenas».

Agraïm al nostre amable i erudit comunicant les notícies que ens dóna, i ens congratulam de poder-nos servir de la seva valuosa col·laboració.

CRÒNICA (157-159)

Veredictes del nostre primer concurs

Complit el termini d'admissió de treballs per al primer Concurs de l'Obra del Diccionari, dedicat als mestres nacionals, la Direcció del Diccionari ha formulat aquest veredictes: [158]

Premi: no s'adjudica.

Accèssit: es concedeix a Mn. Bartomeu Oliver Amengual, mestre nacional d'Algaida.

Menció honorífica: es concedeix al Sr. Àngel Coll, de les Escoles Pies de Barcelona.

Ens plau felicitar cordialment els dos concursants esmentats.

Noms de nous carrers de Palma

Hem sabut amb gust que l'Ajuntament de la Ciutat de Mallorca, a proposta del tinent de batle i president de la Comissió d'Eixample, Sr. Francesc de S. Aguiló, ha acordat de posar a alguns carrers nous els noms de personatges, regions i obres representatives del lligam espiritual que existeix entre Mallorca i les altres terres de llengua catalana.

Entre aquests noms recordam els d'Ausiàs March, Joan Maragall, Pau Piferrer, Tirant lo Blanc, Teodor Llorente, Ramon Muntaner i Àngel Guimerà.

També han estat designats alguns carrers amb els noms de mallorquins insignes que fins ara no havien assolit aquesta honorança col·lectiva, com és ara els de Juníper Serra, apòstol de Califòrnia, Mateu Obrador el gran lul·lista i bibliòfil, i Jordi des Recó, conegut pseudònim de Mn. Antoni M. Alcover com a autor de les Rondalles Mallorquines.

Felicitam l'Ajuntament de Palma per aquests acords, i ens permetem de recomanar-li que completi aquesta obra amb la remallorquinisació dels noms de carrers antics de la nostra ciutat que estan enforasterats sense motiu justificat. Per exemple: no sabem per què s'ha d'escriure *Calle de los Cestos* un carrer que tothom anomena *Carrer dels Paners*, ni per què es manté el ròtul *Calle de San Felio*, que els ciutadans llegeixen ridículament *Sant Félio*, que no és cap nom mallorquí ni castellà; ni per què es conserva l'absurda grafia *Fortuñy* en la rajola del carrer d'En Fortuny. I com aquests, tants d'altres! [159]

Visites a les nostres oficines

Ha visitat la nostra Redacció el jove gramàtic valencià Guillem Renat i Ferris, qui ens ha fet ofrena d'un exemplar del seu llibret *La conjugació dels verbs en valencià*, del qual donam compte en aquest mateix nombre. Férem amb aquest fervent valencianista una llarga conversada, en la qual ens féu conèixer les orientacions i la creixent intensitat del moviment nacionalista de València. Posteriorment, el mateix Sr. Renat ens ha posat en relació amb la Redacció del lluitador setmanari *El Camí*, portaveu de la jove generació cultural valenciana.

També ens han visitat el Sr. Ramon Aramon i Serra i la Srta. Hilde Stein, ambdós deixebles en filologia romànica del professor Gamillscheg de la Universitat de Berlín. El Sr. Aramon, que s'ha especialitzat en l'estudi de la literatura catalana medieval, treballa activament en la publicació de la novel·la cavalleresca *Curial e Guelfa* i prepara per encàrrec de l'Institut d'Estudis Catalans una edició dels Cançoners que es guarden manuscrits en la Biblioteca de Catalunya. La seva estada a Mallorca ens serví per a parlar llargament dels problemes actuals de la filologia i literatura catalanes i per

a projectar futurs treballs d'intensificació del moviment mallorquinista en la nostra illa.

Notes bibliogràfiques (159-160)

GUILLEM RENAT i FERRIS. *La conjugació dels verbs en valencià*. Castelló de la Plana, MCMXXXIII. —76 pàgines.

Vetací un llibret ben útil als valencians que vulguen escriure literàriament en la pròpia llengua. Ja es sap que la flexió verbal és una de les parts del llenguatge on hi ha més vacil·lació sobre la correcció de les formes, perquè l'analogia hi obra molt poderosament i produeix en el parlar viu una multiplicitat de formes que no són [160] totes recomanables en l'ús literari. Per això és una necessitat molt fortament sentida la publicació de paradigmes ben orientats, que indiquin quines són les formes verbals més literàries, quines són dialectals i quines són, per massa dialectals, inadmissibles en l'idioma general. S'han publicat alguns opuscles a Catalunya per donar orientació en aquestes qüestions, però al nostre entendre han partit d'una base poc sòlida i antipedagògica: s'han limitat a posar les formes generalment admeses en el català dels escriptors barcelonins, sense mencionar o sense sospesar abastament la vàlua literària de moltes formes existents en el parlar viu i que no són certament rebutjables. Amb això s'ha llevat eficàcia instructiva a aquests opuscles, que des de llur aparició són romasos divorciats d'una gran massa de lectors no sols de València i les Balears, sinó de la mateixa Catalunya, especialment del català occidental.

El llibre del Sr. Renat ve a desfer aquest divorci, per que es refereix al valencià, amb un criteri que en general compartim i que creim el més ben orientat. Dóna paradigmes de tots els tipus de conjugació, combinant hàbilment el respecte a les formes valencianes amb la tendència a la

unificació envers de les formes més generalisades en el català literari d'avui. Admet totes aquelles formes dialectals que no són degeneracions de les catalanes, i recomana l'adopció de les usuals de Catalunya en aquells casos en què la influència analògica ha determinat en valencià un excés de diferenciació pertorbador.

Mereixen la nostra cordial felicitació, el Sr. Renat per haver escrit aquest llibre, i la benemèrita Societat Castellonenca de Cultura per haver-lo patrocinat i donat al públic.

En la pàgina 10 trobam l'afirmació que «les terminacions *-am*, *-au* de l'indicatiu i imperatiu s'ha canviat modernament en les actuals terminacions *-em*, *-eu* en tot el domini continental de la llengua i es conserven només a les illes Balears. Això no és exacte. Sense negar que és forta la tendència del català continental a la suplantació de les formes en *-am*, *-au* per les en *-em*, *-eu*, hem de fer constar que les primeres es conserven encara a moltes comarques, principalment en el pireneic-oriental i en el català occidental. Això pot comprovar-se observant la flexió dialectal de *cantar*, en l'obra en publicació *La flexió verbal en els dialectes catalans*, per Mn. Antoni M. Alcover i F. de B. Moll, pàgina 9 (Publicacions de l'Oficina Romànica de Barcelona).

No gosàriem a declarar incorrecte (com en la pàgina 20) la forma de participi *torçut*, que no és pròpia del dialecte valencià sinó que està estesa per gran part del territori de la llengua, a les Balears inclusive, que són tan conservadores de les formes primitives.

F. de B. M[OLL]

Impremta Mn. ALCOVER

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Tom XV. -Núm. 9

NOVEMBRE DE 1933

[161]

BIBLIOTECA "LES ILLES D'OR"

Projecte de publicació

D'UNA COL·LECCIÓ DE LLIBRES D'AUTORS O TEMES BALEÀRICS

(161-163)

Lector amic:

A les Balears, tothom regoneix la falta de llibres de divulgació de les valors culturals pròpies. Tothom sap que eren compatricis nostres els grans postes Costa i Llobera i Joan Alcover; mes ¿quants n'hi ha qui coneguin llurs obres? Molts han sentit recitar El Pi de Formentor; però n'hi ha pocs que puguin llegir-lo i assaborir-lo, amarar-se a pler de l'alta poesia, no sols d'aquell poema culminant, sinó de totes les produccions dels nostres grans cantors de la terra. Els Aguiló, els Forteza, En Miquel S. Oliver, Na Maria Antònia Salvà, Mn. Riber, En Guillem Colom i tants d'altres, són més coneguts a fora casa que a ca nostra.

I qui diu la Literatura, diu la Història de Mallorca, de Menorca i d'Eivissa, que encara està per fer i que, en la part que hi ha feta, és desconeguda de la majoria dels nostres conterrànies. [162]

¿I què en direm de la llengua? Molts es lamenten que no saben escriure en mallorquí; i efectivament són pocs els que hi hagin dedicat el temps necessari per aprendre'n ni a mitges. Però cal regonèixer que no tota la culpa és del públic, sinó que en toca bona part a la carència de llibres aptes per a divulgar el coneixement i fer agradós l'estudi de la nostra llengua.

En altres rams dels coneixements humans, en les ciències aplicades a questions baleàriques, la nostra producció bibliogràfica també és molt escassa. Falten tractats de Geografia i Geologia de les Balears; manca una descripció moderna de la Flora i la Fauna insulars; no posseïm manuals orientadors sobre agricultura regional, sobre modismes locals ni sobre problemes i possibilitats econòmiques de les nostres illes.

D'aquesta falta de llibres es una conseqüència la migradesa de la nostra cultura col·lectiva. Perquè si bé és ver que la publicació de llibres pressuposa un públic prou culte per sostenir-la, també és evident que el públic no es pot fer culte sense un cabal suficient de llibres on pugui adquirir i refinar la formació del seu enteniment i del seu esperit.

Nosaltres ens proposam de contribuir eficaçment a dotar la gent balear d'una biblioteca selecta de fons, exquisida de presentació i econòmica de preu. Aquesta darrera condició sembla incompatible amb les altres dues, però la incompatibilitat desapareix per virtut del desinterès amb què hem concebuda aquesta empresa. Seria absurda la idea de fer-hi negoci, perquè amb una empresa així en el nostre país el negoci és impossible. Però tenim la dosi suficient de sincer idealisme per conformar-nos de no obtenir guany material a canvi del positiu servei que creim prestar a la cultura d'aquesta terra. [163]

Com podeu veure més avall, es tracta de donar al públic almenys cinc volums anuals de més de 120 pàgines, pulcrament editats, pel preu extremadament mòdic de dues pessetes, i encara, aquest preu serà rebaixat en un 25 per 100 per a aquells que es subscriuin abans del 10 de gener de 1934.

Per cobrir les despeses d'estampació necessitam, abans de començar, reunir un mínim de cinc-cents subscriptors. Si arribam a aplegar-los, com esperam, la publicació serà un fet; si no hi arribàvem, l'empresa seria materialment impossible.

Lector: tu ets devot de la cultura i amador de la bella terra baleàrica, que serà més bella quant més culta sigui. Coopera tu a fer-la tornar més culta, inscrivint-te des d'ara entre els 500 subscriptors que seran la base de la nostra Biblioteca.

FRANCESC DE B. MOLL

BIBLIOTECA "LES ILLES D'OR"

Es publicaran almenys cinc volums anuals de 128 pàgines

Preu del volum, per subscripció: 2 pessetes

Preu del volum solt: 4 pessetes

NOTES IMPORTANTS. Els que es subscriguin abans de dia 10 de gener de 1934, tindran dret al PREU DE FAVOR de 1'50 ptes. per volum. Pels qui es subscriguin després d'aqueixa data, el preu de subscripció serà de 2 pessetes el tom.

Els preus que hem indicats són els de l'edició corrent. A més d'aquesta, es farà una edició de bibliòfil, de curta tirada en paper de fil, a 4 pessetes el volum pels subscriptors, i a 6 pessetes pels no subscriptors. Els subscriptors de l'edició de bibliòfil tindran dret al PREU DE FAVOR de 3'50 ptes. per volum, si es subscriuen abans de dia 10 de gener de 1934.

La publicació començarà en el març de 1934. [164]

Sant Pere en el proverbi (164-169)

Sant Pere és el sant que gaudeix de major simpatia entre el poble. Arreu dels països cristians es contenen d'ell nombroses rondalletes en què s'expliquen variades facècies passades al sant durant el seu pelegrinatge per la terra en companyia del seu diví Mestre, predicant la nova llei de manera pintoresca i ingènua. També és el sant més anomenat en els proverbis, que algunes vegades prenen peu de les rondalletes a què ens hem referit. Del refranyer català en coneixem els següents documents.

Sant Pere, esent molt bo, el van tancar a la presó.

Ho diuen per indicar que la innocència i la virtut a vegades són atropellades, i que per bo que es sia també es corre el perill de veure's embolicat en judicis i d'anar a parar a la presó.

Conta la rondalla que, arribant un dia Nostre Senyor i Sant Pere a un poble, passaren per davant la presó, on hi havia un pres que plorava. Sant Pere el sentí i li digué que havia d'haver plorat abans de fer el mal, puix que no el devien pas haver posat a la presó per haver resat el Parnostre. Les paraules de l'apòstol varen desplaure al Mestre, qui no les cregué encertades i volgué corregir-lo. Havien d'esmorzar, i el Bon Jesús encarregà a Sant Pere que anés a la carnisseria i comprar un cap de be. L'apòstol complí l'encàrrec i féu un farcellet amb el mocador, portant adintre el cap. Aquest sagnava encara, i tant que deixà un rastre de sang a terra pel camí que feia l'apòstol. Un agent de la justícia vegé aquell rastre de sang i cregué que podia tractar-se d'un crim; seguí el reguer fins a topiar amb Sant Pere i li demanà què [165] portava dins aquell fardell. L'apòstol li digué què era, i al moment el desfè per a mostrar-lo al que l'interrogava; però vegé amb sorpresa i terror que en lloc d'un cap de be hi portava una testa humana. L'agent cregué que es tractava d'un crim i que l'apòstol l'havia enganat, per la qual cosa detingué el sant i el portà a la presó, on ben aviat l'anà a veure Jesús, el reprengué i el féu treure d'allí després de fer-li les raons que eren del cas.

Esser calvo com Sant Pere.

La tradició ens presenta el sant apòstol com a cap-pelat, i es conta una rondalla segons la qual, per una malifeta seva, es cremà la pell del cim del cap i en resultà la pèrdua dels cabells.

Diu que anant de camí Mestre i deixeble, feren cap a un hostal, i per esmorzar demanaren dues truites, una per cada u. Sant Pere, que tenia molta gana, entrà a la cuina i demanà que per ell n'hi fessin dues: una que se la menjaria amb el seu company, i l'altra que se l'amagaria i menjaria a soles. Jesús, a qui res s'escapava, al conèixer la golosia del seu company decidí reptar-lo; es menjà la truita amb tota pressa i digué a Sant Pere que havien de partir tot seguit, sense donar-li temps d'entrar a la cuina i menjar-se la segona truita d'amagat, com era el seu propòsit. Embarrassat pel cas i sense saber quina solució donar-hi, decidí l'apòstol posar-se la truita dins el barret, i aquest al cap, de manera que la truita li vingué a parar damunt la testa. La truita era molt calenta i féu perdre al sant els cabells. Feren sa via, i Sant Pere procurà quedar-se enrera, i de tant en tant treia una mica de truita i se la posava a la boca; però en aquell moment Jesús es girava de cara a ell amb qualsevol pretext i l'apòstol es veia obligat a llençar la truita per no esser descobert. El cas es repetí totes les vegades que el sant provà de menjar, i el Mestre tregué d'aquesta passada prou tema per a la correcció del sant. [166]

Voler esser sol, com la mare de Sant Pere. (Hi ha variants que en lloc de *la mare* diuen *la sogra*).

S'aplica a les persones preses de fort egoisme, que tot ho volen per elles i que els reca que els altres gaudeixin.

Conten que la mare de Sant Pere era avara per extrem i no es compatia de ningú. En tota la seva vida, sols una vegada féu caritat d'un forc de cebes mig podrides a un pobre que es moria de fam. En morir, no cal dir: anà a parar a l'infern sense remissió. Son fill arribà a sant i obtingué l'alta dignitat de porter del cel.

A la porteria del cel hi ha tres finestres que donen, una als grans jardins del Paradís, altra al Purgatori i altra a l'infern, i tenen els colors blanc, verd i vermell respectivament. Un migdia que el sant feia la sesta, el desperta un gran soroll que venia de l'infern. Li semblà conèixer la veu; obri la finestra vermella i vegé amb sorpresa la seva mare que, portada del seu estranyot gènit, armava un gran soroll. Al veure els damnats oberta la finestra del cel (que no s'hi veia gaire sovint), es dirigiren a Sant Pere demanant-li pietat, i la seva mare li engegà un enfilall de malediccions, tractant-lo de mal fill si no intercedia amb el seu Mestre per fer-la anar al cel. Sant Pere es trobà en un compromís, anà a trobar Jesús i li exposà el cas. El Mestre, amb la bona intenció de salvar la damnada, preguntà al sant si sa mare havia acostumat de passar el rosari, i Sant Pere li hagué de contestar que no; si portava en vida algun escapulari, i també va haver de dir que no; a la fi li demanà si havia fet gaire caritat, i aquí Sant Pere respongué que no en feia mai, que en tota sa vida sols havia dat un trist forc de cebes a un pobre mort de gana. Jesús digué que ja bastava aquella bona obra per salvar-la; que fos cercat el forc i que ell mateix servís de corda per pujar-la de l'infern al cel.

Cercaren l'afamegat que havia rebut d'almoina el [167] forc de cebes, i digué que se les havia menjat, però que havia quedat la boga que formava el forc. Sant Pere tregué la boga per la finestra i la seva mare s'hi va agafar; el sant, estira que estiraràs amb tota sa força, i sa mare anava pujant lentament. El forc era mig podrit, però resistia; la força que havia de fer el pobre porter era grossa, però s'apuntalava amb el genoll al faldar de la finestrella i anava estirant. La vella reganyosa ja gairebé arribava adalt, però fou el cas que molts d'altres damnats, al veure que aquella dona anava a gaudir del do de la glòria, volgueren participar-ne i se li agafaren a les cames; a les cames dels primers se n'agafaren d'altres, formant un llarg enfilall de cents i mils de condemnats que lentament anaven pujant camí de la glòria. Però la vella, quan ja es vegé prop de son fill i a tres dits del cel, féu una de les seves rebequeries per a despendre's dels companys d'infortuni que se li havien agafat a les cames, i sotragà aquestes amb fúria

per deseixir-se'n, llençant-los mil malediccions i cridant que era ella sola la que havia d'entrar al cel. Amb l'estrevada el podrit forc va trencar-se, i la vella i els altres damnats caigueren altra vegada a l'infern.

Negar com Sant Pere.

Es diu de qualcú que nega una cosa que és innegable, palesament certa. Recorda el passatge de les Sagrades Escripures, prou conegut i popular, que refereix la negació de Sant Pere en la nit de la passió.

També es creu que té origen en el mateix passatge aquest proverbi, referent també a Sant Pere, encara que no el citi:

Altres gall li cantaria.

Es diu per indicar que altres foren els resultats si altre fos estat el procedir. [168]

Al que tria i s'enganya, Sant Pere l'escanya.

El que en triar un a cosa no la sap escollir bé, no té raó de protestar.

Com les ovelles de Sant Pere, que paguen unes per altres.

Es diu d'algun cas en què paguen justos per pecadors.

Sant Pere bon home, Sant Joan bon sant.

Ho diuen per significar que en molts casos val més el diner que la bonesa. El Sant Pere és presentat com a tipus de bondat i bonhomia; però el Sant Joan d'aquest proverbi no es refereix pas al sant baptista ni a l'evangelista del mateix nom, sinó a la idea de posseir béns i cabals, puix que, segons la intenció del proverbi, no és pas el nom propi *Joan*, sinó *jo ha'n*, o sia «jo hagi, jo tinga o posseezca». Amb aquest clar sentit s'usa alguna vegada sols la segona part del proverbi, o sia *Sant Johan bon sant*, aplicat quan per la possessió de diners es fan possibles i planeres coses que són de mal resoldre sense diners. En aquest cas, doncs, el Sant Joan no és el personatge sagrat, sinó un calenbur o joc de paraules.

El proverbi té una segona part, que poques vegades s'usa i que li dóna un sentit tot variat i diferent, deixant els dos sants no gaire ben parats:

Sant Pere bon home,
Sant Joan bon sant,
van per les tavernes
bevent-ne vi blanc.

Ja està bé Sant Pere a Roma.

Es diu per refusar una innovació, volent indicar que bé estan les coses en el lloc on són. [169]

Tant donaràs a Sant Pere, que li hauràs d'anar al darrera.

Ho diuen per consellar que no es sia massa pròdig en donar, puix que, si tant es dóna, s'arribarà a haver de demanar part de lo donat i es serà tributari del que se'n podria esser amo.

JOAN AMADES

Barcelona

Els refranys del "Tirant lo Blanc" (169-172)

En llegir la famosa novel·la valenciana *Tirant lo Blanc*, que segons Cervantes, és «por su estilo el mejor libro del mundo», crida l'atenció del lector la relativa freqüència amb què hi apareixen usats els refranys o sentències populars.

Unes vegades l'autor manifesta expressament el caràcter aforístic de la sentència, introduint-la amb frases com aquestes: «sentència és comuna que...»; «sabuda cosa és que...»; «per ço se diu aquell refrany vulgar...»;

«diu lo proverbi que...»; «bé sabeu aquell exemple vulgar qui diu... »;
«tostemps he oït dir que...»; «dien en Calàbria que...»

Altres vegades no declara que es tracti d'aforismes o proverbis, però s'endevina el caràcter de tals, sia per la forma rimada, sia per llur concordància amb ben coneguts refranys catalans o d'altra nació.

Hem anotat en el *Tirant* més d'una quarantena de refranys, que copiam a continuació, amb indicació del capítol on cadascun apareix:

- «Amor de luny, e fum d'estopa, tot és u». (Cap. 4) [170]
- «¿Què val al moro la crisma si no coneix la sua error?» (Cap. 4).
- «Lla on no ha erra, no fretura demanar perdó». (Cap. 19).
- «Totes coses estan bé en boca de dona». (Cap. 21).
- «Per natura caça ca». (Cap. 22).
- «Més val aptesa que fortaleza». (Cap. 23).
- «Tant val a l'hom esser loat de mals hòmens, com esser loat de males coses». (Cap. 59).
- «La ventura, cascú la's procura». (Cap. 59)
- «Tot l'esforç de les dones és en la llengua». (Cap. 68)
- «Mudant edat, muda's ventura». (Cap. 86)
- «Amor que prest és venguda, més prest és perduda». (Cap. 86)
- «La pròpia sang no es pot tornar aigua». (Cap. 89)
- «Llà va la llengua on lo cor dol». (Cap. 96)
- «Més val estar sola que amb mala companya». (Cap. 96)
- «Qui dóna a l'ase pitral e al grosser cabal, perd la glòria d'aquest món»
(Cap. 96)
- «Molt parlar nou, e molt gratar cou». (Cap. 97)
- «Del mal que hom té por, d'aquell hom se mor» (Cap. 97)
- «Amb la raó de mon compare me'n vaig» (Cap. 100)
- «Llà on se fa foc, fum n'ha d'eixir». (Cap. 106)
- «Mal vull al mal, com ve en temps de bé». (Cap. 111)
- «Qui bé està, no's cuit a moure». (Cap. 117).
- «Qui seu en pla, no ha d'on caure». (Cap. 117).

«Qui a molts serveix, no serveix a negú». (Cap. 123).

«No dóna qui ha, mas qui ho ha acostumat». (Cap. 131)

«En temps de guerra s'hi requiren armes, que en temps de pau no hi cal ballestes». (Cap. 131).

«Segons canta lo capellà, li respon lo escolà». (Cap. 136).

«Qui mal vol oir, primer l'ha de dir». (Cap. 139). [171]

«Qui pare ha per jutge, segur va a plet». (Cap. 145).

«Donar als mals perquè diguen bé; donar als bons perquè no diguen mal». (Cap. 147).

«Qui compta sens l'hoste, dues voltes té a comptar». (Cap. 164)

«De bon fruit ix bon fruiter, e de virtuós cavaller jui vertader». (Cap. 170).

«Qui mercè no ha, mercè no deu trobar». (Cap. 194).

«Fa lo do plasent e graciós lo que prestament lo dóna». (Cap. 198).

«Roma no es pogué fer en un dia». (Cap. 199).

«Qui és piadós e puis se penit, no deu esser piadós dit». (Cap. 199).

«No deu hom tant amar a altri, que faça hom mal a si». (Cap. 208)

«Com lo cel esta roig, senyal és de tempesta». (Cap. 212)

«Qui moltes n'erra i n'esdevé una, no pot dir totes sien errades». (Cap. 213).

«A l'home que és mort, no li cal fer longa esperança.» (cap. 213)

«Entre amics no hi cal tovalla» (Cap. 214).

«Qui dóna consell, forçat és que hi pose del seu». (Cap. 214).

«Qui promet, en deute es met». (Cap. 215).

«Negú no és estat creat, que no haja errat». (Cap. 228).

«Tot lo que lluu no és or». (Cap. 264).

«Qui sovint en armes va, hi deixa la pell o la hi deixarà». (Cap. 310).

És curiós observar que en la darrera part del Tirant, des del capítol 311 fins al 482, no es troba cap refrany. Si no tinguéssim la seguretat que aqueixa darrera part de la novel·la és d'altre autor que la primera, ens donaria ja indicis de la dualitat d'autors la diferència estilística que es

reflecteix en l'abundància de refranys en una part [172] de l'obra, i l'escassetesa d'aquests en l'altra. Evidentment, En Joanot Martorell era un esperit més popular, més en contacte amb la vida vulgar, amb el folklore vivent, que no el seu successor Martí Joan de Galba.

FRANCESC DE B. MOLL

Notes bibliogràfiques (172-176)

El Conquistador y las dos cuevas del distrito de Artà, por MIGUEL ALCOVER, S. J. (De «Studia»). Imp. Católica Vda. Pizà. —1933. —36 pàgines i dues fotografies fora del text.

El P. Alcover, documentat historiador i arqueòleg, tracta en aquest opuscle d'identificar amb *Sa Cova Buida* del *Puig Xoroi* la famosa cova de què parla *el Llibre dels Feits* de Jaume I, cap. 100-103, on es conta la manera com la gent del rei En Jaume arribà a capturar els 1.500 sarraïns que s'eren refugiats dins aquella gran espluga i altres 500 moros que estaven amagats en altres covals del districte d'Artà.

La Crònica del rei dóna detalls de la configuració i grandària de la cova, que coincideixen amb els que presenta la *Cova Buida*. En el capítol 102, parlant de l'enginy que adoptà el Mestre del Temple per calar foc a les barraques que els moros havien construïdes davant la cova, hi ha la frase «féu cadena de les sues besties», que Marsili interpretà que volia dir una cadena de bèsties, una sèrie de bèsties lligades; però el context no s'avenia amb aquesta interpretació, i el passatge romaní inintel·ligible. El P. Alcover demostra que el vertader significat d'aquella frase és que el Mestre del

Temple féu *cadena de les cadenes de les seues bèsties*, és a dir, lligà totes les cadenes de les bèsties per tal de formar un lligam prou llarg per amollar un calderó amb foc des de damunt la cova fins a les barraques que calia incendiar.

El raonament que condueix a aquesta interpretació és clar i convincent, i hem d'agraciar a l'autor que haja contribuït tan brillantment a aclarir un dels punts obscurs del *Llibre dels Feyts* del nostre rei En Jaume. [173]

Curial e Guelfa, a cura de R. ARAMON I SERRA. Editorial Barcino, Barcelona, 1930-1933. —Tres volums: 187 (I), 296 (II), 292 (III) pàgines.

Aquesta bella edició de la famosa novel·la cavalleresca *Curial e Guelfa*, forma part de la col·lecció A de «Els Nostres Clàssics» que amb tant d'esment i profit publica l'Editorial Barcino.

Precedeix al text finit erudita *Notícia preliminar*, on el Sr. Aramon dóna suficients clarícies sobre l'autor (anònim), tema, fonts, caràcter, influències, estil i bibliografia del Curial. Ha estat un encert comanar la nova còpia del text a un transcriptor tan expert com el Sr. Aramon: així s'ha pogut donar al públic una transcripció correcta, en la qual les errades de còpia han estat reduïdes al mínim. Una d'aquestes errades és la forma *cimbre* (tom III, p. 70), que cal llegir *timbre*; és una falta que es troba ja en l'edició Rubió, i probablement la lectura d'aquesta degué influir en l'esperit del segon copista. També sembla equivocada la forma *exel·là* amb *l·l* (III, 166), que hauria estat millor no variar la grafia del manuscrit *exellà*, car el reflex català del llatí *exiliare* devia esser *exellar* amb *ll* (*l* palatal) i no amb *l·l* (*l* doble).

En el volum III, acabat el text de l'obra transcrita, posa el Sr. Aramon algunes pàgines de *Notes* molt escaients per aclarir passatges obscurs o comentar els que ofereixen interès històric o literari.

Finalment s'insereix un *Glossari*, en el qual figuren les paraules i accepcions no gaire corrents en català antic o que semblen especials de

l'autor de *Curial e Guelfa*. La traducció dels mots és correcta en general; s'hi podrien fer, però, algunes rectificacions: *darga* és donat com a significador de 'daga', allà on el seu vertader significat és el del castellà *adarga* (mena d'escut defensiu); al verb *strènyer* en la frase «Curial strengué la lança» li és atribuït el significat de 'guarir', que no es comprèn. Respecte del mot *trast* de la frase «cascuna a son trast se mès», esta en dubte l'autor del Glossari si significa 'lloc' o 'feina'; sembla més probable que el seu significat propi sigui 'departament'. La traducció de *estrènyer* per «martiritzar» la trobam un poc massa forta; en el passatge «que li llevàs la galera, e'l fes estrènyer, e sabria la veritat», el verb *estrènyer* no sembla significar altra cosa que 'apremiar', i es conserva amb aquest significat en el mallorquí *estrènyer de passos*. [174]

Curial e Guelfa. Text del XVè segle, reproduït novament del còdex de la Biblioteca Nacional de Madrid per R. MIQUEL Y PLANAS, estudis y notes del mateix y de ANFÓS PAR. Barcelona, MCMXXXII. —Un volum de XLIV-582 pàgines.

Vetací una altra i magnificat edició de la mateixa novel·la catalana medieval de què hem parlat en la nota precedent. Podria semblar supèrflua, dins un país petit com és Catalunya, aquesta duplicació simultània d'edicions d'una mateixa obra; però no hi ha tal superfluïtat: l'edició d'*Els Nostres Clàssics* representa la tasca de divulgar el text literari; per això l'ofereix modificat, adaptat ortogràficament a l'ús del gran públic actual. L'edició dels Srs. Miquel i Planas i Anfós Par aconsegueix la missió d'oferir el text a l'estudi dels erudits; és una edició paleogràfica, que dona el text tal com està en el manuscrit, amb totes les irregularitats de l'original, que farien difícil la seva lectura pels mancats d'iniciació filològica.

Ve, doncs, aquesta edició a omplir un gran buit. És ver que hi havia ja l'edició prínceps, deguda a l'insigne Mestre Dr. Rubió i Lluch, que també reproduïx el *Curial e Guelfa* tal com ell el va transcriure, sense modificacions ni adaptacions; però tots els que teníem per mà aqueixa

primera edició havíem observat una sèrie considerable d'errades, unes del copista i altres dels impressors, que feien desconfiar de la seguretat dels estudis que sobre el text transcrit es poguessen empendre. Sentíem la necessitat de posseir una transcripció més neta i més segura. I aquesta necessitat ens sembla satisfeta amb la nova edició de la «Biblioteca Catalana», feta amb aquell esment, amb aquella escurpulositat exquisida que és característica del gran exhumador dels vells clàssics catalans, Sr. Miquel i Planas.

Segueixen immediatament al text unes *Anotacions lingüístiques* per A. Par, on s'exposen les principals particularitats de llenguatge de la novel·la. Clouen el volum uns extensos *Comentarios y notes literàries*, obra dels dos editors citats, que hi aboquen l'abundància de llur erudició i competència. Algunes coses hi trobam a rectificar, especialment en la part lingüística d'aquests treballs:

Pàg. 463: no acabam de comprendre això que es diu, que «en CODA la persistència de la *d* mantingué la *o*», ans creim que la *d* no té cap influència en aquesta conservació de la vocal. Un poc més avall, en la mateixa pàgina, s'afirma que «en *jagant, piatat, piados, laugera*, la *e* pot haverse oberta en *a* per esser prechida de la semiconsonant medipalatal *y*»; pero en cap dels dits mots sabem veure tal semiconsonant palatal: la *i* de *piatat* i *piadós* no és semiconsonant sinó vocal [175] plena en català, i ni la *j* de *jagant* ni la *l* (=ll) de *laugera* son altra cosa que pures consonants.

Pàg. 464: no és exacte que la «*n* implosiva y seguida de sorda» passi a *m*, com en *dempeus*. Hauria de dir que passa a *m* en esser seguida de bilabial.

Pàg. 464: els vocables *ministres* i *trompetes* no són, en els passatges que es citen, cap exemple de pèrdua de *r* final: no es tracta de grafies massa vulgars de *ministrers* i *trompeters*, sinó dels mots plans *ministres* (=castellà *ministros*) i *trompetes* (=castellà *trompetas*). Un *trompeta* és, en català com en castellà, equivalent a un *trompeter*; hi ha en català antic diferents mostres de l'ús de *trompeta* com a mot epicè.

Pàg. 484: es dóna erròniament aquesta traducció: «*sopols*: sens pols, esmortida». El passatge on es troba aqueix mot el presenta formant locució adverbial: no es diu *sopols* tot sol, sinó *en sopols*, i significa 'en pes', 'a pes de braços'.

Pàg. 492: no sembla gaire probable l'explicació que aquí es dóna de la locució *breus sens pietat*: «breus, per *hebreus*, ço es, juheus». Crec que *Breus* devia ser un nom propi.

Pàg. 508: diu que la forma *ris* (participi passat i 3a persona del perfet de *riure*, i també substantiu) «podria esser galicisme o provençalisme». No tenim fonament per fer aquesta suposició, car no hi ha res que s'oposi a la catalanitat pura d'una forma que és un reflex fonètic perfectament normal dels mots llatins *RISIT* i *RISUM*.

Pàg. 510: no ha estat ben interpretada pels comentadors la locució *fer lo buç*, que no significa «considerar ab terror, mirar ab temença», sinó 'fer referència excessiva' (=castellà *hacer el buz*). Cfr. el Diccionari de l'Acadèmia Espanyola, s. v. *buz*, i el *Diccionari Català-Valencià-Balear*, s. v. *bus* article 4.

Pàg. 512: *mer* no és pròpiament temps del verb *merèixer* sinó del verb *merir*.

Pàg. 516: la grafia *chollades* ¿no és mes probable que representi un *collades* (de *coll*) que no un *xollades*?

Pàg. 518: sembla dubtós el mot *pateritat*, no sols en quant a sa forma, sinó també en el significat que aquí li és atribuït, de «franquesa, obertura de cor». Que la forma no és segura ho proven els fets de no haver estat transcrit el dit mot pel Dr. Rubió i d'haver estat llegit *patierrat* pel Sr. Aramon. Que la significació també és discutible, es demostra per la divergència d'interpretacions, car en el *Glossari* del Sr. Aramon és traduït per 'parquedat', que és una accepció molt distinta de la que en aquesta edició se li dóna.

Pàg. 526: és equivocada la traducció que es dóna d'*almaguena*; aquest mot és una variant de *almangra*, de manera que el passatge [176] que diu

«trobaràs en la paret tres ratlles de almaguena» significa tres ratlles senyades amb almangra o terra vermella.

Pàg. 530: el substantiu *andes* ve del llatí AMITES, i no té res a veure amb *andador*, que ve de *andar* (<AMBITARE).

Pàg. 530: no és exacte que *ir*, per *anar*, sia forma encara corrent en algunes comarques catalanes. El que hi ha és que es conserven les formes de futur i condicional (*iré*, *iràs*; *iria*, *iries*, etc.), però els altres temps verbals i l'infinitiu són, per tot arreu, del verb *anar*.

Pàg. 532: seria mal de sostenir que en la intenció de l'autor del Curial la nació castellana fos «la Espanya pròpiament dita». Sense entrar en la discussió de l'aspecte polític d'aquesta qüestió, tenim documentació medieval que ens permet d'afirmar que el mot *Espanya* com a denominació geogràfica tenia pels catalans de l'edat mitjana el mateix extens significat que la HISPANIA dels romans, i no hi havia una Espanya pròpiament dita, sinó que Espanya era tota la Península, Catalunya inclusive.

Pàg. 534: el participi *les*, *lesa*, no prové del verb *lesiar*, sinó que és pres directament del llatí LAESUS, LAESA, participi de LAEDERE; de LAESUS es deriva en llatí LAESIARE, d'on surt el nostre *lesiar*.

Pàg. 541: la locució *per dubte d'escala* no significa «en lloch d'escala, per manera o a forma d'escala», sinó 'per temor d'escala, per evitar que els enemics escalin els murs'. És ben sabut que en català antic *dubtar* era sinònim de *tèmer*, i *dubte* ho era de *temor*.

Hi ha en el *Curial e Guelfa* una paraula que ha estat llegida de tres maneres diferents pels successius transcriptors. En el llibre II es troba un passatge que diu: «feya li portar dauant vna copa dor cobertorada, e en lo cap hauia moltes perles grosses» (edició Rubió). En lloc de *en lo cap*, el Sr. Aramon ha llegit «en lo cop»; en canvi, el Sr. Miquel i Planas ha interpretat «en lo tap». És difícil de saber quin dels tres copistes ha llegit bé. La lectura menys acceptable sembla esser la primera (*en lo cap*); si s'admet la segona (*en lo cop*), caldrà atribuir al mot *cop* el significat de 'vas de la copa, o sia la copa pròpiament dita, sense el peu ni la cobertora'; si la lectura correcta és *tap*, es tractarà precisament de la cobertora.

No clourem aquesta nota sense repetir que l'edició del *Curial* feta pels Srs. Miquel i Planas i Anfòs Par és una obra excel·lent en si i esplèndida per sa presentació, que no desdiu dels precedents volums de la gloriosa «Biblioteca Catalana».

Impremta Mn. ALCOVER

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Tom XV. -Núm. 10

DESEMBRE DE 1933

[177]

Lliçons elementals de Gramàtica Catalana (49-51)

MORFOLOGIA

LLIÇÓ 5a

Primera conjugació dels verbs

51. Infinitiu, gerundi i participi. —52. Present d'indicatiu. —53. Present de subjuntiu. —54. Imperfet d'indicatiu. —55. Perfet simple i compost. —56. Futur. —57. Condicional. —58. Optatiu. —59. Imperatiu.

51. Pertanyen a la primera conjugació els verbs que tenen l'infinitiu acabat en *-ar*, exceptuats *anar* i *estar* que són irregulars.

El gerundi es forma amb la terminació *-ant*, i el participi passat amb la terminació *-at*, *-ada*.

Prenim com a típic d'aquesta conjugació el verb *cantar*:

Infinitiu: *cantar*.

Gerundi: *cantant*.

Participi passat: *cantat*, femení *cantada*.

52. El present d'indicatiu es conjuga així:

jo cant, canto, cante.

tu cantes.

ell canta. [178]

nosaltres cantam, cantem.

vosaltres cantau, canteu.

ells canten.

En la primera persona singular posam les tres formes que consideram igualment admissibles en la llengua literària. La forma primera, sense desinència (*jo cant*), és la més antiga i més clàssica i la única usada en el dialecte baleàric; no falten escriptors continentals que l'usen amb preferència a les altres dues formes, malgrat d'esser aquestes les usuals en el català i valencià. La forma amb *-e* (*jo cante*) es conserva en el valencià parlat i té a son favor l'ús dels renaixentistes valencians i de molts d'escriptors catalans antics. La forma amb *-o* (*jo canto*), encara que menys clàssica, ha adquirit predomini perquè és la forma general de la Catalunya moderna.

Altres formes dialectals (*jo canti, jo càntic, jo càntoc*) són poc recomanables en la llengua literària perquè són pròpies de petites comarques dialectals i tenen marcada tendència a desaparèixer del llenguatge viu.

Cal observar que el dialecte baleàric té una manera especial de formar la primera persona singular del present dels verbs en *-iar*, que consisteix en afegir una *j* a la *i* del radical; així, de *confiar* es diu *jo confii* (=català *jo confio*, valencià *jo confie*); de *estudiar*, *jo estudii* (=català *jo estudio*, valencià *jo estudie*); de *somiar*, *jo somii* (català *jo somio*, valencià *jo somie*).

Les terminacions *-am -au* de primera i segona persones singulars del present d'indicatiu són literàriament preferibles a les en *-em -eu*, no sols perquè són les més tradicionals i etimològiques (llatí *-AMUS -ATIS*) sinó

també perquè tenen l'avantatge de distingir les formes d'indicatiu de les de subjuntiu (cfr. § 53). En el llenguatge parlat es conserven les terminacions *-am -au* en el dialecte baleàric, en el pireneic-oriental i en algunes comarques del català occidental. [179]

53. El present de subjuntiu es conjuga així:

que jo cant, cante, canti.

que tu cants, cantes, cantis.

que ell cant, cante, canti.

que nos. cantem.

que vos. canteu.

que ells canten, cantin.

En les persones singulars posam tres formes, de les quals la primera (sense desinència) és la més antiga, que avui no es conserva sinó entre els pagesos mallorquins d'edat empesa. La segona forma (amb *e*) és pròpia de les regions on es distingeix la *a* àtona de la *e* (català, occidental i valencià). La tercera forma (amb *i*) és la més moderna i la preponderant en el llenguatge viu i en el literari. Hi ha altres formes d'ús purament dialectal, com és ara les baleàriques *càntiga, càntigues, càntiguen*, i les lleidatanes *cantos, canto, cànton*.

54. L'imperfet d'indicatiu es conjuga així;

jo cantava

tu cantaves

ell cantava

nos. cantàvem

vos. cantàveu

ells cantaven

En rossellonès hi ha la forma *cantavi*, per la primera persona.

55. El perfet simple es conjuga així:

jo cantí

tu cantares

ell cantà

nos. cantàrem

vos. cantàreu

ells cantaren [180]

La forma de primera persona singular no s'usa en el llenguatge parlat, fora del valencià i l'eivissenc. Aquest darrer dialecte posseeix també la forma *canté*.

Les altre persones del perfet simple també tenen poca vitalitat en la llengua viva, car no es conserven fora del valencià, l'eivissenc i el mallorquí.

El perfet simple és substituït quasi generalment pel perfet compost, format amb l'infinitiu precedit de l'auxiliar *vaig*, segons aquest paradigma:

vaig cantar

vas o vares cantar

va cantar

vam o vàrem cantar

vau o vàreu cantar

van o varen cantar

Aquesta flexió composta (l'estudi de la qual pertany pròpiament a la sintaxi) és ben acceptable en la llengua literària, però quasi sempre és millor usar el perfet simple que té l'avantatge d'esser més sintètic i expressiu.

56. El futur es conjuga d'aquesta manera:

cantaré
cantaràs
cantarà
cantarem
cantareu
cantaran

57. El condicional es conjuga així:

cantaria
cantaries
cantaria
cantaríem
cantaríeu
cantarien [181]

58. L'optatiu, anomenat també imperfect de subjuntiu, es conjuga segons aquests tres paradigmes.

1) *jo cantàs*
tu cantasses, cantassis
ell cantàs
nos. cantàssem, cantàssim
vos. cantàsseu, cantàssiu
ells cantassen, cantassin

2) *jo cantés*
tu cantesses, cantessis
ell cantés
nos. cantéssem, cantésseu
vos. cantésseu, cantéssiu

ells cantessen, cantessin

3) *jo cantara*

tu cantares

ell cantara

nos. cantàrem

vos. cantàreu

ells cantaren

El paradigma 1 representa les formes més usades en el català clàssic, que es conserven encara a les Balears. El paradigma 2 és una evolució del 1, que s'és estesa, molt en els dialectes continentals i en la llengua escrita dels literats del Principat. El paradigma 3 dóna les formes pròpies del valencià, igualment dignes de categoria literària.

En el català occidental s'usen les formes de primera persona *cantessa* i *canteguessa*, que no han entrat en la llengua literària.

59. L'imperatiu es conjuga d'aquesta manera:

canta!

cantem!

cantau, canteu!

Notes bibliogràfiques (182-183)

Somiglianze della lingua catalano-castigliana col dialetto siciliano, di B. G. GRASSI-PRIVITERA. Article publicat en els *Studi Glottologici Italiani* diretti da GIACOMO DE GREGORIO, Vol. IX, fasc. I, pàg. 33-96.

La llarga dominació espanyola a Sicília havia de deixar vestigis en el llenguatge d'aquella illa; i efectivament en deixà en abundància, si és exacta l'afirmació del professor Avolio, que tres quintes parts de les paraules forasteres que es troben en l'actual dialecte sicilià són castellanes. El Sr. Grassi-Privitera accepta i comenta aquest fet, i expressa la seva opinió sobre la multitud d'arabismes sicilians: segons ell, moltes de les paraules aràbigues usades en la llengua viva de Sicília no hi foren introduïdes directament pels alarbs dominadors, sinó per conducte dels espanyols.

L'autor dóna ací una llarga llista de mots espanyols que tenen notòria semblança amb mots sicilians; adverteix, però, que no vol sostenir que aquesta semblança indiqui en tots els casos dependència del sicilià envers de l'espanyol: en alguns casos es tractarà de meres coincidències de les dues llengües; en altres casos, no gaire fàcils de determinar, es tractarà de vertadera influència espanyola, de mots sicilians procedents realment de paraules importades de la nostra Península.

En el treball del Sr. Grassi-Privitera trobam dues coses estranyes: primera, la denominació de *lingua catalano-castigliana*, que no significa res i que caldria modificar dient *lingue catalana e castigliana*; i segona, que en la llista de mots estudiats no es veu que l'autor haja aprofitat altres materials que els castellans, per la qual cosa resulta superflu parlar en el títol de *lingua catalano-castigliana*; dient *lingua castigliana* ja n'hi hauria prou.

En presentar cada paraula castellana que compara amb altra de siciliana, l'autor sol transcriure alguna frase espanyola on aquella paraula es troba usada. Aplaudim aquest procediment, però lamentem que no faci constar darrera cada frase el nom de l'autor i títol [183] de l'obra d'on és tret. Aquesta falta de precisió en la documentació li lleva molt d'interés i autoritat. És clar que un erudit en literatura espanyola endevina la procedència de certs passatges, sobre tot dels que són presos del *Quijote*; però això és per excepció. En general, el lector roman sense saber d'on surten les cites.

Paraules espanyoles mal transcrites: *enjaugar* (per *enjuagar*), *hinciar* (per *hinchar*), *laccayuelo* (per *lacayuelo*), *revjentar* (per *reventar*), *tijana* (per *tinaja*). Naturalment, *tinaja*, derivat de *tina*, no té res a veure amb el sicilià *tianu*, que és d'origen grec; en canvi, en el dialecte menorquí hi ha el mot *tià* que procedeix directament del sicilià (cfr. F. de B. Moll, *Estudi fonètic i lexical del dialecte de Ciutadella*, tirada a part de la *Miscelánea Filològica dedicada a D. Antonio M. Alcover*, 1931). El mot *enjut*, que l'autor posa com a corresponent al sicilià *incutu*, no sabem d'on és tret; no sembla castellà ni català.

En conjunt, el treball del Sr. Grassi-Privitera és una interessant aportació de materials per a l'estudi de les relacions del lèxic espanyol amb el de Sicília.

F. de B. M[OLL]

Publicacions rebudes en la nostra Redacció (183-185)

JOAN AMADES. *Ciutats de llegenda*. Barcelona, 1933. Extret del Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya. 11 pàgs.

Dona notícia de les principals ciutats imaginàries que el poble suposa existents en algun indret extraordinari, com és ara al fons de la mar o d'un

estany, al cim d'un puig, etc., i són les següents: Argent, Atenes, Balatx, Cabestany, Caïm, Castellar vell, Empúries, Engolasters, Espígol, Gespus, Guils, Lanos, Llinars, Malatosca, Matabous, Navaes, Nibrós, Noè, Pallars, Porqueres, Sant Joan dels Mussols, Sant Julià, Sant Vicenç, Trencanous, Vilafreda i Vilamala.

Llista dels noms dels Municipis de Catalunya, dreçada per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans amb la col·laboració de la ponència de Divisió Territorial. Barcelona, MCMXXXIII. 31 pàgina.

Conté per orde alfabètic els noms dels municipis catalans escrits en la forma oficial fins avui segons l'Institut Geogràfic i Estadístic, i en la forma que adopta la Generalitat de Catalunya. [184]

Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura. Tomo XIV, 1933. Cuaderno V.

Porta un interessant *Vocabulario de la cerámica de Manises*, redactat per F. Almela i Vives.

El régimen municipal i los Pueblos de Mallorca desde Jaime I de Aragón, por D. JAIME LLADÓ FERRAGUT. Palma de Mallorca. José Tous, impresor. 1933. —59 pàgines.

El laboriós historiògraf Sr. Lladó i Ferragut ofereix en aquest opuscle un interessant aplec de notícies històriques sobre alguns municipis mallorquins, i publica tres documents en mallorquí del segle XVII que tenen cert interès lingüístic.

El Camí. Setmanari valencianista.

Ha visitat la nostra Redacció aquest ardit setmanari nacionalista valencià, amb el qual establim gustosament el canvi. Defensa encertadament la unitat idiomàtica de Catalunya, València i les Balears. Els seus articles duen firmes prestigioses i solvents, i la part que tracta de qüestions lingüístiques està encarregada al gramàtic castellonenc Carles

Salvador. És una publicació que segurament farà obra profitosa i de gran transcendència dins el despertament cultural del País Valencià.

F. MATEU i LLOPIS. *El País Valencià*. «L'Estel». Quaderns d'Orientació Valencianista. València. 1933. —133 pàgines.

Opuscle dels més interessants i ben documentats que ha produïts el valencianisme. En parlarem amb alguna detenció en un dels nombres pròxims.

Pityusas. Ciclo fenicio, por ISIDORO MACABICH LLOBET, Presidente de la Junta de Patronato del Museo Arqueológico de Ibiza. Palma de Mallorca, Imprenta de Francisco Soler Prats. 1931. —24 pàgines de text i dotze làmines.

S'ina[u]gura amb aquest treball una sèrie de «Monografias sobre la importancia arqueológica de Ibiza y de su Museo Arqueológico», subvencionada pel Ministeri d'Instrucció Pública.

Phénomènes généraux d'évolution phonétique dans les dialectes franco-provençaux d'après le parler de Vaux-en-Bugey (Ain), par ANTONIN DURAFFOUR, professeur à l'Université de Grenoble, Directeur de l'Institut de Phonétique. 1932. —XXI-280 pàgines.

Treball de gran empenta, d'interés per a tots els romanistes. En farem recensió extensa en tenir lleguda. [185]

Matériaux phonétiques et lexicologiques pour servir à l'histoire du parler de Vaux-en-Bugey (Ain), par ANTONIN DURAFFOUR. Grenoble, 1930. —96 pàgines.

Description morphologique avec notes syntaxiques dit parler franco-provençal de Vaux (Ain) en 1919-1931, par ANTONIN DURAFFOUR. Grenoble, 1932. —96 pàgines.

B. SUAU CALDÉS. *Fonética histórica de la lengua latina, sencilla y completa*. Primera edición. 1932. Imprenta «La Esperanza». Palma de Mallorca. —76 pàgines.

Útil resum dels tractats de Juret i Niedermann sobre la fonètica històrica llatina.

Menorca. (Primera parte) por L. LAFUENTE VANRELL. Tipogr. M. Sintés Rotger, Mahón. 1932. —148 pàgines.

Bell aplec de cròniques i narracions de temes menorquins, interessants especialment per l'aportació de notícies sobre costums i tradicions d'aquella illa.

Romanisches Etymologisches Wörterbuch von W. MEYER-LÜBKE. 3. neu bearbeitete Auflage. Heidelberg, 1930-1933. Fascicles 1-14.

Estam preparant un extens comentari d'aquesta obra capital del gran romanista Meyer-Lübke. El publicarem en aquest *Bolletí* o en un opuscle especial.

Studia Neophilologica. A journal of Germanic and Romanic Philology, edited by R. E. ZACHRISSON. Uppsala.

Entre les publicacions que darrerament han demanat el canvi amb el nostre BOLLETÍ, figura aquesta important revista de filologia germànica i romànica, que es publica a la Universitat de Uppsala (Suècia). En el seu volum V, corresponent al bieni 1932-1933, s'inserten erudits treballs dels quals és especialment interessant pels romanistes l'article de J. MELANDER sobre *Les mots d'emprunt orientaux en français*.

Amics morts (185-186)

Rdm. P. Mateu Colom i Canals, Bisbe d'Ozca

Aquest il·lustre prelat mallorquí s'és mort a Sóller, víctima de rapidíssima malaltia, el dia 16 del present mes de desembre.

Era nat a la mateixa ciutat de Sóller en 1879. A edat de setze anys ingressà a l'Orde Agustinià i prosseguí els seus estudis [186] eclesiàstics fins a l'any 1902, que rebé l'ordenació sacerdotal. Fou professor en els col·legis de PP. Agustins d'Alacant i Bilbao; en 1904 va esser destinat a Colòmbia, on explicà alguns cursos en els col·legis de Barranquilla i d'algunes altres poblacions. Monsenyor Ragonesi, que era Delegat Apostòlic a la república de Colòmbia, prengué el P. Colom per secretari particular, i en 1913 el menà a Espanya, on continuà ocupant la Secretaria tot el temps que Mons. Ragonesi fou Nunci Apostòlic en aquesta nació. L'any 1921, el cardenal primat Sr. Almaraz elegí el P. Colom per bisbe auxiliar de Toledo; en 1922 fou preconisat el nostre paisà Bisbe d'Ozca, on residí fins a l'any 1931, que l'apassionament sectari desencadenà contra ell una forta persecució i féu aconsellable un canvi de residència. Aleshores vingué a Mallorca i seguí regint la diòcesi desde la seva casa paterna de Sóller, on l'ha vingut a trobar la mort.

El bisbe Colom era un prelat que per ses virtuts honrava l'episcopat espanyol. La seva vàlua intel·lectual era també molt gran, com ho demostra la seva ràpida i brillantíssima carrera i l'encert amb què sabé ocupar els alts i difícils càrrecs que li estaren encomanats. Era un orador de fama, i com a publicista deixa alguns llibres i opuscles de tema principalment apologètic. Darrerament s'havia donat a conèixer com a lul·lista entusiasta i erudit, i tenim entès que preparava una obra dedicada a fonamentar les seves noves teories referents a la vida del Beat Ramon Llull.

La mort del bisbe Colom, que ha commogut dolorosament tota Mallorca, ens afecta d'una manera especial a nosaltres qui havíem rebudes

d'ell atencions i paraules d'encoratjament. Era subscriptor del nostre Diccionari i s'interessava benèvolament per totes les nostres empreses; ara darrer ens havia comunicat les seves opinions sobre temes lul·lians i havia demostrat singular interès per la nostra publicació de la Vida Coetània del Doctor Il·luminat.

Transmetem el nostre condol més sincer a la seva honorable família, i d'una manera particular al seu oncle M. I. Sr. D. Antoni Canals, Arcipreste de la Seu de Mallorca i Soci Protector de l'Obra del Diccionari.

Al cel lo vegem.

Impremta Mn. ALCOVER